

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
XI Всеукраїнської
науково-практичної конференції
«МОДЕРНІЗАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ
СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ:
СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»

8 грудня 2017 р.

Сєвєродонецьк
2017

УДК 321 (477)

Рекомендовано Вченою радою
Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля
(протокол засідання Вченої ради № 4 від 22.12.2017 р.)

Редакційна колегія:

Л. І. Павлова, кандидат політичних наук (голова),
Г. С. Агафонова, кандидат політичних наук,
О. В. Карчевська, відповідальний секретар

Модернізація політичної системи сучасної України: стан та перспективи розвитку : збірник наукових праць / Ред. колегія: Л. І. Павлова (голова), Г. С. Агафонова, О. В. Карчевська. – Сєверодонецьк : вид-во СХУ ім. В. Даля, 2017. – 120 с.

У збірнику наукових праць містяться доповіді та повідомлення науковців, викладачів, студентів вищих навчальних закладів України на XI Всеукраїнській науково-практичній конференції, яка відбулася 8 грудня 2017 р.

Подано матеріали з політико-соціальних проблем, присвячені модернізації політичної системи сучасної України, її структурним елементам та актуальним питанням сьогодення.

Збірник підготовлено кафедрою політології та міжнародних відносин Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

© Східноукраїнський національний
університет імені Володимира Даля,
2017

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Павлова Л. І.,

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

РИЗИКИ МОДЕРНІЗАЦІЙНИХ ЗМІН ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Модернізаційні процеси, що відбуваються в політичному житті сучасної України мають несистемний характер та є неефективними. Однією з причин цього, які бачать дослідники, є відсутність глибокого і всебічного наукового теоретико-методологічного обґрунтування відповідних трансформаційних процесів. Водночас більшість наукових публікацій з даної проблеми показують сучасний стан розвитку політичної системи та пропонують певні напрями подолання кризових ситуацій, але не вирішують питання щодо механізму досягнення поставлених завдань. В цьому й полягає сутність реальної практичної методології політичної модернізації.

Категоріальне поняття «модернізація» означає якісне покращення в економічній та політичній сферах та є частиною більш широкого процесу трансформації суспільства. Суспільно-політичний розвиток відбувається в контексті зміни недемократичних режимів та переходу до демократії. Політична модернізація супроводжується формуванням політичних інститутів, соціальною мобілізацією та активізацією політичної участі, поширенням демократичних цінностей і норм, властивих розвиненим країнам, у країнах, менш розвинених. Ці зміни впливають на всі процеси економічного, соціального та політичного життя. При цьому треба зазначити, що модернізація буде успішною лише за умови послідовного адаптування запозичених цінностей, технологій та інститутів до існуючих у суспільстві соціально-економічних та політичних реалій. Специфіка внутрішнього розвитку

держави має бути визначальною при розробці засобів економічного та політичного реформування. Для політичної системи важливо постійно відповідати інтересам народу, досягати певного консенсусу інтересів народу і власне інтересів політичної системи, відповідати на сподівання народу. Ось чому дослідникам з методологічної точки зору слід звернути увагу на розв'язання проблеми поглиблення механізму адаптації інтересів народу та інтересів політичної системи, запобігання їх потенційним та реальним конфліктам.

Серед перешкод, що стоять на шляху політичної модернізації в Україні можна виділити наступні:

- недосконалість законів;
- тотальна корупція в органах державної влади;
- низький рівень політичної культури та професіоналізму політичної еліти;
- відсутність єдності та порозуміння між представниками різних партійно-політичних сил;
- відсутність спільної національної ідеї, яка б згуртувала громадян держави;
- низький рівень довіри та підтримки населенням державних структур, політичних лідерів та партій;
- політична пасивність переважної більшості громадян України.

Відсутність якісних змін і реальної боротьби з корупцією, занепад економічної сфери, криза енергетичного сектору, втрата підтримки міжнародних партнерів призводить до загострення політичної кризи в Україні. Одним із варіантів вирішення цих проблем, на думку політичних експертів, могли б стати позачергові парламентські вибори у 2017 році. Але цей рік не став періодом оновлення політичної системи. Водночас він ознаменувався проведенням ряду реформ в освіті, медицині та соціальній сфері, що отримали неоднозначну оцінку як з боку українців так і закордонних партнерів нашої держави. Ці реформи відповідають вимогам європейської співдружності щодо унормування суспільного життя, але багато в чому не враховують реально існуючі умови для свого втілення та потребують певного часу для поступової реалізації. Відсутність послідовності та раціональної обумовленості змін, що пропонуються, можуть навпаки призвести до повної втрати довіри до державних інституцій з боку населення та поглиблення політичної кризи в державі.

КОНФЛІКТОГЕННІ РИЗИКИ У ФУНКЦІОНУВАННІ ПОЛІТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Політичні інститути сучасної України, що перебувають у стані перманентного реформування, зазнають конфліктогенних впливів як іззовні (наприклад, через дублювання і конфлікт повноважень), так і всередині на рівні конфлікту традицій і новітніх вимог. Конфліктний потенціал владних інституцій у державі залишається значним, що суттєво впливає на масштаби конфліктогенних ризиків у функціонуванні політичних інститутів.

З огляду на підвищення рівня конфліктності у суспільстві, всередині політичної еліти і на рівні політичних інститутів набуває актуальності дослідження конфліктогенних ризиків у вітчизняній політиці. І якщо проблеми політичних конфліктів давно вивчають зарубіжні та українські вчені, то питання конфліктної вразливості політичних інститутів та їхнього конфліктного потенціалу потребують ґрунтовного дослідження.

Зауважимо, що проблемам формування і перебігу політичних конфліктів в Україні присвячено наукові праці М. Гордієнко, А. Слободянюк, аспекти конфліктогенного впливу на функціонування політичних інститутів вивчають В. Бусленко, Л. Кочубей, конфліктний потенціал та критерії його виміру – І. Зельманович, М. Примуш, Н. Степанова. Класиками ж політичної конфліктології є західні дослідники К. Боулдінг, Р. Дарендорф, Г. Зіммель, Л. Козер, С. Хантінгтон та ін.

На початку 1980-х рр. у західній політологічній літературі значна увага приділялась аналізу конфліктного потенціалу в країнах Східної Європи. Дослідники відзначали, зокрема, швидке зростання національної самосвідомості, прагнення до національного суверенітету, примат національного над класовим [6, с. 101]. «Конфліктний потенціал» як мультидисциплінарне поняття залучено до категоріального апарату як теоретичних, так і суто прикладних наук. Потенціал у контексті суспільствознавства визначають як систему відновлюваних внутрішніх ресурсів людини, які виявляються в діяльності, спрямованій на отримання соціально-важливих результатів.

Відповідно конфліктний потенціал політичних інститутів доцільно визначити як сукупність внутрішніх ресурсів і характеристик політичних інститутів, що зумовлюють конфліктні ситуації з іншими учасниками політичного процесу.

В умовах тривалої трансформації політичної системи здійснити заміри конфліктного потенціалу досить важко, однак вітчизняний досвід державотворення дозволяє проаналізувати причини і передумови політичних конфліктів та визначити найбільш уразливі до конфліктогенних факторів політичні інститути. Ступінь конфліктності у політичній сфері вітчизняна дослідниця Н. Степанова пропонує вимірювати, звертаючи увагу на такі показники:

- ступінь усталеності політичної системи щодо макросоціальних конфліктів (революцій, громадянських війн тощо);
- ступінь політизації соціальних конфліктів;
- рівень деструктивності політичних і соціальних конфліктів;
- ступінь інституціоналізації та правового регулювання конфліктів;
- найбільш розповсюджені типи і форми політичних конфліктів і зони накопичення кризового потенціалу;
- стратегії політичних суб'єктів як сторін конфлікту і/або відповідальних за його врегулювання [8, с. 164].

Проаналізувавши основні джерела виникнення конфліктів в Україні, можна стверджувати, що найбільш уразливими перед конфліктогенними ризиками є такі політичні інститути:

- політична опозиція – через невизначений нормативно-правовий статус і незавершений процес інституціоналізації;
- політична еліта – у зв'язку із проблемами здійснення політичної конкуренції;
- силові та правоохоронні інституції – через конфліктність, пов'язану із дублюванням повноважень і функцій;
- органи місцевого самоврядування і державного управління – у зв'язку із незавершеністю процесу децентралізації влади;
- інститут виборів, що й досі перебуває у стані пошуку оптимальної моделі виборчої системи.

На конфліктний характер взаємовідносин між владою та опозицією в Україні наголошує вітчизняний політолог В. Бусленко. Причина цього криється, по-перше, у суперечливому характері самої опозиції, адже, з одного боку, вона не існує без влади, з іншого, – вона їй певною мірою протистоїть. По-друге, варто зважати й на звуження політико-правового поля для діяльності опозиції, дистанціювання її на периферію політичного життя через мінімізацію впливу на діяльність уряду. В таких умовах опозиція часто вдається до неконструктивної

критики виконавчої влади, не пропонуючи власної альтернативи [1]. Дійсно, нинішній етап інституціоналізації політичної опозиції й досі не має у порядку денному визначення певного набору засобів та механізмів політичної боротьби та захисту групових інтересів, що могло б бути врегульовано або на рівні регламенту Верховної Ради України (для парламентської опозиції), або на законодавчому рівні (для інституту політичної опозиції як такого).

Розпорошеність і неоднорідність української опозиції зумовлює конфліктність як у системі «влада-опозиція», так і всередині опозиційної групи (системна та позасистемна опозиція, контреліта, «тіньовий» уряд тощо). А переважання неконвенційних засобів політичної боротьби призводить до зниження рівня авторитету опозиції як політичного інституту.

Політична еліта в Україні також зазнає конфліктогенного впливу, передусім, через недостатньо регульовані механізми політичної конкуренції. На думку вітчизняної дослідниці професора Г. Щедрової, реалізацію політичної конкуренції в українському суспільстві супроводжують проблеми маніпулювання громадською думкою і політичною волею населення, зловживання політичними технологіями тощо [9, с. 5]. Окрім того, українські політики активно включають регіональний компонент до технологій політичного маніпулювання, особливо під час виборчих кампаній. Це завжди призводить до підвищення конфліктності у суспільстві та робить політичну конкуренцію загостреною [9, с. 177]. А глибокий внутрішньоелітний конфлікт та композиція протистояння основних елітних угруповань чинять значний деструктивний вплив на реалізацію функцій політичних партій та партійної еліти [9, с. 285].

Доктор політичних наук О. Новакова вважає, що «політичні еліти в Україні перебувають у стані «вічного конфлікту», який переривався лише завдяки консолідації під домінуючим авторитарним примусом» [5, с. 77]. Водночас, науковець стверджує, що етап «вічного конфлікту» між елітарними угрупованнями має бути змінений конвергенцією політичних сил, яка ґрунтується на конкуренції за загальновизнаними узгодженими правилами. Головною метою такої консолідації є встановлення ефективного балансу різних інтересів і закріплення його в інституціональних правилах гри.

Політична еліта, яка є виразником інтересів певних соціальних (економічних, промислових, етнічних тощо) груп залишається заручницею конфліктогенних чинників і дає своєрідний поштовх до виникнення суперечностей та конфронтації у своєму оточенні. З іншого боку, конкуренція політичної еліти як ознака демократичності виникає

лише там, де існує неузгодженість інтересів, які до того ж конфліктують між собою.

Ще однією сферою, де важко уникнути конфліктності, є блок силових і правоохоронних структур. Причиною зіткнень повноважень та однопорядкових органів є дублювання функцій та створення все більш розгалуженої системи контролюючих, охоронних, каральних відомств. Так, конфлікт, що виник між представниками Генеральної прокуратури України і Національного антикорупційного бюро України набув міжнародного резонансу. Розв'язати суперечку мала Служба безпеки України, однак вже у процесі слідства спецслужба спровокувала новий скандал, звинувативши співробітника НАБУ у корупції [7]. У контексті здійснення антикорупційної діяльності відзначилися конфліктними відносинами вже згадуване НАБУ та Національне агентство з питань запобігання корупції. Світова спільнота такі явища в Україні вже охрестила «війною антикорупціонерів», однак фахівці не сподіваються на швидке розв'язання цих конфліктів та конструктивну співпрацю між відомствами [2].

Вирішенню вказаних конфліктів може сприяти лише законодавче втручання у частині чіткого розмежування функцій, повноважень і компетенцій правоохоронних, контролюючих та антикорупційних органів. Нові виклики сучасності, пов'язані з глибинними реформами, не розширюють повноваження вже існуючих відомств, а створюють нові і частково дубльовані.

Децентралізація влади, хоч і має на меті демократизацію суспільно-політичних відносин, однак стала джерелом ряду конфліктних явищ, які стосуються передусім органів місцевого самоврядування та державного управління. Головна причина конфліктогенності тут криється в економічному чиннику, адже з передачею нових функцій і відповідальності на місця центральною владою не було врегульовано питання фінансування набутих повноважень. Це породжувало як непорозуміння, так і прямі конфлікти у владній горизонталі. Ще однією причиною конфліктності стала відсутність і недостатність кваліфікованих кадрів у місцевих органах влади, натомість мав місце надлишок тих, хто без відповідного досвіду та державницького бачення прагнув обійняти стратегічні посади на місцевому рівні.

Процес реалізації реформи децентралізації створює низку потенційних викликів і ризиків у сфері соціокультурної політики, ефективного управління, розвитку політичного плюралізму в громадах. Зокрема, йдеться про обмежений контроль за виборами: відсутність ефективного контролю з боку громадських інститутів і Центральної

виборчої комісії над процесом виборів в об'єднаних територіальних громадах може призвести до виникнення локальних політичних конфліктів, посилення політичних монополій. Деякі експерти наголошують на потенційних ризиках криміналізації процесу виборів у громадах. Наприклад, громадськими організаціями відзначалися три головні проблеми виборів в об'єднаних громадах у грудні 2016 року – криміналізація виборів, підкуп і використання адмінресурсу [3].

Власне інститут виборів в Україні теж залишається у зоні ризику підвищеної конфліктності. Однак тут скоріше йдеться про процедурну конфліктність, яка зумовлена відсутністю чіткої стратегії модернізації виборчої системи. Морально-етичні аспекти конфліктності електорального процесу пов'язані з так званою «виборчою корупцією». Зокрема, вибори допускають наявність певних каналів для формування політичної влади не за критерієм відповідності делегованим функція, а за матеріальним принципом. Як наслідок, формується некомпетентний державний апарат, а суспільство переходить у статус опозиції до виборної політичної еліти.

Водночас, на думку Л. Кочубей, ті чи інші соціальні конфлікти зазвичай виникають задовго до виборів і не мають до них прямого стосунку, але на момент виборів цілеспрямовано посилюються та загострюються. А в результаті виборів, частіше за все, відбувається не ескалація конфлікту, а навпаки, «викид» соціальної енергетики. Регулярність виборчого циклу (раз на чотири-п'ять років, а останнім часом в Україні частіше) забезпечує ритмічну пульсацію соціального життя, його постійне оновлення та вивільнення від накопичених проблем. Дослідниця наголошує, що без виборів енергія соціальних протиріч або майже зникає, внаслідок чого суспільство втрачає життєздатність і перебуває у стагнації, або ж накопичується і підриває всю соціальну систему. Л. Кочубей підсумовує, що саме вибори є тим механізмом, який дає змогу управляти соціальною енергетикою, і виборча кампанія лише окреслює ці глибинні конфлікти. Окрім того, поширеною є точка зору, що вибори, які відбуваються на тлі конфліктів, передчасні і можуть скоріше сприяти розширенню конфліктів, аніж їхньому розв'язанню. Проте подекуди такі вибори вирівнюють окремі конфліктні питання і зводять їх до локальних, контрольованих інцидентів [4, с. 17-18].

Отже конфліктогенні ризики в українській політиці зумовлені протистоянням різних потреб, інтересів, цінностей конкретних суб'єктів політики, складових соціальної структури. Найбільш вразливими до конфліктогенних ризиків, а відтак і потенційно конфліктними в Україні є інститути політичної опозиції, еліти, виборів,

правоохоронних і контролюючих органів, місцевого самоврядування. Відтак можемо спостерігати появу принципово нових за змістом політичних конфліктів. Якщо раніше мало місце протистояння влади й опозиції, то сьогодні головні політичні конфлікти перетворилися на міжінституційні конфлікти компетенції і розвиваються між вищими посадовими особами держави, тобто всередині еліти, однопорядковими відомствами, суспільством та державним апаратом.

Література

1. Бусленко В. Конфліктний характер взаємовідносин між владою та опозицією в Україні: причини та політичні наслідки [Електронний ресурс] / В. Бусленко // *Studia Politologica Ucraino-Polona*. – 2015. – Вип. 5. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spup_2015_5_9
2. Голубов О. Війна антикорупціонерів в Україні. Що стоїть за конфліктом НАБУ та НАЗК [Електронний ресурс] / О. Голубов // *Deutsche Welle*. – 14 листопада 2017 р. – Режим доступу : <http://www.dw.com/uk>.
3. Децентралізація в Україні: досягнення, надії і побоювання [Електронний ресурс] // Український незалежний центр політичних досліджень : Офіційний веб-сайт. – 2017. – Режим доступу : http://www.international-alert.org/sites/default/files/Ukraine_Decentralisation_UK_2017.pdf.
4. Кочубей Л. Політичні конфлікти в сучасній Україні: технології запобігання та специфіка перебігу / Л. Кочубей // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. – 2008. – Вип. 41. – С. 16–25.
5. Новакова О. Політична еліта України: проблема демократичної консолідації / О. Новакова // *Політичний менеджмент*. – 2007. – Спеціальний випуск. – С. 72–81.
6. Примуш М. Політичні конфлікти та їх типи / М. Примуш // *Політичний менеджмент*. – 2010. – №1. – С. 96–104.
7. Савицький О. Конфлікт між ГПУ і НАБУ: далі буде гірше? [Електронний ресурс] / О. Савицький // *Deutsche Welle*. – 18 серпня 2016 р. – Режим доступу : <http://www.dw.com/uk>.
8. Степанова Н. Політична конфліктність і кризовість у сучасному українському суспільстві / Н. Степанова // *Наукові записки. Серія «Політичні науки» [Національного університету «Острозька академія»]*. – 2008. – Вип. 3. – С. 162–170.
9. Щедрова Г. Політична конкуренція еліт в сучасній Україні : [монографія] / Г. Щедрова. – Дніпро : Вид-во ун-та ім. Альфреда Нобеля, 2016. – 390 с.

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЧНОГО КОНСЕНСУСУ В УКРАЇНІ

Сучасна Україна знаходиться у стані системної трансформації, своєрідній «точці біфуркації», яка характеризується формуванням декількох потужних атракторів розвитку суспільства. Вибір між консервативними та модернізаційними проектами формування української державності ускладнюється станом соціально-політичної кризи, військової агресії та слабкістю власної геополітичної стратегії. Для подолання сучасних викликів та формування суверенної демократичної держави нашій країні необхідно, передусім, вирішити одну з найголовніших за К. Шміттером дилем демократії – ідентифікацію громадян в суспільному житті. Головним принципом при проведенні такої ідентифікації є принцип «національного консенсусу». Цей принцип є достатньо складним та неоднозначним, але його розуміння є важливим для укріплення демократії [1].

Формування такого консенсусу українців чітко прослідковується у динаміці геополітичних пріоритетів, оскільки вони виступають своєрідним маркером позиції громадян в усіх найважливіших питаннях політичного розвитку. Обираючи між Заходом та Євразією, Європою та Росією, українці обирають між демократією та авторитаризмом, правовою захищеністю та корупцією, рівноправною співпрацею на міжнародній арені та статусом «молодшого брата». Саме роль України у геополітичному середовищі має визначальний характер для її зовнішньої політики, спрямованої на формування стратегічного партнерства та ефективний захист суверенітету на міжнародній арені. Разом з цим, головною функцією зовнішньої політики є компенсація внутрішніх проблем і створення сприятливих умов реалізації та захисту національних інтересів.

Бурхливі події Революції Гідності, необхідність боротися з російською агресією роблять проблему інтеграційного вибору більш гострою та категоричною для українців. В такій ситуації процес євроінтеграції набуває більшої глибини та значущості, перетворюється на своєрідний «маркер» громадянської ідентифікації та змістовний

напрямок реформування країни. Про це свідчить позитивна динаміка підтримки євроінтеграції українцями.

Більш докладно динаміка інтеграційних переваг виглядає наступним чином.

Інтеграційні переваги українців

Інтеграційні переваги	Кількість прихильників (%)	
	2013	2017
Об'єднання з ЄС	42	57
Об'єднання з Євразійським економічним союзом (Росія, Казахстан, Білорусь)	30	8
Неприєднання до будь-яких союзів	13	25
Не визначилися	15	10

*Таблицю складено за даними опитувань Київського міжнародного інституту соціології [2].

З таблиці видно, що до останнього часу зберігається тенденція зміцнення підтримки євроінтеграції України та тлі різкого падіння популярності євразійського напрямку. Особливістю сучасної ситуації є зростання частки тих, хто проти приєднання до будь-яких союзів (з 18 до 25). Але для того, щоб вірно зрозуміти ці цифри, треба мати на увазі, що ці 25 відсотків виступають проти будь-яких союзів, як з Росією, так і з ЄС. Це свідчить, на нашу думку, по-перше, про підвищення національної самосвідомості українців, та зростання, хоч і повільними темпами, розуміння необхідності побудови власної державності зсередини, а не очікуючи вирішення проблем від чергового «старшого брата», будь-то Росія, США чи ЄС. По-друге, ця цифра свідчить про певну «проміжну» еволюційну стадію свідомості, оскільки поповнення кількості «неприєднанців» відбувається переважно за рахунок мешканців Сходу та Півдня України (43% на Півдні та 32% на Сході), які раніше тяжіли до Євразійського союзу.

Окрім євроінтеграції потужним напрямком геополітичного орієнтування українців виступає НАТО. Тут ми спостерігаємо ще більш глибокі зміни – від неприйняття та недовіри – до підтримки та прагнення партнерства.

Динаміка підтримки вступу України до НАТО

	«За»	«Проти»	«Не визначилися»
2007	19%	54%	27%
2016	44%	26%	30%

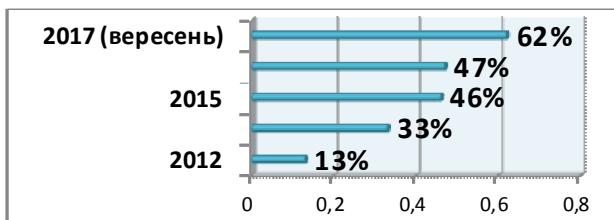
* Таблицю складено за соціологічними даними Центру Разумкова [3].

Тут відбувається більш активне «перетікання» негативу у позитив, ніж у випадку з євроінтеграцією (там голоси «проти» розділилися між «за» та «не визначилися» майже навпіл). А у випадку еволюції відношення до НАТО, з 28% голосів «проти» – 25% перетворилися на «за», і лише 3% поповнили табір тих, хто не визначився.

Провідною мотивацією вступу до НАТО для українців виступає прагнення національної безпеки. Ця тенденція особливо підсилилася після 2014 року під впливом розгортання російської агресії. Дані опитувань свідчать про активізацію цієї тенденції протягом 2017 року, оскільки з червня по вересень кількість українців, що вважають членство в НАТО основною гарантією національної безпеки, збільшилося на 15%.

Динаміку визнання українцями НАТО як провідного чинника безпеки можна прослідкувати за даною діаграмою [2].

Динаміка визначення НАТО як провідного чинника безпеки України

Таким чином, в Україні відбувається достатньо активне формування громадянського консенсусу навколо євроатлантичного цивілізаційного вибору. Про це свідчить не лише збільшення підтримки цього вибору у загальнодержавному вимірі, але й помітне зближення регіональних позицій у цьому питанні. Відповідно, можна зробити висновок про формування стійкої тенденції до підсилення євроінтеграційних орієнтацій українців. Найбільший вплив на цю тенденцію спричиняє тривання військової, політичної та культурно-інформаційної агресії з боку Росії й обмеження в результаті цього суверенних територій України.

Література

1. Филипп К. Шмиттер. Угрозы и дилеммы демократии. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.russ.ru/antolog/predely/1/dem2-2.htm>
2. Геополітичні орієнтації жителів України: вересень 2017. – Київський міжнародний інститут соціології – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kiis.com.ua/?lang=rus&cat=reports&id=720&page=1>
3. Ідентичність громадян України в нових умовах: стан, тенденції та регіональні особливості // Центр Разумкова. – Національна безпека і оборона. – 2016. - № 3-4. – С. 13-16.

ГЛОКАЛІЗАЦІЯ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Одним з найбільш поширених та сприйнятих науковою спільнотою баченням розвитку людства в мовах глобалізації є концепція сталого розвитку. У загальних рисах її сутність сформульовано у такому визначенні: «розвиток, який задовольняє потреби нинішнього покоління без шкоди для можливості майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби».

Глобалізація представляє собою закономірний результат поступового ускладнення політичних та соціальних процесів. Комплекс політичних, економічних, екологічних, культурних проблем людства помножений на небезпеки сучасних технологій та комунікацій формулює такі завдання, які жодна держава не може реалізувати самотійно. Для забезпечення сталого розвитку людства необхідною є системна, послідовна та масштабна робота з узгодження векторів розвитку національних економік, правового поля, соціально-гуманітарної сфери тощо.

Отже, у межах загальносвітового виміру сталий розвиток розглядається як необхідна умова продовження існування людства, забезпечення сталого розвитку досягається в тому числі шляхом глобалізації.

Разом з цим, практично всі дослідники розглядають глобалізацію як процес, що окрім позитивних результатів характеризується значним негативним потенціалом. Глобалізаційні процеси почалися з економічної сфери, саме в ній сьогодні найбільш рельєфно проявляються негативні риси глобалізації. Найчастіше до них відносять наступні: нерівномірність розподілу переваг від глобалізації; можливість деіндустріалізації національних економік; небезпека переходу контролю над економікою окремих країн від суверенних урядів до сильніших держав, ТНК або міжнародних організацій; можлива дестабілізація фінансової сфери регіонального або глобального рівня обумовлена взаємозалежністю національних економік на світовому рівні [1].

Глобалізація в соціально-політичній сфері також є об'єктивно необхідною з огляду на процеси, що відбуваються у світі. Проте її аналіз потребує діалектичного підходу. Існують позитивні результати, але необхідно прикладати зусилля для мінімізації негативних наслідків. Як слушно зазначає О. О. Сидоренко: «Шаблони, що механічно переносяться, часто є не життєздатними, оскільки не враховують особливостей менталітету і поточної та правової культури, що сформувалися в конкретному суспільстві в процесі історико-культурного розвитку» [2]. Наступний дослідник справедливо підкреслює, що останні події в світі «відверто та цинічно показують, чого на справді варті численні так звані міжнародні угоди», тому формування певних галузей міжнародного права як глобальних, а не похідних від національних, не є однозначно позитивним. Крім того, дослідник звертає увагу на сферу міжнародного глобального правосуддя, що характеризується вибірковістю та може використовуватися як спосіб розширення політичного впливу [3, с. 14-15]. Соціально-політична сфера не може залишатись осторонь процесів глобалізації, а має в межах своїх можливостей використовувати весь потенціал та притаманний їй арсенал механізмів контролю за негативними тенденціями, що спричиняють дестабілізацію національної політичної системи.

Головна небезпека процесу глобалізації в сфері національної політики може бути сформульована наступним чином: в умовах глобалізації, відсутність чіткої, послідовної державної політики із збереження національних особливостей політичного регулювання створює небезпеку суб'єктно-об'єктної трансформації держави, а умов якої держава залишається суверенною лише номінально, тоді як фактично стає об'єктом відносин інших учасників глобалізаційних процесів.

У визначеному контексті особливої уваги потребує концепція глокалізації. Даний термін вперше був запропонований соціологом Роландом Робертсоном, який стверджував, що глобальні та локальні тенденції з часом взаємодоповнюються та проникають одне в одну, хоча в окремих ситуаціях може відбутися їхнє зіткнення [4]. Глокалізація розглядається як процес реакції різноманітних сфер суспільства в локальному вимірі на світову глобалізацію, що є результатом синтезу процесів глобалізації і регіоналізації. Процеси розвитку ідуть одразу в два боки, глобальності та локальності, глокалізація веде до того, що глобальність стає мірою зближення цих двох полюсів – глобальності та локальності [3]. Завдяки глокалізації інтереси суб'єктів глобальних процесів отримують важливу для забезпечення ефективності реалізації глобального вектору, локальну

інформацію про адаптаційні механізми таких викликів на регіональному та локальному рівнях.

Глокалізація може розглядатися як одна з ефективних стратегій попередження негативних наслідків глобального розвитку, що спричиняють виникнення періодів ентропії, тобто стану невизначеності подальшого руху локальних політичних систем.

У продовження пропонуються наступні положення:

глокалізація є необхідною умовою сталого розвитку людства, вона характеризується як позитивними результатами так і негативними наслідками;

найбільш небезпечним наслідком глокалізації в сфері соціально-політичній сфері є суб'єктно-об'єктна трансформація, втрата суверенітету та набуття державою статусу об'єкту відносин інших учасників глокалізаційних процесів;

в якості одного з напрямів мінімізації небезпек глобального розвитку можна розглядати глокалізацію, яка в політичній сфері сприяє діагностиці ризиків, вимірюванню національної динаміки політичних процесів, та адаптаційних показників окремих держав до глобальних ініціатив, а також, визначенню особливостей локальних політичних систем, які важливі для збереження стабільності та ефективного функціонування, формулюванню та представленню національної позиції у глобальному дискурсі.

Література

1. Амеліна І. В. Міжнародні економічні відносини : навч. посіб. [Текст] / Амеліна І. В., Попова Т. Л., Владимиров С. В. – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 256 с.
2. Сидоренко О.О. Правова система України в контексті глокалізації [Електронний ресурс] / О. О. Сидоренко // Теорія і практика правознавства. – 2016. – № 1(9). – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/pravovaya-sistema-ukrainy-v-kontekste-globalizatsii>
3. Щетинин С. А. Правовая глобализация: понятие и основные формы : Теоретико-методологические аспекты : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. / С. А. Щетинин – Ростов-на/Д., 2009. – 27 с.
4. Robertson R., Knondker H. Discourses of globalization: Preliminary considerations // International sociology. – L., 1999. Vol. 13, № 1. – P. 25-40.
5. Кожевников Н. Н. Глокализация: концепции, характерные черты, практические аспекты / Н. Н. Кожевников, Н. Л. Пашкевич // Вестник Северо-Восточного федерального университета им. М. К. Амосова. – 2005. - № 3. – Том 2. – С. 111-115.
6. Олійник О. М. Концептуалізація глокалізації: методологічні аспекти / О. М. Олійник // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2009. – Вип. 38. – С. 41-51.

ЕКСТРАОРДИНАРНА НОРМОТВОРЧИСТЬ ЯК ФАКТОР ПОЛІТИЧНОГО ПРОЦЕСУ УКРАЇНИ

Проблеми застосування збройного насилля для вирішення існуючих протиріч в суспільстві обумовлює увагу до останнього на сучасному етапі розвитку України, оскільки воно акумулює в собі економічні, політичні, ідеологічні можливості суб'єктів, підриває основи розвитку суспільства, призводить до руйнування матеріальних цінностей, зменшує інвестиційні можливості людського, соціального та економічного потенціалу.

В екстремальних умовах застосування збройного насилля ситуація вимагає особливого підходу до питань правового регулювання, оскільки вимагає негайної відповіді на кризовий стан. Відтак, формується екстраординарне право у вигляді конкретних законів, законодавчих актів і підзаконних актів, а також міжвідомчих нормативних документів, які регулюють правовідносини, пов'язані із запобіганням збройному насиллю, дотримання прав і свобод людини і громадянина в зоні проведення АТО, допомоги постраждалим внаслідок воєнних дій на Сході України, фізичної і психологічної реабілітації учасників АТО, волонтерської діяльності, соціального захисту внутрішньо переміщених осіб і т.п.

На прийняття названих нормативно-правових норм впливає невдоволення державною політикою, поширення «підливних» ідей і настроїв, конфліктні відносини з РФ як третьої сторони збройного конфлікту на Сході України. Аналіз екстраординарних нормативно-правових актів, прийнятих за період з 2014 р. по 2017 р. дозволяє виокремити їхні характерні риси:

1. Передбачають з одного боку обмеження попередніх прав і свобод окремих категорій суб'єктів, а з іншого – покладають на суб'єктів нові публічно-правові обов'язки.

2. Відображають спроби прискореного вирішення негайних, гострих завдань, що стоять перед державним апаратом, радикальними заходами і імперативним методом правового регулювання.

3. Пов'язані зі зведенням законодавчого процесу до чистої формальності, оскільки законопроекти приймаються без ґрунтового розгляду і аналізу змістовної складової.

4. Містять поспішні, несвоєчасні або запізнілі заходи, які не діють в реальних умовах суспільно-політичного життя України.

5. Зумовлюють посилення заходів юридичної відповідальності.

6. Порушують природний розвиток правової системи, оскільки в більшості випадків руйнують усталені традиції юридичної техніки.

Слід зауважити, що ці риси в жодному разі не означають, що екстраординарні нормативно-правові акти мають не правовий або антиправовий характер, але доводять складність поставленої перед державними органами мети – дотриматися балансу ефективності і законності, щоб не довести справу до свавілля з боку окремих фракцій державного апарату.

Отже, екстраординарна нормотворчість на сучасному етапі суспільно-політичного розвитку України має значний конфліктний потенціал, оскільки сприяє поляризації суспільства. Протиріччя, що зумовили необхідність прийняття надзвичайних законодавчих заходів, не знімаються, а, навпаки доводяться до максимальної напруги, і за відсутності чіткої логічної лінії регулювання суспільних відносин поглиблюють політичний і ідеологічний розкол суспільства.

Татаренко Г. В.,

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

ЕЛЕКТРОННА ДЕМОКРАТІЯ: МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Процес демократизація державної влади на сучасному етапі набуває нових якісних рис. В умовах інформаційного суспільства особливу роль має відкритість влади та компромисний характер відносин між громадянами, органами влади й місцевого самоврядування. Саме інформаційна демократія як новий тип політичного режиму зможе об'єднати демократичні цінності, інформаційну відкритість влади та політичної системи. Поява е-демократії відкриває нові можливості для громадян та держави і становлення в Україні та є значним кроком для створення розвиненого громадянського суспільства.

Згідно ст. 69 Конституції України народне волевиявлення здійснюється через вибори, референдум та інші форми безпосередньої демократії, до яких законодавство відносить громадські слухання, народну ініціативу, загальні збори громадян тощо. Засобом реалізації зазначених демократичних інститутів може стати саме е-демократія.

Відповідно до Рекомендацій CM/Rec(2009)1 Комітету Міністрів Ради Європи країнам-членам щодо електронної демократії, е-демократія – одна із стратегій підтримання демократії, для якої ефективність демократичних інститутів, демократичних процесів і поширення демократичних цінностей значно підвищується за умови застосування різноманітних інформаційно-комунікаційних технологій [1]. Електронна демократія охоплює: е-парламент, е-законодавство, е-правосуддя, е-ініціативу, е-вибори та референдум, е-агітацію, е-опитування тощо.

Початком формування е-демократії в Україні вважають прийняття Кабінетом Міністрів України у 2002 році Постанови «Про порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів законодавчої влади», яка була спрямована на забезпечення: обов'язковості створення органами державної влади та органами місцевого самоврядування власних веб-сайтів, оперативного розміщення на них офіційної інформації про діяльність, створення урядового порталу з метою формування та реалізації стабільної та зрозумілої громадянам економічної та соціальної політики держави. Розпорядженням Кабінету Міністрів України 2013 р. схвалено Стратегію розвитку інформаційного суспільства в Україні, затверджено План дій із впровадження Ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд» у 2016-2018 роках», що має сприяти становленню відкритого демократичного суспільства. За участю громадських організацій було розроблено Закон «Про внесення зміни до Закону «Про звернення громадян» щодо електронного звернення та електронної петиції». Нині в системі державного управління функціонують чотири програми, що є складовими технократичної моделі-демократії: е-кадровий облік, е-документообіг, IP-інфраструктура, е-господарювання.

Впровадження нової системи декларування активів в он-лайн форматі замінює декларування в паперовому форматі. Застосування системи в режимі онлайн значно покращує та спрощує процес подання державними службовцями документів. Так, державні службовці мають змогу заповнювати декларації. Безумовно, процес не стоїть на місці, так, даними ЦППР, за оцінкою ООН, українці піднялися на 45 позицій за розвитком електронної участі громадян у сфері місцевого самоврядування за останні 2 роки та увійшли у топ-35 країн [2, с. 5].

Але, у той же час, за світовим індексом демократії в 2016 році Україна посіла лише 86 позицію [3]. Слід відзначити широку участь громадськості у формуванні напрямків розвитку електронної демократії. Зокрема, за участю найбільшої коаліції провідних громадських організацій та експертів України - Реанімаційний пакет реформ, розроблена Концепція розвитку електронної демократії в Україні, де зазначаються перспективи її розвитку в Україні до 2030 року саме у сфері пристосування до Міжнародних стандартів у сфері е-демократії. Наприклад, цікавим досвідом для України у сфері е-демократії є держави, зокрема Естонія, де впроваджено такі інститути як електронні вибори та референдум.

На наш погляд, можна виділити наступні перешкоди у становленні е-демократії в Україні: недосконалість нормативно-правової бази, що регулює сферу розвитку електронної демократії та підзвітності громадянину суб'єктів владних повноважень; відсутність належного творення, формування та імплементації публічної політики у сфері електронної демократії; відсутність достатньої електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів і недостатній рівень розвитку інформаційної інфраструктури, нерівність проникнення доступу до мережі Інтернет та до комп'ютерних технологій як основних факторів забезпечення розвитку електронної демократії; низький рівень обізнаності щодо змісту та особливостей використання різноманітних інструментів електронної демократії, а також методів та допоміжних засобів їх застосування, зокрема відсутність узгодженого механізму електронної ідентифікації та автентифікації в них; брак довіри до електронної демократії із сторони громадян та низький рівень відповідальності органів влади.

Таким чином, е-демократія стає на шлях розвитку та утвердження в Україні. За посередництвом громадських організацій з'являються нові проекти спрямовані на утвердження громадянського суспільства в Україні, залучення більшої кількості населення до питань загальнодержавного та місцевого значення. Саме інституції громадянського суспільства зацікавлені в утвердженні згаданого інституту в Україні. Пристосування до міжнародних стандартів у цій сфері збільшить рівень участі населення в управлінні громадськими справами, допоможе при становленні відкритої діяльності органів влади та забезпечить подальшу демократизацію суспільства.

Література

1. Recommendation CM/Rec(2009)1 of the Committee of Ministers to member states on electronic democracy (e-democracy) (Adopted by the Committee of Ministers on 18 February 2009 at the 1049th meeting of the Ministers' Deputies). - [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Ради Європи // Режим доступу: http://www.coe.int/t/dgap/democracy/Activities/GGIS/CAHDE/Default_en.a
2. Закірова С. Електронні петиції в Україні: досягнення і проблеми дворічного досвіду / С. Закірова. Конституційний процес в Україні: політико-правові аспекти // Бюлетень інформаційно-аналітичних матеріалів. Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі». - № 6 (38). – 2017. – С.5-8
3. Проблема, яка потребує розв'язання - [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cach>

Секція 1

ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ ТА ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Кочубей Л. О.,

*Інститут політичних і етнонаціональних досліджень
ім. І. Ф. Кураса НАН України*

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ В УКРАЇНІ: СУТНІСТЬ, СПЕЦИФІКА ТА ВПРОВАДЖЕННЯ

Інформаційні технології дуже швидко перетворилися на життєво важливий стимул розвитку не тільки світової економіки, а й інших сфер людської діяльності. На сьогодні практично неможливо знайти сферу, в якій не використовуються інформаційні технології. Сучасне суспільство просто переповнене потоками інформації, які безсумнівно потребують обробки.

Від сучасних інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ) залежить не тільки технологічний, але й соціальний поступ, здатність розвивати демократичні інститути тощо. ІКТ із технологічного чинника розвитку перетворилися у важливий елемент функціонування сучасного суспільства, і подальше їх впровадження залежить не тільки від НТП, але й від соціально-економічних, політичних і правових умов, в яких вони існують.

Вважається, що Інтернету під силу підвищити рівень участі громадян у політичній діяльності, а також установити тотальний контроль держави за своїми громадянами. Такий наявний величезний інформаційний потенціал Інтернету може бути використаний не тільки для налагодження комунікації з громадськістю, а й для пропаганди

суспільно небезпечних ідеологічних поглядів. Інтернет, порівняно з друкованими ЗМІ й навіть телебаченням, має у своєму розпорядженні більш широкий інструментальний спектр інформаційної стимуляції свідомості й підсвідомості індивіда.

Ринок ЗМІ змінюється разом із трансформацією політичної та соціальної систем. Так, традиційні медіатехнології мігрують у глобальну мережу Інтернет, а технології друкованих ЗМІ скорочуються.

Стрімкий розвиток ІКТ призвів до народження у сучасному суспільстві поняття «революція соціальних медіа», яке включає в себе такі напрями: зростання ролі Інтернет-ресурсів в соціальних комунікаціях; збільшення популярності і авторитетності соціальних мереж; швидке зростання віртуального on-line спілкування.

Глобальне поширення соціальних мереж формує новий тип комунікації – соціально-мережовий. Однак нові ІКТ виробляють нові форми соціального контролю, які дозволяють маніпулювати поведінкою людини.

Суттєву роль у поширенні ІКТ відіграє комерційний чинник, який вимагає прибутковості, що, в свою чергу, призводить до залучення користувачів у процес споживання розважального контенту. В підсумку це знижує загальний культурний рівень населення на глобальному рівні, відвол ІКТ – це також сучасні технології, які використовуються для швидкої комунікації і консолідують за допомогою ідей, досвіду, ресурсів. Сучасні ІКТ залучають комплекс ресурсів для здійснення багатоаспектного впливу на свідомість реципієнтів. Трансформація політичної системи суспільства впливає на швидкість змін та еволюцію суспільства. Все більш впливовими джерелами інформації у політико-комунікативному просторі стають блогери і подкастери (процес створення та поширення аудіо- та відеофайлів (подкастів) в стилі радіо- і телепередач в Інтернеті (мовлення в Інтернеті), що активно використовується для впливу на свідомість та поведінку громадян.

Формування відповідного інформаційно-комунікативного потенціалу в українському просторі перш за все має відбуватися на законодавчому рівні, для ефективного поширення та застосування цих дій не точково, а охопивши все суспільство. Очевидно, для розбудови власної сильної мережі комунікацій та розвитку ІКТ необхідна законодавча база, яка би чітко регулювала межі інформаційної безпеки країни.

Підтримка демократичних процесів в Україні є несистемною, зокрема щодо проведення виборів, голосувань, загальнонаціональних та

місцевих референдумів, опитувань та консультацій, здійснення громадського контролю на засадах широкого використання ІКТ та мережі Інтернет. Саме тому поле для спеціалістів ІКТ має насамперед забезпечуватися законодавчою підтримкою, базовими принципами та демократичними діями.

Сфера має отримати, перш за все, державну підтримку у вигляді законів та кращих умов для бізнесу. А, окрім того, суспільна готовність (до таких проєктів, як, наприклад, е-декларування) також має формуватися за допомогою держави, а також і потенціал для технічних можливостей та наукових розробок, які впровадять нову якісну модель ІКТ в життя.

Сучасне суспільство навряд чи можна уявити без інформаційних технологій, тому Україні необхідно активно створювати альтернативи закордонним інтернет-холдингам та системам. Це дасть змогу отримати насамперед незалежність від російської пропаганди та подачі новин, додаткові надходження в бюджет, стати привабливою країною для іноземних інвестицій у сферу ІТ, яка зараз є найбільш перспективною.

Грунтовною основою протидії антиукраїнській інформаційній війні має стати єдина комплексна система захисту суспільної моралі, яка сприяла б реалізації права на інформаційний простір, вільний від матеріалів, що становлять загрозу фізичному, інтелектуальному, морально-психологічному стану населення.

Інформаційне суспільство потребує фільтрації та створення нового якісного контенту, який з'являється у просторі нашого існування. Саме зараз першочерговими завданнями можна виділити створення національних електронних інформаційних ресурсів, а також загальний розвиток інформаційного простору, що вбачається в таких аспектах, як: процеси євроінтеграції на подальший розвиток України; потреба формування і реалізації ефективної державної політики у сфері впровадження інформаційно-комунікативних технологій.

Отже, ІКТ є одним з найбільш важливих чинників стимулювання економічного зростання та розвитку громадянського суспільства.

ТРАНСФОРМАЦІЯ РОЛІ ДЕРЖАВИ ЯК СУБ'ЄКТА ЗБРОЙНОГО НАСИЛЛЯ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Однією з провідних тенденцій сьогодення є поширення насильницьких конфліктів, що важко піддаються врегулюванню. Зокрема, на це вказують фахівці Стокгольмського міжнародного інституту дослідження миру. Згідно з висновком експертів, «позитивна тенденція менш насильницького та більш ефективного врегулювання конфліктів, засвідчена в попередні 10 років, зійшла нанівець», адже, починаючи з 2009 року, жоден конфлікт не завершився мирним врегулюванням [3, с. 11].

Подібні тенденції підтверджуються й іншими дослідженнями. Так, науковці Гейдельберзького інституту з вивчення міжнародних конфліктів засвідчують, що в останні десятиліття тенденція зростання рівня політичного насилля є очевидною. Зокрема, у 2016 році в світі відбувалося 402 політичних конфлікти, що у 3,5 рази більше, ніж у 1996 році. Ще інтенсивніше збільшується частка насильницьких конфліктів: з 28 у 1996 році до 226 у 2016 році [4, с. 13; 5, с. 1].

Разом з кількісними відбуваються якісні зміни. Попри інше, це стосується трансформації ролі держави в контексті збройного насилля. Перш за все цей процес виражається в зменшенні кількості міждержавних конфліктів з одночасним поширенням внутрішньо-державних. За даними Уппсальської програми збору даних про конфлікти (УПДК), у сучасному світі найменшу частку серед усіх форм політичного насилля складають міждержавні конфлікти. Так, з 2004 по 2013 роки їх було зареєстровано лише три (два в Африці та один у Південно-Східній Азії [3, с. 113].

Однією з найпоширеніших форм політичного насилля сьогодні є внутрішньодержавні конфлікти. Сторонами протистояння в таких конфліктах є державні (уряди) і недержавні суб'єкти (наприклад, іррегулярні угруповання). Згідно з УПДК, зараз частка таких конфліктів, як правило, складає понад 80% серед усіх типів конфліктів, і ніколи – менше 70%. Значного поширення набули також внутрішні інтернаціоналізовані конфлікти. У середньому зараз інтернаціоналізуються близько 27–28% конфліктів [3, с. 113].

Другим типом політичних конфліктів, що набув розповсюдження в сучасному світі, є недержавні конфлікти. Сторони в таких конфліктах представлені релігійними або етнічними групами (53%), формально організованими групами повстанців (45%) або неформальними групами прихильників політичних партій (3%). Загалом з 2004 по 2013 роки було зафіксовано 238 таких конфліктів, кількість жертв яких за аналогічний період збільшилася з 3800 до 4200 осіб на рік [3, с. 121–122].

Внутрішньодержавні конфлікти характеризуються високою інтенсивністю насилля. За методологією Гейдельберзького інституту з вивчення міжнародних конфліктів, у 2016 році 171 внутрішньодержавний конфлікт (майже 65%) був насильницьким, 11 з них мали найвищий рівень інтенсивності (повномасштабні війни), 14 були класифіковані як обмежені війни, 148 були насильницькими кризами [4, с. 16].

Серед причин розповсюдження й інтенсифікації конфліктів за участі недержавних суб'єктів слід назвати складність їх визначення в межах існуючої системи норм міжнародного права, відсутність ефективних механізмів врегулювання, непередбачуваність наслідків. Збройне протиборство в таких конфліктах, як правило, має асиметричний характер. Асиметричність конфлікту може проявлятися в декількох аспектах. Наприклад, як зазначає Л. Деріглазова, в якості критеріїв асиметричності виступають: нерівність правових статусів сторін; значна невідповідність сил і ресурсів; застосування асиметричних стратегій і тактик; поразка сильнішої сторони. Найбільш розповсюдженими збройними конфліктами в післявоєнний період стали конфлікти статусної асиметрії. За різними даними їх частка серед загальної кількості збройних конфліктів складає 82–88%. Досить поширеними є й асиметричні стратегії, що застосовуються в 57–62% конфліктів [1, с. 70–82, 85]. Крім того, саме недержавні актори виступають ініціаторами і безпосередніми учасниками переважної кількості сучасних конфліктів.

Європейські науковці А. Паулюс і М. Вашакмадзе підкреслюють, що асиметрія в контексті міжнародного гуманітарного права становить серйозну проблему, «якщо вона не просто стосується фактичної різниці у воєнному потенціалі... але якщо сторони в збройному конфлікті не є рівними і по-різному структуровані в правовому сенсі; іншими словами, якщо держава бореться з утворенням, що не є державою... і складається зі збройних банд, що не мають будь-якої командної ієрархії, і абсолютно ігнорує як національне право, так і міжнародне гуманітарне право» [2, с. 146–147].

Важливою тенденцією, пов'язаною із загальною інтенсифікацією політичного насилля та поширенням внутрішньодержавних та асиметричних конфліктів, є послаблення, навіть колапс легітимності держав – феномен, який британський дослідник, директор Стокгольмського міжнародного інституту дослідження миру доктор Ян Ентоні називає «ерозією легітимності держав» [3, с. 3].

Останнім часом спостерігається регіональна тенденція дестабілізації і навіть дезінтеграції політичних систем. Наприклад, у таких країнах Близького та Середнього Сходу, як Афганістан, Ірак, Лівія, Сирія, Ємен відбувається суттєве послаблення або навіть розпад державності. Осередки крайньої нестабільності існують в Африці – в Нігерії, Південному Судані, особливо – Сомалі. Завдяки зазначеним негативним процесам поширюються зони хаосу. Крім того, має місце активізація альтернативних державним інститутам утворень, які прагнуть поширити свій вплив на певні території. Зокрема, це стосується транснаціональних терористичних організацій мережевого типу, таких як «Ісламська держава», що досі контролює великі райони в Сирії та Іраку, або регіональних терористичних угруповань, таких як «Боко Харам», яка поширила свій вплив на значні території Нігерії та сусідніх країн.

Отже, сучасні тенденції вказують на те, що держава втрачає монополію на політичне насилля, а недержавні, у тому числі іррегулярні та терористичні угруповання, стають повноцінними суб'єктами збройної боротьби. Ці процеси вкрай негативно впливають на легітимність держав, стабільність політичних систем, рівень національної та регіональної безпеки.

Література

1. Дериглазова Л. В. Асимметричные конфликты: уравнение со многими неизвестными / Л. В. Дериглазова. – Томск : Изд-во Том. ун-та, 2009. – 284 с.
2. Паулюс А. Асимметричная война и понятие вооруженного конфликта – попытка разработать концептуальную модель [Электронный ресурс] / А. Паулюс, М. Вашакмадзе // Международный журнал Красного Креста. – 2009. – Т. 91, № 873. – С. 127 – 170. – Режим доступа : <https://www.icrc.org/ru/international-review/tipologiya-vooruzhennykh-konfliktov> (3.12.2017). - Загл. с экрана.
3. СІПРІ 2015: озброєння, роззброєння та міжнародна безпека : щорічник [Електронний ресурс] / Стокгольм. міжнар. ін-т дослідж. миру ; Укр. центр екон. і політ дослідж. ім. О. Разумкова. – К. : Заповіт, 2016. – 688 с. – Режим доступу : http://razumkov.org.ua/images/sipri/SIPRI_2015_ukr.pdf (3.12.2017). – Назва з екрану.
4. Conflict Barometer [Electronic Resource] / Heidelberg Institute for International Conflict Research. – 2016. – No. 25. – 206 p. – Available at :

http://www.hiik.de/en/konfliktbarometer/pdf/ConflictBarometer_2016.pdf
(3.12.2017). – Title from the screen.

5. Konfliktbarometer Welt 1996 [Elektronische Ressource] / Heidelberger Institut für Internationale Konfliktforschung. – 1996. – e. 5 – 10 p. – http://hiik.de/de/konfliktbarometer/pdf/Konfliktbarometer_1996.pdf (3.12.2017). – Titel vom Bildschirm.

Меженська О. В.,

*Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка*

КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПЕРЕВОРОТ В УКРАЇНІ 2010 р.: НАСЛІДКИ ДЛЯ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ

Цілеспрямована ліквідація діючої та прийняття нової конституції, або внесення правок в її частини, що стосуються визначення конституційного ладу, порядку та процедури зміни або перерозподілу влади в державі у спосіб, що суперечить правовим нормам, визначається як конституційний переворот. Як будь-який процес змін, конституційний переворот має свої, особливі, технології маніпулювання правом.

Суб'єктивними чинниками створення чи зміни конституції виступають: прагнення політичних сил прийняти чи змінити конституцію у власних інтересах; намагання кожного із вищих органів державної влади – глави держави, парламенту чи уряду – розширити конституційно визначений обсяг їхньої компетенції (функцій і повноважень), перерозподілити конституційні повноваження на свою користь (найчастіше до цього виявляє схильність президент) та ін. [2].

30 вересня 2010 року Конституційний суд своїм Рішенням у закритому режимі скасував політичну реформу від 2004 року. Таким чином було фактично повернуто в дію Конституцію 1996 року, а разом із нею – президентсько-парламентську форму правління [3]. В Україні відбулася фактична узурпація влади шляхом розширення у неконституційний спосіб повноважень Президента України за рахунок звуження ролі та повноважень Парламенту і Уряду.

Час правління В. Януковича характеризується розбудовою авторитарного режиму з сильною владою президента та супроводжується наступними процесами:

Централізація влади :висувати кандидатуру прем'єр-міністра, призначати і звільняти голову СБУ та міністрів, обирати голову Фонду держмайна та Антимонопольного комітету, керувати роботою Кабінету міністрів президент міг самостійно; встановлюється прямий контроль президентської команди над силовими структурами, над судами та місцевими адміністраціями/радами (за рахунок місцевих виборів, які не зовсім відповідали європейським стандартам); домінування виконавчої гілки влади, що проявляється у виробленні та нав'язуванні політичних і фінансових рішень (ухвалення численних законодавчих та економічних рішень без політичного обговорення в представницькому органі), правил поведінки відповідно до інтересів кланових і бюрократичних груп, жорстка вертикаль влади.

Неполітичні та політичні репресії проти опозиції, політиків, громадських активістів, культурних діячів: показові судові процеси над опозиційними лідерами Ю. Тимошенко та Ю. Луценком, як демонстрація українському політикуму спроможності застосовувати репресії до опозиційних сил, незалежно від їх статусу в країні та від того, якою буде реакція зовнішніх політиків; затримання Руслана Забілого - початок «Української справи істориків»; обшук у помешканні відомої інтернет-журналістки Олени Білозерської та ін.

Обмеження свободи слова (абсолютна більшість засобів масової інформації зосередилися в руках «Сім'ї» та владної верхівки , а саме телеканали «Інтер», «Україна», вся структура Українського медіа-холдингу тощо, окрім Першого національного); залякуванням неурядових організацій, нехтуванням засадами верховенства права. Так, за даними Міжнародної неурядової організації «Freedom House», яка займається дослідженням показника індексу свободи, враховуючи при цьому виборчий процес, громадянське суспільство, свободу ЗМІ, державне та місцеве управління, незалежність судової системи, верховенство права та корупцію, з результатами дослідження у 2010 році, виключила Україну з категорії вільних держав [5].

Поширення корупції та олігархізація влади. Корупційний і фінансовий тиск з боку органів державної влади. За підрахунками журналу «Кореспондент», у 2011 році 25 осіб, які входили до 100 найбагатших людей України, були членами правлячої Партії регіонів. Партія регіонів мала монополні переваги щодо рівня капіталізації і залучення великого капіталу, порівняно з іншими політичними суб'єктами [1, с. 41]. Переважна кількість економічних активів були розподілені між адміністративно-олігархічними кланами. За деякими експертними оцінками соціальні та політичні конфлікти в 2013 р. були викликані прихованою боротьбою так званої «старої» олігархії, яка

сформувалася за часи президентства Кучми та Ющенка, проти загрози перерозподілу капіталів на користь В. Януковича та його «сім'ї». Корупція стає невід'ємною складовою економічного та політичного життя. За оцінками Федерації роботодавців України, у 2010–2013 роках обсяг корупції в економіці України перевищив 500 мільярдів гривень. Тільки в 2013 р. чиновники отримали понад 160 мільярдів гривень хабарів за корупційними каналами у сфері держзакупівель, органів податкової, митної служби, судової системи, держмонополій, під час експорту зерна, реєстрації оренди земельних ділянок [4].

Провал економічних реформ – Програма «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», в якій описувалися плани здійснення масштабних реформ потерпіла фіаско, так як політичний клас, який того часу був при владі, не мав потенціалу для проведення реформ.

Міжнародна політика президента В. Януковича нагадує його внутрішню політику, яка базується на тому, що він хоче бачити себе єдиним національним лідером. Імітація інтеграції і з ЄС і з Росією – що врешті решт і призвело до того, що ні Угоди про Асоціацію з ЄС, ні прийнятного контракту по газу з Росією, ні кредиту МВФ, ні нормальних стосунків зі США.

Посилюється тиск на владу незадоволених соціальними та економічними умовами життя українцями з одного боку, а з іншого – під зовнішнім тиском. Політичні події у суспільстві і поза ним розвивалися не на користь президента. Податковий майдан, «АнтиТабачна кампанія» або «Табачник, пішов геть!», «Займіться ділом, а не язиком!» — тощо. Тоді, як не підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом призвело до протесту, який розгорнувся в добре організовану національну революцію – Євромайдан.

Неефективна економіка і несправедливий перерозподіл матеріальних благ, знесилене корупцією та розколоте суспільство, деградування правлячої еліти, постійні соціально-політичні протести призвели до руйнації режиму В.Януковича.

Сьогодні, маємо можливість стверджувати, що зміна Конституції в 2010 році – це грубе порушення змістової та процедурної складових процесу внесення змін до Основного Закону та використання важливого органу державної влади(Конституційного Суду) для досягнення політичних цілей. Конституційний переворот В. Януковича призвів до процесів, які порушували стабільність держави та спровокували політичну кризу.

Література

1. Валевський О. Архетипи українських реформ: від адміністративно-командної до адміністративно-олігархічної моделі / О.Валевський // Публічне управління: теорія та практика: збірник наукових праць Асоціації докторів наук з державного управління: Спец. випуск. – Х.: Вид-во «ДокНаукДержУпр», 2012. – 312 с.
2. Колюх В. В. Сучасний конституційний процес в Україні. Політологічний аналіз / В. В. Колюх. – К. : Академія, 2015. – 268, [2] с.
3. Рішення Конституційного суду України у справі за конституційним поданням 252 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 2222-IV (справа про додержання процедури внесення змін до Конституції України) № 20-рп/2010 від 30.09.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v020p710-10+> (Дата перегляду: 03.09.2016). – Назва з екрана.
4. Обсяг корупції у 2010–2013 роках в економіці України перевищила 500 мільярдів гривень / Київська міська організація роботодавців, 13 березня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmor.kiev.ua/novyny/157-obsiah-koruptsii-u-2010-2013-rokakh-v-ekonomitsi-ukrainy-perevyshchiv-500-miliardiv-hryven>
5. Україна знаходиться в групі частково вільних країн [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gtmarcet.ru/news/2013/01/16/5285>

Светлакова М. А.,

Маріупольський державний університет

ПОПУЛІСТСЬКА РИТОРИКА ПРАВИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ ЄВРОПИ ЯК УСПІХ ВИБОРЧОЇ КАМПАНІЇ

Останнім часом в сучасних реаліях досить наочно можна побачити чітку тенденцію до появи нових політичних партій, які утворюються у стабільних демократіях. Певні зовнішні та внутрішні чинники, які стають базою для формування нових політичних об'єднань, мають частіше за все кризовий характер. Водночас ці чинники вносять певні корективи у стратегічну поведінку усталених партій, а нові політичні об'єднання швидко адаптуються до цих обставин. Втім, слід зазначити, що у розвинених демократіях основні партії змінюють свою політичну лінію навіть тоді, коли вони чітко усвідомлюють втрату своїх

лідерських позицій. У зв'язку з цим, привертають увагу політичні партії які проповідують популістські лозунги у своїй політичній діяльності.

Однією з головних тем партій-популістів є те, що вони акцентують увагу електорату на вирішенні «вузьких» проблем неекономічного характеру. Водночас вони змінюють стратегії мобілізації мас населення, використовуючи при цьому чітку популістську риторику, намагаючись цим посилити зв'язок з потенційними виборцями [1].

На думку вченого П. Мейра певні умови до появи популістських партій, пов'язане саме з послабленням зв'язку між виборцями та основними політичними силами. Тому, поява такого типу партій спромоглася досягти помітного успіху на виборах у низці країн Європи [2]. На практиці можна побачити, що ті, хто використовує популістську риторику в період виборчої кампанії, мають вищу підтримку електорату, ніж традиційні ідеологічні партії.

Водночас популізм є політичною реакцією мас на дії уряду, який постійно не задовольняє їх інтереси та не виправдовує обіцянок. Тому саме у сфері політичної боротьби популізм найчастіше визначається як знак протесту проти існуючої політичної системи. Зазначимо, що успіх партій-популістів, на думку дослідників, є суперечливим, бо голосування за них здебільшого мають ще й протестний характер.

На сьогодні в багатьох країнах Європи можна простежити значне зростання правого популізму. Партії, що раніше вважалися маргінальними або зовсім не існували, наразі претендують на те, щоб увійти до парламенту («Альтернатива для Німеччини, «Рух п'яти зірок», «Партія Свободи» тощо). Зростання електоральної популярності правих популістів, свідченням тих проблем, з якими правлячий уряд на чолі з традиційними партіями не в змозі подолати.

Впродовж 2016 р. праві популістські партії неодноразово акцентували увагу на посиленні політики стосовно питання міграції, що також знайшло значної підтримки електорату. Ще одним з лозунгів, став вихід своїх країн з ЄС, хоча гарантувати успіх цієї ідеї на практиці доволі складно. Незважаючи на це, політичні програми популістів являють собою досить вагомий документ, у якому здебільшого окремі пункти спрямовані на ізоляцію від Євросоюзу. По-перше, популісти впевнені, що всі економічні проблеми виходять саме з Євросоюзу. В деяких випадках, вони наполягають на поверненні до національної валюти. Втім, потрібно взяти до уваги, що повноцінна система життєзабезпечення окремої держави потребує не євро, а опору на саму економіку Європи. Цікавим моментом є те, що у зв'язку із ситуацією яка склалася на політичній ниві, щодо Європейського Союзу, то більше 50% виборців справді вважають, що євро є реальною причиною

економічних та соціальних проблем [1]. Однак, від реальної загрози Frexit, Nexit та інших exit ЄС найближчим часом не уникне.

На відміну від традиційних політиків, які намагаються врятувати економіку за рахунок суспільства, праві популістські партії виступають проти використання в процесі управління засобів так званої «прямой демократії» і вимагають змін у самій правлячій еліті. Традиційні політики мають досить слабкі наміри щодо оновлення соціальної сфери, навпаки їх дії частіше за все спрямовані на жорсткі економічні заходи за рахунок громадян шляхом підвищення податків.

Слід звернути увагу на те, що частіше за все політичні програми, які пропонують праві популісти включають в себе елементи різних політичних течій, в той час як вони самі можуть бути консервативними або ліберальними. Серед чинників, що впливають на електоральну підтримку правих популістів слід віднести: невдоволення проведеною політикою традиційними правлячими партіями, зростання соціального розриву між багатими та бідними (проблема Півночі та Півдня), безробіття, підвищення податків тощо.

В цілому, успіх популістів на політичній арені можна характеризувати однією тезою: вони пропонують простий шлях до вирішення складних проблем. Як правило електорату подобаються так «швидкі» сценарії і вони готові масово підтримувати ці ідеї. Водночас ці сценарії не дають реального шансу кардинально змінити ситуацію на краще, навпаки вона лише погіршується.

Наразі популістські партії присутні в парламенті семи країн ЄС, а в двох із них, зокрема Угорщині та Польщі, вони знаходяться при владі. Ця тенденція набирає все більш чуттєвих обертів. Наприклад в Італії напередодні парламентських виборів, найвищі рейтинги у двох популістичних партій – «Рух п'яти зірок» та «Ліга Півночі».

Водночас популізм у будь-якій формі являє собою загальну небезпеку. Небезпека полягає в тому, що політик-популіст може обрати радикальні методи, які поставлять суспільство на грань соціального ризику, застосовуючи при цьому активну популістську риторику, але не приведе його до значних змін. Тому, аби запобігти поширенню подібних рухів та уникнути ризиків, уряд повинен діяти досить зважено. Насамперед він повинен спрямувати свої дії на соціальну сферу, яка є контрольною для суспільства, зокрема створити нові робочі місця та нові підприємства, вкладати кошти в економіку, активізувати використання державних ресурсів, інвестувати нові проекти фінансового розвитку та екологічної стійкості. Такі першочергові заходи можуть стати порятунком проти поширення серед населення популістських рухів. Звісно, що реалізація всіх цих

складових не буде достатньою для того, щоб остаточно знищити популістські настрої.

Таким чином, зростання та активізація партій-популістів є реальною проблемою політичного сцени ЄС. Опозиційний характер, який мають подібні рухи, є дуже небезпечним, що полягає в прямому звинуваченні ЄС в проблемах, які існують у державах. Наприклад, вони звинувачують ЄС в небажанні збереження державного суверенітету, свобод та громадянських прав, а також не сприянні забезпечення добробуту держави та її громадян. Отже, популісти які вважають, що демократичні інститути де цінності ліберальної демократії сьогодні загальні для всіх, становлять потенційну загрозу для інститутів Європейського Союзу.

Література

1. Щенников В. П. Популизм как общественный феномен [Электронный ресурс] / В. П. Щенников. – Режим доступа: http://tombrailer6.narod.ru/lib/mm/mezhdunarodnyj_den_filosofii_jyne/schennikov_v.p._populizm_kak_obsch.html
2. Mair P. Ruling the world: The hollowing of Western democracy / P. Mair. – London, Verso. – 2013

Мазур О. Г.,

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

ПРОБЛЕМАТИКА ФЕНОМЕНУ ПОЛІТИЧНОЇ МЕДІАЦІЇ

Актуальний політичний процес характеризується підвищенням рівнем ризикогенності, розширенням спектру конфліктних, проблемних і кризових явищ. Зважаючи на це, особливої актуальності набуває усвідомлення необхідності діяльності, спрямованої на вирішення спорів і конфліктів, розповсюдження примирюючих процедур, підтримку стійких соціальних інтеракцій. На наш погляд, найбільш прийнятною і адекватною суспільно-цивілізаційному розвитку суспільства в цьому сенсі процедурою є медіація. Ефективність медіювання політичних конфліктів і суперечок залежить від усвідомлення адекватного змісту і сутності феномену медіації. Тому метою представленого дослідження є привертання уваги до змістовного наповнення теоретичного конструкту медіації як практики соціальної інтеракцій в політичній сфері.

Наукові дослідження медіації свідчать про досить неоднозначне розуміння даного феномена. Традиційно медіацію розглядають як альтернативний спосіб дозволу спорів і конфліктів, примірювальну процедуру. В науковому дискурсі склалося декілька підходів щодо визначення сутності і змісту медіації.

У сучасному загальнонавчаному розумінні медіація - це різновид примирної процедури. Вона являє собою найбільш м'яку форму дозволу політичних суперечок. Медіація, основними принципами якої є прояв поваги один до одного, прийняття один одного, вміння слухати і чути, обов'язкове дотримання конфіденційності - це можливість для всіх учасників конфлікту вийти з нього переможцем при відсутності переможених.

Незважаючи на достатньо конкретизоване і загальноприйняте науковим товариством семантичне значення терміну «медіація», сучасні дослідницькі пошуки у юридичних, психологічних, соціологічних, політико-міжнародних та інших галузях науки, демонструють відсутність єдності думок і підходів щодо змісту феномену медіації.

Незважаючи на суттєві розходження у підходах до змістовного наповнення феномену політичної медіації, спостерігається єдність наукової спільноти щодо визначення ролі та місця особи медіатора, яка характеризується як третя нейтральна сторона, котра сприяє досягненню угоди між сторонами, що сперечаються, з метою вирішення конфлікту між ними.

Аналітичне дослідження актуального наукового дискурсу щодо проблематики політичної медіації дає змогу сформулювати авторське бачення змістовного наповнення цього феномену. У нашому розумінні політичною медіацією можна називати політичні практики, спрямовані на вирішення суперечок, конфліктів, спорів за допомогою комунікативно-діалогового інструментарію за участю посередника між спеціальними (специфічними) акторами - суб'єктами політичного процесу. Згаданими суб'єктами можуть виступати політичні сили всередині окремо взятої країни (формалізовані і неформалізовані суб'єкти політичного процесу та ін.), окремо взяті держави, регіони, невизнані території. Отже, політична медіація, на нашу думку має багаторівневу структуру і може здійснюватися на регіональному (локальному), національному і міжнародному рівнях.

Висновки. Тому, вважаємо, що політична медіація виявляє риси інституціолізованої політичної практики, актуальної для сучасного політичного процесу. Саме через політичну медіацію як засіб врегулювання міжнародних і внутрішньодержавних конфліктів ми

вбачаємо загальні тренди розвитку постіндустріального суспільства. Актуальні глобалізаційні процеси спонукають до переосмислення правил міжнародного співжиття, в основу якого повинні бути покладені принципи комунікативно-діалогових практик - вміння і воля вирішити суперечку.

Отже, адекватними відгуками наукового співтовариства на виклики сьогодення має стати діяльність щодо розробки теоретико-концептуальної основи політичної медіації.

Література

1. Блумер Г. Общество как символическая интеракция / Герберт Блумер // Современная зарубежная социальная психология: тексты; [под ред. Г. М. Андреевой, Н. Н. Богомоловой, Л. А. Петровской]. – М. : Изд-во Мос. ун-та, 1984. - С. 173-179.
2. Бесемер Х. Посредничество в конфликтах / Пер. с нем. Н.В. Маловой. Калуга: Духовное познание, 2005. – 176 с.
3. Медіація [Електронний ресурс] // Словник української мови: в 11 т. / [ред. колег. І. К. Білодід (голова) та ін.]. – К.: Наук. думка, 1970 – 1980. – Т. 4: І – М / [ред. А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, П. П. Доценко]. – К.: Наук. думка, 1973. – 840 с. - Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/mediacija>.

Агафонова Г. С.,

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

ПОЛІТИЧНИЙ ПЕРФОМАНС ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Теоретична розробка проблематики перформансу почалася наприкінці ХХ ст. та триває до сьогодні, залишаючи значне поле для наукових розвідок. Зокрема, даний феномен вивчається у роботах М. Євреїнова, В. Мейерхольда, М. Кампманна, Т. Мейєра, Р. Шехнера, П. Бурдє, Ю. Габермаса, Г. Ласвелла, Г. Почепцова. У вітчизняній політології дана проблема аналізується У. Ільницькою, Т. Кремень, Н. Хомою, С. Шомовою, які описують політичний перформанс, як: по-перше, чинник залучення уваги політиків шляхом політичного театру; по-друге, як сучасну технологію збереження зв'язку громадянського суспільства і політичної системи.

На нашу думку, політичний перформанс як інструмент залучення уваги політичної влади громадськістю до актуальних проблем суспільства виконує інтегруючу роль та включає в себе такі політичні дефініції, як: мітинг, маніфест, страйк, віче, демонстрація, дійство, флешмоб, інсталяція, гепенінг, стріт-арт тощо. Але потрібно зазначити, що таке поняття, як акціонізм («мистецтво дії») ширше за поняття перформансу – «виступу». Отже, політичний перформанс похідне поняття політичного акціонізму.

Беручи до уваги вищесказане, можна виділити основні завдання політичного перформансу в демократизації української держави: налагодження комунікативного акту між владою та громадянським суспільством; завоювання уваги аудиторії шляхом театралізації політичного дійства; звернення і залучення політичної влади до актуальних та проблемних питань суспільства; досягнення зворотного зв'язку у вигляді емоційних вражень, «каналізація» масових емоцій.

Можна виокремити такі види політичних перформансів, що застосовуються в Україні: перформанси з використанням державної символіки; перформанси з використанням революційного заряду; перформанси скандального, екстремістського та радикального змісту; культурно-політичні перформанси; виборчі політичні перформанси.

Зауважимо, що політичний перформанс в Україні характеризується низькою ефективністю у комунікативних процесах влади та громадян. Проте у якості чинника трансформації чи/або модернізації політичної культури українського суспільства політичний перформанс має значний потенціал. На користь цього висновку свідчить невелика кількість ефективних політичних перформансів, які проте мають позитивну динаміку: порівняно з 2015 роком кількість політичних перформансів у 2016 році зросла.

Конструювання політичної свідомості та ідентичності суспільства через використання перформансів засновано на можливості виходу за рамки інтерпретацій, нав'язаних політичними суб'єктами чи культурно-соціальною державною політикою. Політичний перформанс спрямований на зміну емоційної складової психіки індивіда, що породжує як позитивні, так і негативні зміни установок і стереотипів бачення політичних ситуацій. Так, створення власних політичних кодів, знаків, символів, конвенційних уявлень засобами політичного перформансу спирається на знання, цінності, емоції суб'єкта. Після декодування виникають такі інтерпретації явищ політики та влади, в яких останні мають новий вимір – суб'єктивно «присвоєного» означення, власної позиції – самоідентифікації. Формування української ідентичності довкола такого явища, як перформанс дозволяє

усвідомлювати й відчувати індивідів активними членами суспільства – суб'єктами політичної діяльності, які завдяки новим каналам комунікації мають змогу донести власну позицію з певного питання до представників владних структур.

Відзначимо, що правова та нормативна база політичного перфомансу, на сьогоднішній день, в Україні не сформована в рамках чинного законодавства. Політичний механізм регламентації перфомансу в національній правовій системі повинен зумовлювати правове закріплення стандарту та типу громадської перфомансної поведінки, організовувати форму «надання» чи «визнання» конкретних обсягів прав та форм перфомансної реалізації.

Політичний перфоманс – явище, яке виникло під впливом зміни ціннісної шкали та посилення ролі демократичного європейського чинника в українській політичній культурі, а тому може відігравати роль інструмента відстоювання національних інтересів суспільства та національної ідеї загалом. Політичні перфоманси, які відбуваються в останні роки в Україні спрямовані на формування української національної ідеї: «єдність нації – національна ідея України»; «Україна – повноправний член Європи та Європейського Союзу»; «Україна без війни».

Головним завданням політичного перфомансу постає створення українського «емоційного бренду», тобто створення опорних емоцій, за якими б відбувалися миттєві асоціації з українською культурою, національною самобутністю, неординарністю, політичними цілями розвитку і основними політико-соціальними напрямками самоідентифікації, визначення мети поступу суспільства. Саме система погоджених базових цінностей, які будуть сприйматися на ірраціональному рівні, може стати однією з передумов становлення національної ідеї України на сучасному етапі.

Визначаючи в цілому позитивну роль політичного перфомансу в трансформації політичної культури українського суспільства, робимо висновок, що українська політика повністю театралізована та несе в собі прийоми політичного перфомансу, які стали можливими після зміни української влади, а головне – стали модерним методом впливу громадянського суспільства на політику. Однак, негативним аспектом театралізації та акціонізації в Україні є ризик спрощеного розуміння політичного процесу, несерйозного сприйняття органів влади, криза довіри та легітимності, зловживання громадянськими обов'язками. Такі показники у сукупності можуть виступати руйнівними чинниками для становлення української держави як самостійного та впливового актора на європейській арені міжнародних відносин.

Література

1. Почепцов Г. Г. Перформансная коммуникация [Електронний ресурс] / Г. Г. Почепцов // Библиотека «Полка букиниста». — Режим доступа : http://polbu.ru/pochepcov_communications/ch26_all.html
2. Сучасна політична лексика : навчальний енциклопедичний словник-довідник / [І. Я. Вдовичин, Л. Я. Угрин, Г. В. Шипунов та ін.] ; [за ред. Н. М. Хоми]. — Львів : «Новий Світ-2000», 2015. — 394 с.
3. Хома Н. М. Візуалізація як характеристика постмодерної політичної дії [Електронний ресурс] / Н. М. Хома // Гілея: науковий вісник. — 2014. — № 89. — С. 405–408. — Режим доступу : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S
4. Хома Н. М. Політичний перформанс як постмодерна форма соціального протесту / Наталія Миколіївна Хома // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право. — 2014. — № 1 (21). — С. 18–23.
5. Schechner R. Performance Studies / R. Schechner. — London : Routledge, 2006. — 356 p.

Сімонян А. В.,

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГРОМАДСЬКИХ РАД

Актуальність теми зумовлена тим, що громадські ради в Україні стали традиційним інструментом впливу інститутів громадянського суспільства на формування та реалізацію державної політики України. З іншого боку, в сучасному науковому дискурсі немає чіткого обґрунтування наскільки ефективний цей вплив та яким чином можна сприяти підвищенню громадської активності. Тому існує необхідність у дослідженні проблемних питань функціонування цього консультативно-дорадчого органу, який має доступ до процесу прийняття політичних рішень.

Функціонування громадських рад в Україні досліджують Т. Андрійчук, А. Дідух, П. Манжола. Однак, додаткового дослідження потребують проблемні питання функціонування громадських рад.

Громадська рада – постійно діючий колегіальний виборний консультативно-дорадчий орган, утворений для забезпечення участі громадян в управлінні державними справами, здійснення громадського контролю за діяльністю органів виконавчої влади, налагодження ефективної взаємодії зазначених органів з громадськістю, врахування громадської думки під час формування та реалізації державної політики. Громадські ради утворюються на виконання Постанови Кабінету Міністрів України № 996 [4].

Проведений аналіз діяльності громадських рад дозволяє визначити такі проблемні питання у їхньому функціонуванні.

Перша проблема функціонування громадських рад полягає у низькій активності громадян, про це свідчать дані соціологічних досліджень. За даними опитування «Ким ми себе вважаємо і хто ми є?», проведеного Міжнародним фондом «Відродження» разом із Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва, фіксується розрив у питанні контролю влади громадянами. 44% опитаних вважають, що така участь зростає, проте особисто лише 16% респондентів готові контролювати владу. 43% вважають, що готовність громадян до участі у політичному житті зросла у суспільстві, а особисто лише 12% вважають у собі таку готовність, 19% навпаки, вважають, що вона знизилась. Таким чином, можна зробити висновок, що у респондентів склалося оптимістичне уявлення про суспільство та його активність, але суспільство ще не готове об'єднуватися та впливати на державну політику [5].

Друга проблема стосується процесу формування громадських рад. Зокрема, дані консультативно-дорадчі органи утворюють без урахування експертного потенціалу та досвіду кандидатів. Делеговані до громадської ради представники громадських організацій бувають не компетентні, через те, що не існує механізмів оцінки експертного потенціалу особи, яка подається до складу громадської ради [3].

Визначено, що ще однією проблемою функціонування громадських рад є невизначеність чисельності членів громадської ради. В Типовому Положенні про громадську раду при міністерстві, іншому центральному органі виконавчої влади, визначено, що кількісний склад громадської ради визначається установчими зборами та не може становити більш як 35 осіб, однак, Типове положення має рекомендаційний характер [4]. Таким чином, чисельність делегованих представників інститутів громадянського суспільства до громадських рад сягає 100 та більше, що ускладнює процес зібрання кворуму та прийняття відповідних рішень. Саме тому існує необхідність визначення чітких рамок.

Виявлено проблему, що фактично ініціативна група з підготовки установчих зборів не контролюється органом державної влади, що створює умови для змов громадських організацій, які вже на етапі підготовки до установчих зборів розподіляють місця в цьому консультативно-дорадчому органі [3]. В процесі підготовки установчих зборів в деяких громадських радах можна прослідкувати саботаж Постанови Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики».

Також слід констатувати факти відсутності можливості переобрати склад громадської ради у разі, якщо вона не може налагодити свою роботу та недостатньої уваги органів виконавчої влади до взаємодії з громадськими радами [1, с. 45-49].

Наступна проблема зумовлена тим, що громадські ради при місцевих органах державної влади часто існують формально, а їхня діяльність має фіктивний характер. Причиною цього є низький рівень ініціативності громади, незацікавленість керівництва органу державної влади. Так, в одній із громадських рад при районній державній адміністрації до складу громадської ради делегували кандидата лише 3 громадські організації, які потягом року не провели жодного засідання, таким чином не впливали на внутрішню політику району.

З огляду на вищезгадане, для підвищення ефективності громадських рад, запропоновано низку заходів, зокрема:

1. Центральний орган державної влади повинен залучити громадську раду до розробки проектів нормативно-правових актів через:

- інформування громадської ради про план нормопроектних робіт;
- залучення представників громадської ради до участі у робочих групах з розробки програм соціально-економічного розвитку, державних цільових чи регіональних програм, інших важливих нормативно-правових актів;
- надання проектів актів громадській раді для проведення консультацій та надання пропозицій, залишаючи при цьому громадській раді достатньо часу для її розгляду під час засідання громадської ради;

- розширити контрольну функцію.

2. Органи державної влади мають залучити громадські ради до проведення консультацій з громадськістю. Зокрема, орган виконавчої влади відповідно до законодавства має:

- надати приміщення для проведення консультацій;

- надати громадській раді проектів відповідних нормативно-правових актів та інформаційно-аналітичних матеріалів до них;
- передавати громадській раді на її запит пропозиції, отримані в ході консультацій [2, с. 28-29].

Окремо для підвищення ефективності громадських рад, виявлено, що є нагальна потреба у внесенні відповідних змін до законодавства щодо форми проведення консультацій з громадськістю. Необхідно запровадити обговорення нормативно-правових актів або інформаційно-аналітичних матеріалів через електронні консультації на сайті органу виконавчої влади. Деякі органи у своїй роботі використовують даний метод консультацій, але він у більшості випадків не має авторизації, що ускладнює виявлення дійсно експертного потенціалу кандидата.

3. До Постанови Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» необхідно внести зміни, де буде чітко визначений максимальний кількісний склад громадської ради (до 50 членів).

4. З метою зростання рівня експертного потенціалу громадських рад при центральних органах державної влади, необхідно визначити критерії для оцінки кандидатів до складу громадської ради: досвід, освіта, відповідність мети та цілей громадської організації, яка делегує кандидата, до цілей та мети, що регламентовані в положенні державного органу.

5. При умовах, коли кількість кандидатів до складу громадської ради перевищує 50 осіб, є необхідність проведення виборів до складу громадської ради через електронне голосування. Так, установчим збором громадської ради при Міністерстві охорони здоров'я передувало онлайн голосування на сайті міністерства. Голосувати могли авторизовані користувачі, які подавалися до складу громадської ради.

Таким чином, в ході дослідження були зроблені висновки, що громадські ради, які мали стати посередником між інститутами влади та населенням, стикаються з проблемами, які нівелюють їхню ефективність. Зокрема, проблеми стосуються низького рівня залученості громадян до громадського життя; недостатньо високого рівня експертного потенціалу; невизначеності чисельного складу; відсутності можливості переобрати склад громадської ради; фіктивної діяльності деяких рад. Також було визначено, що для підвищення ефективності громадських рад необхідно внести відповідні зміни до законодавства, розробити чіткі механізми залучення громадських рад до проведення консультацій з громадськістю, а також розширити їхні контрольні функції.

Література

1. Державна політика сприяння розвитку громадянського суспільства. Методичні рекомендації / Укр. незалеж. центр політ. дослідж. ; А. О. Красносільська, М. В. Лациба, А. В. Волошина, В. О. Купрій, Н. М. Чермошенцева, О. Л. Ващук. – К. : Агентство «Україна», 2013. – 180 с.
2. Кравчук В. М. Діяльність громадських рад: ефективність і перспективи для розвитку народовладдя / В. М. Кравчук // Наук. вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. : Юриспруденція. – 2015. – № 15. – С. 15–20.
3. Окша Н. В. Інформація про формування і діяльність громадських рад при органах виконавчої влади та їх взаємодію з Урядом [Електронний ресурс] / Н. В. Окша. – 2013. – Режим доступу : <http://civil-rada.in.ua/?p=1455>.
4. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF>
5. Як змінюється суспільство Нової України? [Електронний ресурс] // Громадський порядок денний для Нової України. – 2016. – Режим доступу : <https://www.slideshare.net/UAREforms/ss-57055855>

Бутко В. В.,

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

ПРИНЦИП СУБСИДАРНОСТІ ЯК ВЕКТОР МОДЕРНІЗАЦІЇ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Як відомо, у демократичній політичній системі значна роль належить місцевому самоврядуванню. Саме воно є тією сферою публічної діяльності, у якій може взяти участь кожний громадянин. Провідним принципом самоврядування є відокремлення його органів від структур державної влади, коли відносини між ними регулюються за допомогою закону. Самоврядування є проміжною ланкою, особливим каналом взаємозв'язку між державою і громадянським суспільством.

Оголошений Україною євроінтеграційний курс передбачає реформування і системи місцевого самоврядування, децентралізацію, що є однією з найважливіших засад встановлення демократичного політичного режиму, присутнього країнам ЄС, який дає їй численні приклади демократичного й ефективного управління державою.

Місцеве самоврядування в Україні гарантується статтею 7 Конституції [2]. Воно являє собою систему органів публічної влади, спрямованих на забезпечення певних потреб тієї чи іншої територіальної громади. Реалізація функцій зазначених органів неможлива без власного фінансування, тому бюджетна система України складається з державного та місцевих бюджетів. Виходячи з цього, держава повинна не просто покривати видаткову частину місцевих фінансів, а й створювати умови для формування власних бюджетів із доходів на відповідній місцевості – території місцевої громади.

Враховуючи європейський досвід в даному питанні, хотілося б зазначити, то нашій державі необхідно розробити стратегічне планування та враховувати важливі критерії, які допомогли якісно реалізувати муніципальну реформу [5]. До таких критеріїв і належить принцип субсидіарності.

Субсидіарність є чи не найобов'язковішою умовою перерозподілу державних повноважень в бік саме муніципальних органів влади. Даний принцип передбачає наявність у того чи іншого рівня місцевого самоврядування реальних можливостей вирішувати державні питання і через більшу наближеність до населення робити це більш якісно та ефективно, ніж державні органи.

Також принцип субсидіарності є основоположним серед країн Європейського Союзу. Він досить тісно пов'язаний з поняттям децентралізації. Субсидіарність у практиці європейського соціально-територіального управління об'єднує питання розподілу та перерозподілу повноважень, а саме функцій, прав, обов'язків, відповідальності, компетенції та фінансових засобів між органами управління різних рівнів на місцях [3]. Є такі випадки, коли свої місцеві питання можуть вирішуватися на рівні мікрорайонів, вуличних комітетів чи кооперативів, будинкових об'єднань, отримуючи ряд повноважень та бюджетних засобів.

Даний принцип буде добре діяти в унітарних державах, на кшталт України. Але, наприкінці хотілося б навести цитату вітчизняного дослідника І. Магновського, який казав, що «важно сформувати демократичну владу в країні, люди якої ніколи не жили при демократії. Цього може не статися навіть при формальній наявності в політичній системі всіх органів й інститутів демократичної влади, оскільки відсутні традиції та звичаї мислити й діяти відповідно до демократичних норм і принципів» [4]. Отже, на нашу думку, необхідно не лише модернізувати органи місцевого самоврядування, але й тих, хто працює там та саме населення – новоутворені громади. Проводити роз'яснення, тренінги та іншого роду інформування. Лише тоді можна

буде казати про дійсне функціонування принципу субсидіарності та якісне перевтілення муніципальних органів влади.

Література

1. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / [Бориславська О. М., Заверуха І. Б., Школик А. М. та ін.] ; Центр політико-правових реформ. – К., 2012. – 212 с.
2. Конституція України : закон України від 28. 06. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Линьов К. О. Принцип субсидіарності у державному управлінні [Електронний ресурс] / К. О. Линьов. – Режим доступу : <http://academy.gov.ua/ej/ej1/txts/LINOV.htm>
4. Магновський І. Демократична, соціальна, правова держава і громадянське суспільство : єдність та обумовленість // Право України. – 2005. – № 7. – С. 27.
5. Мохончук Б. С. Принципи субсидіарності та децентралізації, як основа розвитку держави. - [Електронний ресурс] / Б. С. Мохончук. – Режим доступу: http://www.legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=144%3A2011-12-08-23-49-54&catid=29%3A-2&Itemid=38&lang=ru
6. Шахматова Т. В. Застосування принципів субсидіарності та пропорційності у процесі реформування місцевого самоврядування в Україні [Електронний ресурс] / Шахматова Т. В. // Право України. – 2009. – № 10. – С. 125-131. – Режим доступу : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/28688/15-Shakhmatova.pdf?sequence=3>

Андрійчишена О. В.,

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

ФОРМИ І СПОСОБИ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ

Електронна демократія сьогодні є дуже важливим інструментом впливу громадськості на прийняття рішень та ухвалення законів владою. Такі інструменти з'явилися завдяки науково-технічному прогресу та набувають поширення в сучасному світі. Е-демократія сприяє розширенню можливостей громадян в здійсненні влади.

Електронна демократія – це конфігурація суспільних взаємовідносин, за якої громадяни та організації залучаються до державотворення та державного керівництва, а також до місцевого

самоврядування шляхом широкого використання інформаційно-комунікаційних технологій.

Також поняття електронної демократії можна трактувати, як форму демократії, що характеризується застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), як ключового засобу для колективних розумових (краудсорсинг) і адміністративних процесів (інформування, прийняття спільних ухвал — електронне голосування, контроль над виконанням рішень та т. д.) на всіх ступенях влади — починаючи з рівня локального самоуправління і завершуючи міжнародним.

Основна ціль застосування системи е-демократії — збільшити кількість людей, які керують країною. Тобто, сенс у тому, щоб залучити якомога більше громадян до керування державою. Головні цілі е-демократії вміщуються у чотири мети:

- посилити участь, ініціативність та залучення громадян на всіх рівнях до публічного життя;

- поліпшити прозорість процесу прийняття рішень, підзвітність демократичних інститутів;

- поліпшити реакцію суб'єктів владних повноважень на звернення громадян;

- сприяти публічним дискусіям та привертати увагу громадян до процесу прийняття рішень.

Мета полягає у створенні фундаменту для участі громади у прийнятті «державних» резолюцій, реалізацію впливу на формування і здійснення державної політики, вирішення проблем місцевого значення, посилення прозорості та підзвітності органів влади громадянам.

Електронні петиції є головним інструментом електронної демократії. Таку систему можна побачити у багатьох державах світу. Вже більше ніж 70 країн користуються цією системою взаємодії суспільства з владою. Ключова ціль подібного документу — привернути увагу громадськості або влади на існуючу проблему у будь-якій галузі економіки, політики та громадського життя тощо.

Петиція являє собою механізм комунікації влади та суспільства. Термін «петиція» (*petitio*) з латинської перекладається як пошук, вимога, прохання. В юридичній енциклопедії за редакцією Ю. Шемшученка петиція визначена, як пленарне письмове звернення громадян з того або іншого питання, яке подається переважно голові держави чи іншим органам державної влади та місцевого самоврядування.

Як правило, система електронної демократії притаманна країнам з високим рівнем економічного розвитку і політичних відносин.

Стабільна економіка дозволяє втілювати такі системи у життя, а розвинута політика все більше набуває електронного вигляду.

Електронна влада, електронні ідентифікаційні картки та електронні підписи – ось що вже зараз існує в Естонії. Для народу цієї країни підписувати петицію за побудову нової лікарні, натискаючи кнопки на сенсорному екрані смартфона – звичайне діло. Ми також так можемо.

Е-демократія – це невідворотне майбутнє, що згодом прийде у кожен країну світу.

Наші міста, звичайно, не Естонія, але в країні також є система електронних петицій, яка формує передумови для майбутньої повноцінної електронної демократії в Україні. Вже сьогодні єдина система місцевих петицій існує в 153-ох містах, обласних та районних радах України. В цей список входить і Сєвєродонецьк.

Станом на сьогодні, на сайті петицій жителі Сєвєродонецька збирають підписи 7 петицій різного змісту, але однакового напрямку – благоустрою міста та будівництва. Одна з петицій набрала вже 41 голос із 300 необхідних всього за 3 дні. Щодо інших петицій, то вони не користуються активною підтримкою населення, хоча мають своє важливе значення. Відновити зруйнований заплавний міст біля Сиротинського кільця чи привести в належний стан місце установки смітєвих контейнерів – ось ці невеликі проблеми пропонує вирішити громада. Однак підтримки з боку більшості громадян вони не мають.

Але є і позитивні зрушення в цьому напрямку. Радую, що вже два освітні проекти були підписані навіть більшою кількістю містян і автоматично подані на розгляд в Сєвєродонецьку міську раду.

Електронні петиції можуть розвиватися у Сєвєродонецьку та інших містах України. Але для цього треба, у прямому сенсі, активізувати громадську позицію людей, яких нічого не бентежить. Завдяки цьому, у майбутньому система електронних петицій надасть змогу перенести людство на новий рівень політичних відносин.

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Процес децентралізації, який нині відбувається на території України, є необхідністю для реформування системи органів місцевого самоврядування, оскільки вони не відповідають вимогам сучасності. У липні 1997 р. Верховна Рада України ратифікувала Європейську хартію, відповідно до якої місцева влада має право на вільну діяльність в інтересах місцевої громади в рамках чинних законів. Це був перший крок України до децентралізації. Сучасне реформування органів місцевого самоврядування виходить саме з цього документу, де зазначено, що місцеве самоврядування має право і можливість у межах закону здійснювати регулювання і управління суттєвою часткою державних справ, які належать до його компетенції, в інтересах місцевого населення.

Головна проблема, яка існує сьогодні в органах місцевого самоврядування, полягає у їх неефективності. Залежність від «центру» не дає реальних механізмів вирішення локальних проблем у конкретному регіоні, що у свою чергу призводить до втрати кадрової кваліфікації. Реформа має вирішити ряд проблемних питань, які заважають розвитку України, зокрема таких як неспроможність значної частини сільських громад самостійно вирішувати власні соціально-економічні проблеми, погіршення інвестиційної привабливості та інфраструктури територій.

За оцінкою британського дослідника Ст. Хенсела, саме ефективне місцеве управління сприяє поліпшенню ділового та інвестиційного клімату і значно підвищує рівень довіри закордонних інвесторів і партнерів, при цьому стан адміністративної й управлінської системи їх цікавить значно більше, ніж політичні переконання владних еліт.

Разом з тим згідно з експертними прогнозами багатьох західних аналітиків у найближчі роки суттєвих поліпшень системи муніципального управління в Україні не очікується. Таке занепокоєність має досить вагомі підстави. Темпи змін в органах місцевого самоврядування поки що відстають від загальної динаміки змін у країні.

Саме тому основними напрямками реформування системи місцевого самоврядування в сучасних умовах повинне стати впровадження новітніх технологій управління і підготовка нового покоління управлінців.

Проте перш за все необхідно почати з законодавчого підґрунтя, бо саме на законодавчому рівні мають бути закріплені механізми взаємовідносин з органами державної влади, утворення дієвої системи місцевого самоврядування із самостійними повноваженнями, в межах яких можливо реально управляти територією, поєднуючи загальнодержавні, регіональні та місцеві інтереси.

Реформування місцевого самоврядування передбачає необхідність змін у чинному законодавстві, а саме в Конституції України, Законах України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про місцеві державні адміністрації», «Про місцеві податки та збори» та ін.

На законодавчому рівні дотепер немає зафіксованого розмежування повноважень і обов'язків органів державної виконавчої влади і органів місцевого самоврядування, що призводить до ускладнення процесів державного управління. Тому необхідне в першу чергу встановлення Верховною Радою України просторових меж територіальної громади з урахуванням волевиявлення населення та на підставі встановлених законодавством критеріїв. Наступне, що необхідно зробити на законодавчому рівні, - поділити сфери діяльності та повноважень між органами місцевого самоврядування і органами виконавчої влади. Та останнє що необхідно зробити - впорядкувати діяльність органів місцевого самоврядування знизу догори, починаючи з територіальної громади.

Для підвищення ефективності функціонування органів місцевого самоврядування є потреба в створенні системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації посадових осіб і службовців органів місцевого самоврядування. Це дозволить вирішити проблему недостатнього професіоналізму управлінців в Україні. У кожному регіоні необхідно здійснювати постійний цілеспрямований пошук кадрів, а держава повинна взяти на себе підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації кадрів для органів місцевого самоврядування для того, щоб отримана кваліфікація відповідала вимогам часу, дозволяла ефективно задіяти механізми управління, плідно використовувати новітні управлінські технології у вирішенні проблем на місцях. Навчання необхідно вести на принципах безперервності та наступності, зокрема ефективної практики навчання осіб, вперше прийнятих на службу в органи місцевого самоврядування.

Варто усім зрозуміти той факт, що найвизначнішим наслідком зміцнення місцевого самоврядування є те, що держава в цілому краще виконує свої функції. Коли громадяни довіряють своїм посадовцям і більш активно залучаються до вирішення важливих питань, їхнє ставлення до держави також змінюється на краще.

Ефективність місцевого самоврядування може бути досягнута лише за умови, що будуть створені механізми особистої участі населення в самоврядуванні й контролі за діяльністю сформованих представницьких і виконавчих органів управління. Досить ефективним є застосування партнерського підходу до формування стратегій розвитку, де основними суб'єктами є громада та влада. Важливим є також залучення громадян до моніторингу стратегічних рішень або плану, через створення доступного інформаційного порталу. Даний підхід забезпечить розподіл відповідальності в разі невдач.

Усі вище зазначені механізми модернізації органів місцевого самоврядування в Україні є базовими. Вони є тим самим первинним ґрунтом, який прискорить процес децентралізації в Україні. У свою чергу сам процес децентралізації — це засіб, від застосування якого виграють усі рівні влади і громадяни також. В ході реформи, рішення про суспільні витрати будуть прийматися на місцевому рівні, який є більш наближеним до населення, через це витрати в більшій мірі відображатимуть потреби на місцях. У свою чергу громадяни демонструватимуть більше бажання платити за послуги, які відповідають їхнім пріоритетам, особливо якщо вони були залучені до процесу прийняття рішень щодо надання послуг.

У багатьох країнах одним із основних стимулів децентралізації є саме кращі перспективи місцевого розвитку. Це в повній мірі стосується й України. Місцеве самоврядування може усунути інституційні та юридичні перешкоди і заохочувати інноваційні форми вирішення місцевих проблем. Заходи з розвитку за участю громадян дозволяють планувати діяльність у відповідності до специфічних потреб місцевого населення.

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Децентралізації влади передбачає подолання багатьох проблем, а саме: передача широких повноважень на міста, підвищення інвестиційної привабливості місцевості, покращення ситуації у сільській місцевості.

Щоб оцінити важливість цих реформ достатньо подивитися на рівень розвитку місцевого самоврядування наших колег у Польщі. Орієнтуючись на проведення реформи децентралізації, у нашій державі, широко застосовується досвід поляків. Однак, зараз, коли Польща дискутує про доцільність тих реформ та механізмів місцевого самоврядування, які вони вже мають, у нашій державі вони тільки запроваджуються [4]. Тому досвід Польщі для України треба застосовувати дивлячись на сучасні умови та ознаки політичної системи і місцевого самоврядування, з урахуванням всього кращого та гіршого.

Процес децентралізації в Україні було започатковано у 1997 році з прийняття закону «Про місцеве самоврядування в Україні». До нашого часу до закону вносилося багато змін, однак, реальних позитивних наслідків вони не мали [1, с. 16]. Тільки у 2014 році було взято напрямок реформування місцевого самоврядування, який визначено у Концепції реформування місцевого самоврядування на територіальній організації влади в Україні, затвердженій Кабінетом Міністрів України 1 квітня 2014 року [6]. Відповідно до затвердженого документу, реформа місцевого самоврядування та децентралізації мала на меті: здійснення фіскальної децентралізації, здійснення адміністративно-територіальної реформи – добровільне об'єднання громад, здійснення реформ регіональної політики та запровадження ефективних механізмів підтримки регіонального розвитку.

28 грудня 2014 року Верховна рада України ухвалила зміни до Податкового та бюджетних кодексів України [2]. Було встановлено новий розподіл державних податків запроваджено нові місцеві податки, зменшено пільги зі сплати податку на нерухомість, фінансування освітньої передано на районний рівень.

Найважливішою зміною була зміна бюджетного вимірювання за видатками, на систему вимірювання за доходами. Наслідком стало те, що з бюджетів адміністративно-територіальних одиниць вилучається тільки 50% додатково отриманого доходу. Такі вилучення спрямовуються для надання базової дотації, тобто на безповоротну допомогу з загальнодержавного бюджету. У результаті рівень дотації місцевих бюджетів у 2015 році скоротився на 22% і складає 74%, у порівнянні з рівнем дотацій в 96% на 2014 рік [1, с. 18]. Така система стимулює громади для збільшення надходжень місцевих бюджетів, однак, разом з тим, для подолання викликів на шляху проведення фінансової децентралізації необхідно здійснити такі кроки:

Підвищити ефективність місцевих податків і зборів: спростити адміністрування податку на нерухомість без встановлення пільг та відновити транспортний податок;

Затвердити державні соціальні стандарти і нормативи за кожний із делегованих державою місцевого самоврядування повноважень;

Акцизний податок є нерівномірним для різних територій. Тому необхідно залишити надходження з акцизного податку до бюджетів об'єднаних територіальних громад, які об'єдналися до перспективного плану, а також до обласного бюджету.

Адміністративно-територіальна реформа була розпочата з ухваленням 5 лютого 2015 року Верховною Радою Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [3]. Об'єднання пройшли 54 територіальних громади, у яких обласні ради призначили перші вибори.

Однак, після цього обласні ради заблокували процес призначення виборів. Відповідно до цього, 4 вересня 2015 року було прийнято законопроект №3008, відповідно до якого функцію призначати перші вибори передали від обласної ради до Центральної Вибірчої Комісії [6]. Наслідком стало об'єднання ще 105 територіальних громад. Якщо коротко казати про вдалість реформи, то процес об'єднання завершили тільки 159 громад (7% всіх територіальних громад України), із очікуваних приблизно 1200.

Реформа провалилася і на це було багато причин. Одними з таких причин були: недовіра населення до реформи, об'єднання проходило без урахування змін між районами, політизація процесу добровільного об'єднання територіальних громад (перспективні плани об'єднання територіальної громади затверджують обласні ради, які є представництвом політичних партій).

У результаті обласні ради затвердили недосконалі перспективні плани та подрібнили адміністративно-територіальні одиниці. Створені

громади, в більшості випадків, були слабкими у фінансовому та інфраструктурному плані. Зараз триває активна робота над наступними законопроектами: про префектів, про місцеве самоврядування, про перехідні умови формування нового адміністративно-територіального устрою.

6 серпня 2014 Кабінетом Міністрів України було затверджено нову стратегію регіонального розвитку до 2020 року [5]. У 2014 році Верховна Рада України внесла зміни до Бюджетного кодексу, а, на початку 2015 року, було ухвалено закон «Про засади державної регіональної політики».

У результаті реформи регіональної політики були внесені зміни до Бюджетного кодексу щодо Державного фонду регіонального розвитку, набув чинності Закон про засади державної регіональної політики. З державного фонду регіонального розвитку у 2015 році було профінансовано 728 проектів на суму 2, 542 мільярдів гривень [1, с. 19]. Реформу можна вважати вдалою, однак закон все ж потребує допрацювання. Зараз, ведуться роботи щодо покращення відбору проектів регіонального розвитку, а обласну адміністрацію зобов'язують надавати більш чіткі пояснення щодо відхилення чи підтримки проектів регіонального розвитку.

Отже, реформа децентралізації проходить дуже швидкими темпами. Вже була проведена фіскальна децентралізація, здійснено адміністративно-територіальну реформу. Були створені ефективні механізми підтримки проектів регіонального розвитку та профінансовані перші проекти місцевого самоврядування. Однак, якщо багато змін хоч у були закріплені законодавством, не всі з них добре реалізуються на практиці.

Потрібно допрацювати адміністративно-територіальну реформу. Одним із чинників, які спричиняють проблеми є складність, багатоплановість реформи. Концепція реформи вимагає узгоджених дій з боку різних секторів, різних міністерств та відомств — зокрема Міністерства освіти та науки, Міністерства соціальної політики, Міністерства охорони здоров'я.

Процес децентралізації проходить дуже швидко, з'являється багато нових змін. Тому дуже важливо нашою державою проводити чітку рекламну політику ознайомлення з цими реформами. Це дозволить подолати недовіру серед населення до процесу децентралізації та реалізувати на практиці реформу більш вдало ніж це було у 2014-2015 роках.

Література

1. Мінський В.В., Галушки О. М. Реформи під мікроскопом: 2015 року. – К. : Інститут медіа права, упорядкування, 2015. – 88 с.
2. Закон України «Про внесення змін до податкового кодексу України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/71-19>
3. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/157-19>
4. Місцеве самоврядування в Польщі: досвід дільниць і змін [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.prostir.ua/?focus=mistseve-samovryaduvannya-v-polschi-dosvid-dilnyts-i-hmin>
5. Про затвердження стратегії регіонального розвитку на 2020 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>
6. Децентралізація: експертний аналіз [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://decentralization.gov.ua/admin/articles/1453>

Слободянюк А. Л.,

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

ЕФЕКТИВНИЙ РОЗВИТОК МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ЧИННИК ПОЛІТИЧНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Слід зауважити, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування – це різні форми реалізації влади народу. Місцеве самоврядування – це спосіб не тільки децентралізації управління, а й організації та здійснення влади на місцях, який забезпечує самостійне вирішення громадянами питань місцевого життя, організаційне уособлення управління місцевими справами в системі управління суспільством і державою. Відповідно до Конституції України, місцеве самоврядування є самостійним у межах своїх повноважень. Органи місцевого самоврядування структурно не входять до системи органів державної влади. Державою визнається і захищається комунальна власність, зокрема власність на землю й інші природні ресурси. Дані конституційного положення належать до основ конституційного ладу України й спрямовані на забезпечення політичної, правової та

економічної стабільності місцевого самоврядування у системі публічної влади. Тобто держава визнає місцеве самоврядування як самостійний рівень здійснення народом належної йому влади, що, у свою чергу, означає організаційну відокремленість місцевого самоврядування від державної влади.

Однак самоврядування територіальних громад не виступає як «держава в державі», не існує суверенно, а є лише «першою формою, в якій досягає свого здійснення ідея вільного управління як організованої та повноважної участі громадян у функціях виконання загалом й управління зокрема. Воно виникає не стільки завдяки вільній і самостійній волі окремих громадян, скільки завдяки природі даних відносин, які породжують та роблять необхідною таку участь». Громада – це еволюціонуюча організація місцевого самоврядування. Тому її призначення і здатність незначною мірою, для своєї обмеженої сфери, – утворювати основні форми і органи держави, і таким чином застосовувати у себе великі принципи згідно із державним устроєм урядового права.

У квітні 2014 р. Кабінетом Міністрів України було схвалено Концепцію реформи місцевого самоврядування і територіальної організації влади в Україні. Основна ідея концепції – децентралізація влади в країні та суттєве розширення повноважень територіальних громад, а також зміна системи управління на обласному та районному рівнях. Повноваження передаються державою органам місцевого самоврядування, що діють на тому рівні адміністративно-територіального устрою, на якому можливо і доцільно їх здійснювати з огляду на кадровий, фінансовий, інфраструктурний потенціал та ресурси, необхідні для реалізації повноважень на такому рівні.

Для України така реформа суттєво поліпшила перерозподіл державних коштів за їх призначенням. На сам перед, громада вирішує для яких цілей видавати кошти, якщо йдеться про районні центри та села. Ще один крок до політичної модернізації, який зараз вже можна побачити на прикладах органів самоврядування.

Також ще один фактор, на який слід звернути увагу, що повноваження передаються державою органам місцевого самоврядування, що діють на тому рівні адміністративно-територіального устрою, на якому можливо і доцільно їх здійснювати з огляду на кадровий, фінансовий, інфраструктурний потенціал та ресурси, необхідні для реалізації повноважень на такому рівні

Отже Україна поступово переходить на новий рівень політичної модернізації, шляхом підвищення ефективності місцевого самоврядування, що надає змогу доцільно розподіляти кошти між громадами, і на сам перед поліпшує їх виділення з бюджету.

ГЕНДЕРНИЙ ПАРИТЕТ ЯК НАЦІОНАЛЬНИЙ ІНТЕРЕС СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Сучасні політичні процеси диктують нові умови функціонування політичної системи суспільства. Однією з таких вимог є дотримання гендерного балансу в управлінні політичними інститутами. Гендерна рівність – один із індикаторів демократизації суспільства, рівня його розвиненості. Як наслідок, гендерний паритет виступає одним із національних інтересів суверенної сучасної розвиненої держави. Основними критеріями демократії є, зокрема, політико-правова рівність усіх громадян незалежно від статі, їх соціальна активність, участь у житті держави, в розв'язанні суспільних проблем. Політичні й громадянські права та свободи не можуть забезпечуватися в повному обсязі, якщо існує примітивна дискримінація за статевою ознакою. В той же час структура політичних інститутів України, стереотипизація публічної сфери та відсутність рівності в можливостях суспільно-політичної реалізації чоловіків та жінок свідчать про невирішеність гендерної проблеми.

Зв'язок гендерного балансу з побудовою прогресивного суспільства та реалізацією національних інтересів держави доведений практикою політичного розвитку країн сталої демократії. Сучасне демократичне суспільство повинне виробити механізми унеможливлення дискримінаційних моментів у політичній сфері. Тому констатуємо актуальність дослідження гендерного паритету як національного інтересу сучасної держави.

Метою роботи є проаналізувати гендерний паритет як національний інтерес сучасної держави та надати рекомендації щодо реалізації гендерної рівності як національного інтересу.

Для реалізації гендерного паритету необхідна синергетична система дій. Пропонуємо систему практичних рекомендацій щодо механізмів забезпечення гендерної рівності – Програму гендерного інтегрування. Програма складається з багатьох елементів та є довгостроковою.

Перед розглядом практичних механізмів забезпечення гендерної рівності треба розглянути таке поняття як гендерне інтегрування.

Терміном «гендерне інтегрування» називають оцінку впливів на жінок і чоловіків будь-яких запланованих дій, включно із законодавством, політикою чи програмами в усіх сферах на всіх рівнях» [6, с. 3]. Це стратегія, за якої інтереси й досвід і жінок, і чоловіків є інтегральним виміром проектування, впровадження, моніторингу й оцінки політик і програм у всіх політичних, економічних і соціальних сферах так, щоб жінки й чоловіки на рівних користувалися плодами цих політик і програм. Таке визначення запропоноване Економічною й Соціальною Радою (ЕКОСОП) ООН.

Створення концепції гендерної політики України повинне враховувати дві взаємопов'язані мети:

державна політика має гарантувати для кожного громадянина забезпечення прав людини. Рівність у правах дорівнює відповідальності й рівності в доступі до ресурсів і можливостей їхнього використання як найвищого рівня добробуту індивіда незалежно від статі;

державна політика має стимулювати соціально-економічний розвиток нації найбільш ефективним засобом [4, с. 32, 33].

Для ефективного забезпечення гендерної рівності необхідний у першу чергу чітко структурований державний механізм реалізації системної гендерної політики. Аналіз гендерної структури політичних інститутів України показує, що на сьогоднішній день проводиться неефективна гендерна політика, зусиль існуючих інституціональних елементів влади недостатньо, тому вважаємо, що необхідно створити принципово нові інституціональні елементи управління гендерною ситуацією в країні. Так, на ґрунті іноземного досвіду пропонується створити нові інституціональні елементи виконавчої влади на загальнодержавному рівні – Бюро гендерної рівності та Незалежна комісія з гендерної рівності. Принциповою ланкою державного механізму забезпечення гендерної рівності є створення та ефективне функціонування науково-дослідних центрів з гендерної проблематики на базі вищих навчальних закладів.

Державні інститути та науково дослідні центри повинні співпрацювати не тільки один з одним, а й з громадянським суспільством та засобами масової інформації. Саме через ЗМІ проходить роз'яснювально-просвітницька робота з населенням, а громадські організації, профкоми повинні бути активними акторами у впровадженні гендерної політики в конкретних випадках. Наступний механізм забезпечення гендерної рівності – це квотний принцип формування владних структур. Як зазначає українська партолог Л. Гонюкова, «гендерні квоти – це політико-правовий спосіб згладжування наслідків гендерної дискримінації в усіх суспільних

сферах шляхом надання легітимної політичної трибуни для артикуляції, представництва та реалізації відповідних соціальних інтересів» [2, с. 108]. Визначення необхідності й особливостей гендерного квотування в сучасній Україні є перспективою подальшого дослідження, тому що потребує окремого детального аналізу.

Найважчий елемент роботи над гендерним балансом – це культурно-ментальні зміни, які є фундаментальними та потребують складної роботи консолідованого суспільства. Більшістю громадян не усвідомлена необхідність гендерних перетворень, більше того, є багато їх противників.

Позитивний результат може дати створення позапартійної організації жінок-парламентарів (жінок-депутатів місцевих рад), які на вищому державно-громадському рівні контролюватимуть гендерну політику та ілюструватимуть незалежність розвитку паритетної демократії від партійної приналежності.

Ще одним аспектом реалізації гендерного паритету є визначення гендерної концепції розвитку держави: формування фемінної, маскулінної державності, що зумовить адекватність мети й засобів її досягнення. Фемінна характеризується як соціальна, а маскулінна – як правова держава.

Таким чином, констатуємо, що паритет у політичних інститутах не може реалізовуватись окремо від інших сфер суспільства та невід’ємно пов’язаний з національними інтересами. Для реалізації гендерного балансу необхідний комплексний синергетичний підхід до всіх сфер життя суспільства з урахуванням ментальних особливостей. Здійснення Програми гендерного інтегрування забезпечить гармонійний розвиток політичної системи, надасть політичному управлінню нові якісні ознаки поєднання модернізованих фемінних і маскулінних якостей, активізує демократичну трансформацію.

Література

1. Гендерна політика в Україні: оцінка ЄС [Електронний ресурс] / Мара Марінакі, 5 квітня 2017 р. — Режим доступу : <https://hromadskeradio.org/ru/programs/rankova-hvulya/genderna-polityka-ukrayiny-ocinka-yes>
2. Гонюкова Л. Політичні партії як чинник демократизації суспільства / Л. Гонюкова // Актуальні проблеми внутрішньої політики : [зб. наук. праць]. — 2009. — № 4. — С. 103–111.
3. Гонюкова Л. Сучасний механізм упровадження гендерної політики в Україні / Л. Гонюкова, Н. Педченко // Вісник НАДУ при Президентові України. — 2016. — № 2. — С. 114–120.

4. Грицяк Н. В. Формування гендерної політики в Україні : проблеми теорії, методології, практики : [монографія] / Н. В. Грицяк. — К. : Вид. НАДУ, 2004. — 384 с.
5. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 8 вересня 005 р. зі змінами від 30.04.2014 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>
6. Карбовська Н. Інструменти інтегрування концепції соціально-гендерної рівності в роботу органів місцевої влади / Карбовська Н., Литвинова Т., Магдюк Л. — К. : УЖФ, 2010. — 119 с.

Дем'яновська М. О.,

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ІНСТИТУТУ ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Модернізація інститутів політичної влади в Україні вимагає системного підходу. Водночас кожний політичний інститут потребує трансформаційних змін, в тому числі закріплених на законодавчому рівні.

Інститут парламентаризму займає визначне місце в інституційній підсистемі політичної системи держави та потребує певного реформування. Основними проблемами сучасного українського інституту парламентаризму є прояви політичної корупції та кризи парламентаризму, неефективність та недоцільність діяльності представників парламенту, відсутність довіри населення до правлячої верхівки, відсутність необхідного досвіду та кваліфікації депутатів. Для вирішення цих проблем необхідно реалізувати певні реформи.

Реорганізація діяльності парламенту буде сприяти підвищенню ефективності тих рішень, які приймає представницький орган. Мова йде про модернізацію щоденної роботи парламенту, взаємодію депутатів між собою та в першу чергу з виборцями, механізм прийняття рішень та законопроектів.

Зокрема, зменшення кількості депутатів за умови пропорційного представництва громадян від областей призведе до зменшення витрат на утримання парламенту.

Проблемою в роботі представницького органу є порушення депутатської дисципліни, в тому числі відсутність парламентарів на засіданнях, блокування трибун, делегування депутатами свого права голосу комусь іншому і т. д. Введення адміністративної відповідальності у таких випадках сприятиме викорінненню негативних явищ в роботі парламенту та прийняттю рішень за більшістю голосів, а не в інтересах окремих політичних сил.

Удосконалення вимог щодо кандидатів у депутати також є доцільним заходом, адже на сьогоднішній день в Україні основними вимогами є наступні: особа має бути Громадянином України, п'ять останніх років проживати в Україні, не мати судимостей, та бути не молодше 21 року. Вважаємо, що як мінімум у такого кандидата має бути відповідна освіта та кваліфікація, певний досвід роботи в органах місцевої влади за місцем проживання, для того щоб розуміти, які нагальні та першочергові проблеми населення потрібно вирішувати у різних сферах життя.

Ще одним кроком у посиленні представницького характеру парламенту та прийнятті більш виважених та компетентних рішень може стати реорганізація його з однопалатного у двопалатний. Це дозволить підвищити ефективність рішень та законів, які приймаються через створення додаткового механізму аналізу їх доцільності.

Запровадження механізму електронної демократії також сприятиме посиленню взаємодії представників державної влади з пересічними громадянами та підвищенню якості законів, що приймаються у парламенті. Таким чином у прийнятті важливих політичних питань буде підвищено рівень активного електорату, задіяно значно більше молоді. Це призведе до росту ефективності та конструктивності прийняття рішень. Саме такі методи допоможуть модернізувати політичну систему України.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ КОМУНІКАТИВНИХ АСПЕКТІВ ПОЛІТИКИ

Політична комунікація виступає основним механізмом зв'язку основних елементів політичної системи. Саме характер такого зв'язку визначає сутність політичної влади, функціонування її інститутів та відносини між владою і громадянським суспільством. Дійсно, «комунікація є не просто зв'язком чи каналом передавання інформації, вона виявляється тією ланкою, без якої неможливі ані перебіг, ані розуміння будь-яких суспільно-політичних процесів» [1, с. 498]. Тому проблематика політичного комунікування в суспільстві є надзвичайно актуальною як для фундаментальних, так і для прикладних досліджень. Сучасна методологія вивчення політичних комунікацій спрямована на визначення та глобальних тенденцій та національної специфіки їх розвитку.

Особливо важливими в аспекті дослідження впливу комунікації на трансформацію політичної системи виступають наукові напрацювання Ю. Габермаса. німецький вчений закликає відрізнити владу, що «народжується у процесі комунікації», від «адміністративно вживаної влади». У політичній діяльності взаємодіють два протилежні процеси: з одного боку комунікаційне формування легітимної влади, яка народжується у вільному від усякої репресивності процесі комунікацій політичної громадськості, а з іншого – таке забезпечення легітимності через політичну систему, за допомогою якої адміністративна влада намагається управляти політичними комунікаціями [2, с. 50-51].

Дуже актуальним, на нашу думку, виступає висновок Ю. Габермаса про надмірне домінування в політиці стратегічної дії (тобто такої, що спрямована на досягнення успіху) над дією комунікаційною (орієнтованою на досягнення порозуміння). Дослідник зауважує, що найбільшу ціну для суспільства має «виробнича сила комунікації, яка найбільш яскраво виявляє себе у боротьбі за соціальне звільнення... Цей комунікаційний розум ... відобразився у закладах демократичної правової держави й інститутах громадянського суспільства».

Ю. Габермас, поглиблюючи розуміння взаємовпливу комунікативної теорії та соціальних практик, створив теорію

«комунікативної дії», де привертав увагу до масової комунікації, засоби якої «створюють технічні посилювачі мовної комунікації» [2, с. 45], розширюючи та посилюючи її можливості та формуючи потужну комунікативну мережу. У той же час, на думку автора, сучасний розвиток таких комунікаційних мереж викликає у масовому суспільстві феномен одномірного мислення. Таке одномірне мислення сприяє створенню штучних, насправді не потрібних для суспільного розвитку цілей, завдань та потреб, які знаходяться в сфері політичних інтересів окремих, іноді навіть ворожих до суспільства суб'єктів. Виходячи з цього, актуалізується висновок Ю. Габермаса, що комунікація і дискурс, які народжуються у такому взаємозв'язку дій та розуміння, окреслюють простір свободи демократичного суспільства.

Таким чином, концепція комунікативної дії Ю.Габермаса може розглядатися як основне теоретичне підґрунтя наукового дослідження політичної комунікації, оскільки автор об'єктивно оцінює визначений феномен як один з базових процесів життєдіяльності суспільства, що обумовлюється природними потребами людини у спілкуванні та взаємодії з собою подібними.

Теорія політичної комунікації розглядає інформацію не лише як передумову дій будь-якого суб'єкта політики, а й як важливий ресурс політики, її базисну властивість. Виходячи з такого визначення інформації, політичну комунікацію можна тлумачити як процес встановлення осмислених контактів між комунікаторами (відправниками) та реципієнтами (отримувачами) політичної інформації. А дослідження політики з позиції функціонування інформаційно-комунікаційних зв'язків передбачає її розуміння як специфічного соціального цілого, структури та інституції якого мають виробляти, отримувати й переробляти інформацію, яка сприяє здійсненню політичними суб'єктами різноманітних ролей і функцій. Отже, інформаційно-комунікаційні відносини в межах політичної системи виступають як такий процес, що забезпечує взаємодію, сегментацію та інтеграцію всіх рівнів політичної системи, а також виконання нею своїх основних функцій.

Очевидно, що комунікація є однією з основних характеристик суспільства, тому природа будь-якого соціального утворення є комунікативною по суті. Інакше кажучи, зміст комунікації і її форми відображають суспільні відносини і історичний досвід людей. В її основі домінуючим є комунікативний аспект, а інформаційно-змістовний елемент повинен виконувати лише допоміжну функцію. У здійсненні комунікації важливо знати не тільки про те, що використовується, а й про те, хто бере участь у взаємодії, як використовується інформація, кому адресується і куди спрямовані

комунікативні зв'язки. Тому варто розглядати комунікацію як складний багаторівневий і багатоплановий процес встановлення контактів між суб'єктами, породжуваний потребами спільної діяльності, що включає в себе обмін інформацією, вироблення стратегії взаємодії, сприйняття і розуміння іншого суб'єкта.

Отже, сучасна теорія політичної комунікації базується на розгляді масової комунікації як специфічного та соціально значущого інституту, що в інформаційну епоху починає відігравати особливе значення, адже виступає одним із засадничих чинників формування суспільної масової свідомості та громадської думки. У цілому можна виділити три підходи до трактування терміну «комунікація»: перший базується на концепції структурного функціоналізму, застосуванні системного методу, концепції інформаційного суспільства (Д.Белл, К.Дойч, А. Тоффлер); другий – некласичний методологічний підхід (Ю. Габермас) – базується на когнітивній моделі суб'єктно-об'єктних відносин, у яких сфера комунікації виокремлюється як особливий онтологічний об'єкт. Її вивчення базується на методах герменевтичної інтерпретації смислів, критичної рефлексії, раціональної реконструкції; третій – пост-некласичний підхід – зводить природу соціального до суб'єктно-об'єктних відносин, тобто до принципу інтерсуб'єктивності, і виключає об'єктивність. Суспільство розглядається як мережа комунікацій, а комунікації створюють можливість для самопису суспільства та його самовідтворення (Н. Луман). Комунікація розглядається як активне середовище, що самоорганізується [3].

Загальний науковий дискурс щодо розгляду сутності й спрямування політичної комунікації, представлений у сучасних політологічних дослідженнях, можна охарактеризувати у трьох основних напрямках:

дослідження функцій культурно-символічної репрезентації влади;
аналіз функцій інтеграції та ідентифікації;

розгляд функції інформаційного та емоційно-чуттєвого впливу з метою формування бажаних моделей поведінки.

Література

1. Проблематика політичної комунікації // Політична наука в Україні 1991-2016: т.2. / НАН України, Ін-т політ. і етнонац. досліджень ім. І.Ф.Кураса. — К.: Парлам. вид-во, 2016. — 688 с.
2. Хабермас Ю. Теория коммуникативного действия / Юрген Хабермас // Вестник МГУ. Сер. 7. Философия. — 1993. — Вып. 4. — С. 43–63.
3. Бахов І. С. Міжкультурна комунікація в контексті глобалізаційного діалогу культур / І. С. Бахов // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України № 2. — 2012. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Vnads/2012_2/12bisgdk.pdf.

МІСЦЕ ЦЕРКВИ ТА РЕЛІГІЇ У ДЕРЖАВОТВОРЧИХ КОНЦЕПЦІЯХ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ РАДИКАЛЬНИХ ПРАВИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

В останні десятиліття в Європі та й в Україні зокрема відбувається правий поворот у політиці. Особливо зростає успіх радикальних правих партій, яких об'єднує найперше культурна ідеологія етнічного націоналізму [4]. У ній особливий акцент робиться на християнському ідеалізмі. Тому досить актуальним є розгляд питання щодо місця церкви та релігії у державотворчих концепціях радикальних правих партій в сучасній Україні. До них можна віднести зараз Конгрес українських націоналістів (КУН), Всеукраїнське об'єднання «Свобода», Національно-визвольний рух «Правий сектор», Політичну партію «УНА-УНСО» (Українська національна асамблея – Українська націоналістична самооборона), політичну партію «Національний корпус».

Мета дослідження – з'ясувати місце церкви та релігії у державотворчих концепціях сучасних українських радикальних правих політичних партій. При його здійсненні використано такі наукові методи, як аналізу документів, порівняння, узагальнення, систематизації. Основою дослідження стали окремі розділи програм політичних партій, меморандуми, інформаційні бюлетені.

Виклад основного матеріалу. 16 березня 2017 р. лідери радикальних правих політичних партій ВО «Свобода», Конгрес українських націоналістів, «Національний корпус», «Правий сектор», а також очільники націоналістичних громадсько-політичних об'єднань, зокрема Організації українських націоналістів (ОУН), С-14 (Січ) підписали спільну програму дій під назвою «Національний маніфест». У ній наголошено, що одним з першочергових кроків для досягнення мети щодо здобуття й розбудови великої національної держави є сприяння створенню єдиної помісної церкви з центром у Києві [9; 12]. Останнє дає підстави вважати, що церква та релігія посідають важливе місце у державотворчих концепціях сучасних українських партій праворадикального спектра.

Конгрес українських націоналістів у своїй програмі в розділі «Держава і церква» підкреслює, що стоїть на засадах об'єднання українських традиційних церков в єдину українську помісну християнську церкву з патріархатом у місті Києві, що українська держава має захищати права і законні інтереси конфесій, які стоять на засадах національно-духовного і культурного відродження української нації [6]. Серед інших церков і релігій, які діють в Україні, Конгрес толерує лише ті, які дбають про моральне відродження української нації та духовне оздоровлення українського суспільства; українська національна держава має протистояти тим релігійно-конфесійним структурам, які вносять в українське суспільство розбрат, конфесійну войовничість, сприяють денаціоналізації українських громадян, протидіють консолідації української нації, вороже ставляться до існування незалежної української держави [6]. Варто зауважити, що Конгрес чітко не наводить перелік українських традиційних церков, які мали б об'єднатися в єдину помісну, тобто автокефальну, автономну або самоврядну (напіваавтономну) церкву, а також тих конфесій, діяльність яких спрямована на дезінтеграцію України. Також не зазначено, яку роль у ході можливого об'єднання церков відіграватиме Українська православна церква Московського Патріархату (УПЦ МП), яка на даний час з усіх трьох православних юрисдикцій, серед яких ще Українська православна церква Київського Патріархату (УПЦ КП) та Українська автокефальна православна церква (УАПЦ), знаходиться у спілкуванні із загальноєвропейськими (канонічними) помісними православними церквами світу [1].

У програмі ВО «Свобода» також наголошується на сприятливому створенню єдиної української помісної церкви з центром у Києві [5]. Фундаментом, на якому вона має постати, ця політична сила розглядає Українську греко-католицьку церкву (УГКЦ), оскільки вона має так само, як українські православні церкви, київську традицію [3]. У цьому взаємозв'язку ВО «Свобода» звертає увагу на глибокий національний характер УГКЦ, який особливо проявився в роки Другої світової війни та у повоєнний час, коли при монастирях і церквах цієї конфесії були облаштовані підпільні шпиталі, друкарні, арсенали ОУН та УПА [3]. УГКЦ справді могла б стати основою для об'єднання українських традиційних церков, оскільки вона має канонічний статус, на відміну від Української православної церкви Київського Патріархату та Української автокефальної православної церкви, які не визнаються світовим православ'ям [1]. З іншого боку, в разі початку об'єднувачого процесу навколо УГКЦ, можуть з'явитися перешкоди з боку Російської православної церкви Московського Патріархату та Римо-католицької

церкви. Адже у Спільній декларації Папи Франциска та Патріарха Московського і всієї Русі Кирила за результатами їхньої зустрічі в Гавані (Куба) від 12 лютого 2016 р. було заявлено, що між православними вірними в Україні існує схизма на основі канонічних норм, а також що метод «уніатизму», притаманний минулому, в значенні приєднання однієї спільноти до іншої, відриваючи її від своєї Церкви, не є способом, що дає змогу відновити єдність [11].

Програма іншої радикальної правої політичної партії «Національний корпус» проголошує нову релігійну політику. Вона має передбачати наступні складові: гарантування державою дотримання принципу свободи совісті та свободи віросповідань; відокремлення релігійних організацій від держави; утворення системи конкордатів між державою та релігійними об'єднаннями, що дозволить державі найбільш оптимально й диференційовано підходити до стосунків з тими чи іншими конфесіями в залежності від державно-національного інтересу; підтримка державою процесу об'єднання православних українців у складі єдиної апостольської помісної української церкви; впровадження державою дієвої системи протидії поширенню деструктивних сект та культів в межах збереження права на свободу віросповідання [8].

Політична партія «УНА-УНСО» у своїх тезах до світоглядної доктрини наголошує, що єдина помісна православна церква, домінуюча на всій території України, – життєва необхідність та результат встановлення історичної справедливості. Основний пріоритет – відхід з орбіти та зони впливу російської православної церкви. До цього має призвести об'єднання православної церкви в Україні [10].

У програмі Національно-визвольного руху «Правий сектор» робиться особливий наголос на потребі створення саме єдиної помісної християнської церкви у сопричасті з Римом і Константинополем, що має стати першим кроком, який допоможе примирити усі світові конфесії. Водночас це стане тією історичною місією українських священнослужителів і народу, втілення якої приведе до об'єднання християн у всьому світі, починаючи з України. Єдина християнська церква розглядається як необхідна умова для згуртування всього українського народу [7].

Національно-визвольний рух «Правий сектор» розглядає УПЦ КП та УГКЦ двома важливими суб'єктами реального процесу творення єдиної помісної церкви. Щодо УАПЦ, то політична сила вважає, що через кілька років ця конфесія саморозкладеться і припинить своє існування. «Канонічну» УПЦ МП «Правий сектор» вважає за спецгентуру Московського Патріархату, чужорідний елемент в

Україні. Політична партія пропонує такі практичні кроки реалізації справи єдності: 1) створення реально дієвих робочих груп представників УПЦ КП та УГКЦ на міжконфесійному та єпархіальних рівнях; 2) визначення конкретних пунктів спільності та розбіжностей; 3) взаємопрощення та прийняття спільних рішень з усунення цих розбіжностей; 4) спільні консультації з православними і католицькими церквами про роль і місце відновленої Церкви; 5) уніфікація текстів молитов і спільних богослужінь; 6) інформування вірних про хід об'єднавчого процесу; 7) виховання дітей і молоді в душі єдиної помісної церкви [2, с. 4].

Висновки. Таким чином, такі радикальні праві політичні партії в сучасній Україні, як ВО «Свобода», «Правий сектор» і очевидно Конгрес українських націоналістів вважають, що міць нашої держави значною мірою залежатиме від створення єдиної помісної християнської церкви, в яку об'єдналися б УГКЦ, УПЦ КП, УАПЦ. Правда ВО «Свобода» фундаментом її творення бачить УГКЦ. Натомість Національно-визвольний рух «Правий сектор» розглядає суб'єктами об'єднавчого процесу УПЦ КП та УГКЦ. Політичні партії «Національний корпус» та «УНА-УНСО» виступають за єдину українську помісну православну церкву без УГКЦ.

Література

1. Драбинко А. О независимости Украинской Церкви [Електронний ресурс] / А. Драбинко. – Режим доступу : https://lb.ua/society/2017/12/02/383617_nezavisimosti_ukrainskoy_tserkvi.html.
2. Забанджала М. Наше бачення єдності Української Церкви / М. Забанджала // Правий Сектор. Інформаційний бюлетень. – 2017. – Ч. 4 (жовт.). – С. 3, 4.
3. Особливий погляд. ВО «Свобода» у боротьбі за Помісну Церкву [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://chernivtsi.svoboda.org.ua/media/videos/00087846/>.
4. Полякова А. Праворадикальні партії в Центральній-Східній Європі: це економіка? [Електронний ресурс] / А. Полякова // Спільне: журнал соціальної критики. – 2012. – С. 39–52. – Режим доступу : <http://commons.com.ua/uk/pravoradikalni-partiyyi-v-tsentralno/>.
5. Програма захисту українців [Електронний ресурс] : Програма ВО «Свобода». – Режим доступу : <http://svoboda.org.ua/party/program/>.
6. Програма Конгресу українських націоналістів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://avt.org.ua/index.php/viewDoc/3293/>.
7. Програма національного визволення та державотворення [Електронний ресурс] : програма ВО «Національно-визвольного руху «Правий сектор». – Режим доступу : <tps://pravyysektor.info/programa-nacionalno-vyzvolnogo-ruhu-pravyy-sektor>.

8. Програма політичної партії «Національний корпус» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nationalcorps.org/page/program>.
9. Свобода, Правий сектор та Національний корпус підписали документ про об'єднання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nv.ua/ukr/ukraine/politics/svoboda-pravij-sektor-ta-natsionalnij-korpus-pidpisali-dokument-pro-ob-jednannja-812693.html>.
10. Тези до світоглядної доктрини Політичної партії «УНА-УНСО» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://unso.in.ua/uk/party/ideologija>.
11. Спільна декларація Папи Франциска і Кирила, Патріарха Московського і всієї Русі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://risu.org.ua/ua/index/resources/church_doc/ecumen_doc/62494/.
12. Українські націоналісти віддаватимуть життя за «помісну церкву з центром у Києві», а віряни УПЦ — «стоятимуть насмерть» за підпорядкування Москві [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.religion.in.ua/35899-ukrayinski-nacionalisti-viddavatimut-zhittya-za-pomisnu-cerkvu-z-centrom-u-kiyevi-a-viryani-upc-stoyatimut-nasmert-za-pidporyadkuvannya-moskvi.html>

Дудка Л.О.,

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

ЦЕРКВА ЯК ІНСТИТУТ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: ДОСВІД ТА ВИКЛИКИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Важливою передумовою успішного подолання кризових явищ, досягнення економічного та культурного процвітання, зміцнення співпраці та порозуміння між державою і широким громадським загалом є становлення громадянського суспільства. Нам украй потрібна демократична консолідація європейського гатунку, яка має на меті формування толерантності, поваги до прав людини, вміння долати стереотипи і знаходити компроміси.

Серед численних факторів суспільного життя, які відбиваються на політиці й суспільстві в цілому, є релігія. Упродовж багатьох століть, а особливо сьогодні, релігійні доктрини та релігійні інститути безпосередньо й опосередковано впливали й впливають на суспільно-політичні процеси будь-якої країни. Україна не є виключенням, а враховуючи специфіку сучасної церковно-релігійної ситуації та складності у забезпеченні політичної стабільності та суспільної злагоди

між усіма її громадянами цей процес у нашій країні має свої особливості та неоднозначні наслідки.

Слід підкреслити, що церква як соціальний інститут, володіючи певним досвідом суспільної діяльності та високим рівнем довіри до неї громадян нашої держави порівняно з іншими суспільними інституціями має значний потенціал і досвід позитивного впливу на українське суспільство, зокрема на процес побудови громадянського суспільства.

Для більш повного використання церквою свого досвіду та потенціалу у реалізації таких функцій як формування громадянської культури населення, здійснення благодійницької діяльності, підтримка найменш соціально захищених категорій населення, налагодження міжнародних зв'язків, здійснення наукової і просвітницької роботи тощо їй потрібна допомога держави у забезпеченні необхідними умовами та ресурсами. Це повинно проявитися перш за все через створення нормативно-правової бази та формування дієвого механізму співпраці, що забезпечили б відповідні умови для діяльності церкви як дієвого та повноправного інституту громадянського суспільства.

Виконуючи такі функції, церква зможе розв'язувати важливі для всього соціуму проблеми, привертати до них увагу держави, коли треба – змушувати її корегувати свою політику в потрібному для суспільства напрямі. Вона буде здатна забезпечувати зворотний зв'язок між державою і суспільством, пропонуватиме свої програми вирішення суспільних питань [2, с. 107-116].

Таким чином, належні державно-церковні відносини є необхідними не лише для побудови демократичної правової держави, зобов'язаної забезпечити реалізацію права громадян на свободу совісті, але й для становлення громадянського суспільства, оскільки церкви та релігійні організації виконують не лише притаманні їм функції, але й є причетними до соціального життя, освіти, культури, благодійної діяльності тощо.

Згідно сучасної української моделі державно-церковних відносин, держава і церква визначаються як рівноправні суб'єкти державно-церковних відносин, кожен з яких діє у сфері своєї компетенції, взаємно підтримуючи один одного. При цьому релігійні організації діють у правовому полі держави, держава не втручається в справи церкви, забезпечуючи свободу релігії, свободу церкви, сприятливі умови її діяльності. Отже, конституційне закріплення принципу відокремлення церкви від держави не відкидає як їхньої взаємної відповідальності, так і можливості співпраці у сфері соціального захисту, охорони здоров'я, культури, науки, мистецтва тощо. Завдячуючи таким підходам, процес релігійного відродження у незалежній Україні набув незворотнього

характеру і виявився у зростанні релігійності населення, чисельності релігійних організацій, розширенні спектру конфесійного розмаїття [6, с. 6-11].

Витиснуті з політичного життя суспільства за радянських часів релігійно-церковні організації вийшли на авансцену політичного життя. Як зазначено в проекті Концепції державно-конфесійних відносин в Україні, відокремлення церкви від держави жодним чином не означає відокремлення церкви від суспільства, заборону її участі в суспільному житті [5, с. 59].

Із прийняттям незалежності України спостерігаємо суттєві зміни, що відбуваються як у церковно-релігійній сфері, так і в докорінній перебудові державно-церковних відносин. Зокрема, сформувалося національне законодавство щодо забезпечення свободи совісті та діяльності релігійних організацій. Базовий Закон «Про свободу совісті і релігійні організації» від 23 квітня 1991 року [4] з наступними змінами та доповненнями, а також більшість законодавчих актів, що регулювали окремі питання, за експертними оцінками загалом на належному рівні забезпечували як реалізацію права громадян на свободу совісті, так і розвиток церковно-релігійної мережі.

У грудні 1996 р. за сприяння Державного комітету України в справах релігії була створена Всеукраїнська рада Церков і релігійних організацій як представницький міжконфесійний консультативно-дорадчий орган [1]. На сьогодні ВРЦіРО є найбільшою і найавторитетнішою громадською інституцією в Україні. Рада Церков бере активну участь у громадському житті країни, реагуючи на суспільні виклики публічними заявами, миротворчими та іншими заходами. Особливу увагу Рада Церков звертає на необхідність утвердження в суспільстві справедливості, забезпечення свободи віросповідання та інших фундаментальних прав людини, захисту суспільної моралі, боротьби з корупцією, належного соціального захисту вразливих і малозабезпечених верств населення, проведення чесних і прозорих виборів.

Проте, церковно-релігійне життя в Україні ускладнюється не лише перманентними кризами в державно-церковних відносинах, але й суттєвими міжконфесійними конфліктами. Ще маємо тягар старих і нових міжцерковних проблем, в епіцентрі яких – міжправославний конфлікт, який продовжує залишатися напруженим. Протистояння на релігійному ґрунті, що охопило не лише церковних діячів, служителів культу, мільйони віруючих, а й політиків, позначається на різних сферах життя українського суспільства, зокрема є причиною зростання соціальної напруги та поглиблення суспільних протиріч. Важко не

погодитись з В. Єленським, який наголошує, що без ліквідації міжцерковного конфлікту Україна не зможе досягти громадянської злагоди та гарантованої суспільної стабільності [3, с. 38-39].

З іншого боку, не варто однозначно відкидати досить поширену сьогодні думку, що консолідувати український народ на релігійному підґрунті практично неможливо. Більше того, намагання згуртувати його в такий спосіб призводить до подальших розколів та конфесійного розшарування. У зв'язку з цим необхідно вкрай обережно ставитися до безумовно привабливої ідеї проголошення єдиної помісної православної церкви. Тим більше, світовий історичний досвід переконливо демонструє, що досягнення суспільної згуртованості принципово неможливе на шляху самовизначення та формування ідентичності – політичної, національної чи конфесійної. Цей процес надто складний і потребує, щонайперше, толерантності, взаємної поваги і суспільної злагоди всіх наявних в Україні церков, а постановку питання про українську національну церкву слід розуміти як добрий намір формування міжконфесійної єдності, яка сприяла б процесові консолідації українського народу.

Безумовно, ключову роль у становленні громадянського суспільства відіграє держава, точніше ті можливості, які вона може запропонувати для інститутів громадянського суспільства. Ці можливості повинні ґрунтуватись на утвердженні толерантності, як важливий правовий і політичний потреби. До того часу, доки в нашому суспільстві не виникне релігійна толерантність, ми не зможемо говорити про релігійні організації як повноправні інститути громадянського суспільства.

Отже, стан та рівень забезпечення права громадян на свободу совісті, характер державно-церковних відносин та використання значного потенціалу церкви як соціального інституту значною мірою залежать від позицій державної влади, наявності в неї чіткої і зрозумілої політики щодо релігії та релігійних організацій, готовності до конструктивного діалогу з релігійною спільнотою та взаємоповаги.

Література

1. 20 років на шляху діалогу та порозуміння [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://vciro.org.ua/ua/council>
2. Грінер О.М. Становлення Церкви як інституту громадянського суспільства: управлінський аспект/ О.М. Грінер // Релігія і церква в сучасних українських реаліях / Зб. матеріалів науково-практичної конференції «Релігія і церква в сучасній Україні: стан, проблеми, перспективи» (м. Київ, 12 вересня 2007 р.). – К., 2007. – С. 107-116.

3. Єленський В. Релігійне життя в Україні: стан, проблеми, шляхи оптимізації / В. Єленський. – К., 1996. – 189 с.
4. Закон України «Про свободу совісті і релігійні організації» від 23 квітня 1991 року № 987-XII [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/987-12>
5. Концепція державно-конфесійних відносин в Україні. Проект // Релігія і влада в Україні: проблеми взаємовідносин: Інформаційні матеріали до Круглого столу на тему «Державно-конфесійні відносини в Україні станом на 2013 рік: рух до партнерства держави і Церкви чи до кризи взаємин? (22 квітня 2013 р.) / Центр Разумкова за підтримки Фонду Конрада Аденауера в Україні. – К., 2013. – С 58-66.
6. Попов Г. Особливості розвитку державно-церковних відносин та релігійно-церковного комплексу в сучасній Україні / Г. Попов // Релігія і церква в сучасних українських реаліях / Зб. матеріалів наук.-практ. конференції «Релігія і церква в сучасній Україні: стан, проблеми, перспективи» (м. Київ, 12 вересня 2007 р.). – К., 2007. – С. 6-11.

Дорошенко Д. В.,

Київський національний університет культури і мистецтв

ПОЛІТИЧНІ ТОК-ШОУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОЛІТИЧНОЇ PR-КАМПАНІЇ

Політичні ток-шоу є важливим PR-інструментарієм сучасних політичних діячів. Такий собі універсальний і вважай, безкоштовний спосіб формування власного іміджу та політичної кампанії.

За допомогою ток-шоу багато політиків стали впізнаваними та відомими. Та отримали змогу впливати на електорат з екранів телевізору – а це, чи не найефективніший, систематичний спосіб досягнення мети. Публічна політична діяльність служить свого роду вектором, котрий задає електорату єдино вірний напрямок для розвитку думок.

Можна помітити статистику – особлива активізація політичних діячів на ток-шоу настає під час передвиборчої кампанії. Відповідь проста: ток-шоу – ресурс впливу на глядацьку аудиторію, де можна «показати себе у всій красі».

Чому ток-шоу?

Даний жанр телепрограми користується незмінною популярністю у глядачів, для розуміння – середня кількість глядачів одного випуску

«Чорного дзеркала» становить 1,2 млн людей віком старше 18 років. Це величезна аудиторія, електорат, на який, звісно ж, можна впливати.

Тим паче, в Україні існує далеко не єдина така програма, а отже, можна хоч кожен тиждень впродовж місяця ходити на нове ток-шоу. Все ж таки, у кожного політичного ток-шоу свої прихильники, комусь більше подобається «Право на владу», комусь – «Свобода слова», тому аудиторії цих ток-шоу можуть бути різними.

До того ж, політичних діячів самих запрошують на програму, а отже, це ідеальний варіант впливати на велику аудиторію безкоштовно.

Маніпуляції у ток-шоу.

Зокрема, потрібно відзначити, що чим більше відомий політик, тим більше йому віддають часу на спіч. А вже як не політичним діячам знати, що ораторське мистецтво – запорука потрібного впливу на думки глядачів. Тим більше, коли часу на цей вплив дають достатньо.

До того ж, частіше за все власники телеканалу – люди, які є прихильниками однієї партії. Тому, одне ток-шоу відвідують більше представників фракції Народного Фронту, інше – Блоку Петра Порошенка. Хоча, за політикою ток-шоу, кількість візитів депутатів різних фракцій повинна бути пропорційною для кожного телеканалу.

Варто говорити також про «домовленості» між фракцією, депутатом та телеканалом, а це - можливість спільно, і більш ефективно впливати на суспільство. «Своїм» - віддають більше часу, за знаком співробітників редакції присутня в залі аудиторія підкріплює потрібні меседжі яскраво позитивною емоційною реакцією, а неугодну інформацію дискредитує. До того ж, можливе використання і інших інструментів:

1) Гра в піддавки. Використання іноземних «критиків» в ток-шоу (підставних персонажів). Вони відпрацьовують отримані у організаторів гроші, створюючи «образ ворога».

2) Провокація сильної емоційної реакції. Учасники ток-шоу постійно кричать, лаються, поведуться надемоційно, влаштовують справжні істерики і сварки. Їх завдання - накачати емоціями телеглядачів. Масовий психоз в телестудіях породжує масовий психоз в країні. У стані емоційного перезбудження люди втрачають здатність об'єктивно аналізувати інформацію. Ними легко маніпулювати, від них нескладно домогтися підтримки.

3) Глушіння альтернативної інформації. Глушіння непотрібної думки, за допомогою миттєво організованого обуреного гулу аудиторії, гнівних криків платних клакерів і спікерів, щоб потім швидко перехопити мікрофон у порушників спокою, передаючи його іншим, перевіреним учасникам.

4) Ведучий - диригент какофонії. Він стежить за тим, щоб аудиторія була доведена до потрібного градусу емоційного збудження, щоб до неї були донесені всі заплановані пропагандистські меседжі; щоб було заглушено і припущено будь-яке несподівано висловлене правдиве слово.

Саме тому, сучасні політичні діячі з запалом вдаються до використання інструменту політичних ток-шоу у власних цілях. Особливо, коли мова йде про передвиборчу кампанію.

Моргун А. В.,

Інститут стратегічних досліджень

ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ ЯК «БОЛЬОВА ТОЧКА» ДЕМОКРАТІЇ

Сучасна світова безпека побудована на принципах взаємної відповідальності всіх перед всіма. І сьогодні ми стали спостерігачами того факту, що ця система принципів може зазнати краху швидко та без суттєвої шкоди для порушника світового порядку.

Глобалізація інформаційного простору та нові технологічні досягнення перенесли фактично всі процеси, у тому числі і політичні, у принципово нову площину – інформаційну. Тепер країни все частіше нарощують потужність «інформаційних військ», нехтуючи традиційними методами боротьби, вони отримали можливість реалізовувати власні національні інтереси, уникаючи використання військової сили. На прикладі України ми бачимо, що за відсутності дієвої системи захисту інформаційної сфери держава втрачає канал впливу на формування думок своїх громадян та добровільно віддає їх в руки більш ініціативних формувань.

Сучасний стан вітчизняного інформаційного простору сильно змінився з початку загарбницьких дій РФ. Але цих змін сьогодні не достатньо для побудови дієвої стратегії протидії маніпулятивним технологіям противника. За допомогою деструктивних інформаційних технологій агресор продовжує деконсолідовувати суспільство, понижувати рівень довіри громадян до владних органів та створювати джерела напруженості.

В інформаційній сфері спостерігається використання досягнень інформаційних технологій для впливу на свідомість, волю та почуття людей у вигляді історичних, етнокультурних та політичних міфів, які мають маніпулятивний зміст щодо розпалення ворожнечі між різними етнічними складовими суспільства на мовній та регіональній основі, приниження значення мови державоутворюючої нації у свідомості населення [1].

Указом Президента України №47/2017 від 25 лютого 2017 року введено в дію нову Доктрину інформаційної безпеки України, де зазначається, що «застосування Російською Федерацією технологій гібридної війни проти України перетворило інформаційну сферу на ключову арену протиборства. Саме проти України Російська Федерація використовує найновіші інформаційні технології впливу на свідомість громадян, спрямовані на розпалювання національної і релігійної ворожнечі, пропаганду агресивної війни, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом або порушення суверенітету і територіальної цілісності України» [3].

У Статті 1 Конституції України зазначено: «Україна є суверенною, демократичною, правовою та соціальною державою» [2]. Свобода слова та вільні ЗМІ є ознаками демократії, але, як зазначено у посібнику «Як підсилити інформаційну безпеку в Інтернеті під час конфлікту», створеному на основі робочих зустрічей за участю експертів МОУ, СБУ, МІП, представників медіа- та ІТ-спільноти, міжнародних організацій, а також експертних дискусій щодо свободи Інтернету: найбільші та найвпливовіші медіа належать олігархам, які передовсім дбають про власні інтереси, а не інтереси держави чи свободи слова; соцмережі переповнені замовними дописами, активно використовуються тролі та боти; маніпуляції у ЗМІ та соцмережах у заголовках і способах подання інформації мають на меті завоювати більшу аудиторію за рахунок кліків, лайків та перепостів [4].

Ці та інші чинники перетворюють інформаційний простір в зону дієвого маніпулювання суспільною думкою. Недооцінення сили впливу інформації несе в собі високі ризики для існування будь-якої держави. Недостатня увага до інформаційної сфери призвело до втрати контролю Української влади над АР Крим та ОРДЛО.

Таким чином, свобода слова, ЗМІ та преси з досягнення демократичного громадянського суспільства перетворилась на одну з найнебезпечніших загроз національній безпеці, національним інтересам, суверенітету та територіальній цілісності України.

Ми не перші стикнулись із цією проблемою, але чомусь, маючи досвід попередників ми продовжуємо рухатись дуже повільно. Свобода

слова в американській журналістиці та інтернет-просторі забезпечена першою поправкою до Конституції. Вона гарантує, що Конгрес США не буде ухвалювати закони, що обмежують свободу преси і вираження поглядів. Втім проведені соціологічні дослідження показали, що громадяни США були готові до певних обмежень з метою захисту життя громадян після подій 11 вересня 2001 року. Як наслідок атак 9/11, в американські медіа прийшла «м'яка цензура». Наприклад, журналісти з розумінням сприйняли прохання державних службовців не транслювати інтерв'ю з терористами [4].

Потужна армія та розвинута економіка не зможуть врятувати демократичний режим або територіальну цілісність якщо в думках громадян звучатиме гучний голос маніпулятора.

Для забезпечення інформаційної безпеки держави та громадян владі необхідно відпрацювати власний алгоритм протидії подібним загрозам, використовуючи досвід попередників та враховуючи власні особливості. Враховуючи отриманий досвід, владі та державним органам необхідно навчитись комунікувати з громадськістю, проводити роз'яснювальну роботу та не нехтувати актуальними комунікаційними каналами для розповсюдження інформації про державну політику та позицію.

Заборона та жорсткий контроль за інформацією, яка надходить ззовні не зможе призвести до бажаного результату та лише викличе суспільне обурення, тож важливим завданням влади є формування у суспільства обізнаності щодо маніпулятивних та деструктивних інформаційних технологій та протидії їм. Головною умовою дієвості зазначених рекомендацій є довіра громадськості до влади, адже поінформоване у достатній мірі суспільство, яке довіряє державній владі зможе протистояти ворожим технологіям самостійно.

Література

1. Качинський А. Б. Індикатори національної безпеки: визначення та застосування їх граничних значень :монографія / А.Б. Качинський. – К. : НІСД, 2013. – 104 с.
2. Конституція України від 2 червня 2016 року [Електронний ресурс]: Офіційне інтернет-представництво Президента України Петра Порошенка – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-i>
3. Указ Президента України №47/2017 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про Доктрину інформаційної безпеки України»[Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/472017-21374>

4. Як підсилити інформаційну безпеку в Інтернеті під час конфлікту [Електронний ресурс]: видання рекомендацій з інформаційної безпеки в Інтернеті під час конфлікту - Режим доступу: http://mip.gov.ua/files/pdf/Recommendations_Infosecurity_in_time_of_conflict_Ukraine-WEB.pdf

Гаврилюк К. К.,

*Інститут політичних і етнонаціональних досліджень
ім. І. Ф. Кураса НАН України*

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЇ ТА ЇЇ ЗАХИСТ НА КОРИСТЬ ПОЛІТИЧНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ

Інформація є важливою складовою державної стратегії, й такі поняття, як «контроль за інформацією», «могутність» і «впливовість» нерозривно пов'язані між собою. У політиці управління інформаційними ресурсами є надважливим напрямом роботи, органічною складовою стратегічного планування. Інформація є ключовим елементом у процесі вирішення будь-яких суспільно-політичних питань. Стан політичної реальності переважно визначають не самі політичні процеси та явища, а інформація про них, точніше її інтерпретація учасниками комунікації [4].

Із зростанням значення інформації в суспільному житті як ресурсу розвитку, з активізацією глобальних впливів на нації і держави набуває актуальності захист інформації та інформаційного простору. В умовах політичної кризи він є об'єктом першочергового ураження.

На сьогодні усі проблеми роботи з інформацією на рівні держави в Україні можна розподілити на ті, що викликані гібридною війною, та ті, що є системними.

З початку 2014 року Україна перебуває в стані безпрецедентної інформаційної війни з державою-агресором Росією. Після Революції гідності розгорнулася широкомасштабна антиукраїнська інформаційна експансія російської державної пропагандистської машини з метою дискредитації європейської інтеграції України та дій нової української влади [6, с. 92].

Події в Криму та на Сході України стали можливими у зв'язку з відсутністю стратегічного контролю владою інформаційного простору цих територій, проблемами інформаційної присутності та характером висвітлення подій, що там відбуваються.

Поступова та цілеспрямована підготовка інформаційного підґрунтя у друкованих та електронних ЗМІ в Криму, насичення простору дезінформаційними матеріалами, залучення до формування квазіреальності політичних діячів, відомих представників культури, науки є прикладом вдалого втілення механізмів гібридної війни [3, с. 12]. Був створений інформаційний вакуум з метою безальтернативного подання фактів про події в Україні та Криму, забезпечуючи єдину інтерпретацію подій [2].

Ще у 2008 році у доповіді Держкомтелерадіо «Про стан інформаційного простору АРК», було зазначено, що «територія півострова перебуває під потужним інформаційним впливом сусідніх країн», а «на території автономії проводяться інформаційно-психологічні кампанії, які дезінформують суспільство, несуть загрозу територіальній єдності країни», однак українська влада не звернула уваги на очевидні ознаки загрози національній безпеці та не вжила заходів. [3, с. 26].

Що ж стосується ситуації на Сході, самопроголошені республіки також вдавалися до інформаційно-пропагандистських заходів. Український контент був практично відсутній, сигнал «глушився», або «перебивався» трансляціями сепаратистів. Натомість була налагоджена ретрансляція російських телевізійних каналів та радіостанцій. [1]. Домінування деструктивної пропаганди та дезінформації у телерадіопросторі на Сході стало платформою для поширення серед населення антиукраїнських настроїв та сепаратистської риторики.

Держава робить певні кроки щодо захисту від інформаційної агресії на загальнодержавному рівні. Створено Міністерство інформаційної політики (МІП) України, ключовими завданнями якого є розробка стратегії інформаційної політики України та концепції інформаційної безпеки держави; координація органів влади в питаннях комунікації та поширення інформації та ін. [5, с. 1].

Українській владі вдалося частково повернути контроль над телерадіопростором зони АТО. Зокрема, відновлені трансляції основних українських ТРК; відновлено діяльність Донецької та Луганської філій КРРТ і ОДТРК; в зоні проведення АТО встановлено 180 комплектів супутникового телебачення з українським пакетом мовлення; розпочато виробництво і трансляцію українського контенту, призначеного спеціально для аудиторії окупованої частини Донбасу [3, с. 47-48].

Відповідно до рішення РНБО України «Про невідкладні заходи щодо забезпечення національної безпеки, суверенітету і територіальної цілісності України», національна рада України з питань телебачення та

радіомовлення закликала провайдерів програмних послуг утриматися від ретрансляції низки російських телеканалів (зокрема «Вести», «Росія 24», ОРТ, «РТР Планета») [7]. Заборонено в'їзд в Україну деяким представникам російських ЗМІ, припинено мовлення в ефірних і кабельних мережах 15 російських телеканалів, заборонено показ російських фільмів і телесеріалів, у яких героїзуються російські силові структури. А 17 травня 2017 року набув чинності указ Президента про блокування в інтернеті доступу до ресурсів Mail.ru, «ВКонтакте», «Однокласники» і Яндекс [8].

Держава у нових умовах глобалізації інформаційного простору та інформаційних війн зобов'язана привести медіа-законодавство України до європейських стандартів, забезпечити збереження національних інтересів, вживати своєчасні заходи для захисту вразливих груп населення від потенційно шкідливого контенту, не перешкоджаючи при цьому реалізації права на свободу слова, формування власного «порядку денного» в інформаційному просторі держави і світу, проведення випереджувальних заходів нейтралізації інформаційних загроз та підтримання прозорого та дієвого діалогу з основними цільовими аудиторіями.

Література

1. В Донецке канал 1+1 заменили поддельным вещанием. – 2015. – лютий. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://novosti.dn.ua/details/245980/>
2. В информпространстве Крыма не осталось негодных к оккупационным властям СМИ – правозащитники. – 2015. – лютий. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://interfax.com.ua/news/general/248113.html>
3. Інформаційні виклики гібридної війни: контент, канали, механізми протидії: аналіт. доп. / за заг. ред. А. Баровської – К. : НІСД, 2016. – 109 с
4. Климанська Л. Комунікативний потенціал у політиці [Електронний ресурс] / Лариса Климанська // Львівська політехніка. – 2006. – Режим доступу: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/11648/1/21_18Ukr_nac_ideya.pdf
5. Міністерство інформаційної політики України: Про Міністерство [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mip.gov.ua/content/proministerstvo.html>
6. Мудрак Л. М. Інформаційне суспільство як формат розвитку громадянського суспільства / Л. М. Мудрак // Ефективність державного управління. – 2015. – Вип. 43. – С. 91–98.
7. Про невідкладні заходи щодо забезпечення національної безпеки, суверенітету і територіальної цілісності України. – 2014. – березень. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0001525-14>
8. Указ про блокування ВКонтакте, Яндекс та Mail.Ru набув чинності. – 2017. – травень. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bbc.com/ukrainian/news-39946342>

ДЕЯКІ АСПЕКТИ КОНКУРЕНЦІЇ ПОЛІТИЧНИХ ЕЛІТ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

У останні десятиліття поняття «політична еліта» остаточно закріпилась у сфері політичної науки. Цим питанням зацікавлені велика кількість закордонних та українських науковців та молодих дослідників. Причина криється саме в формуванні нової економічної та політичної систем і також докорінній зміні суспільства. Однією з головних причин на сьогодні є трансформація провідних цінностей у цивілізованого людства, велике значення для яких мають конкурентність та толерантність.

Відомо, що поняття «еліта» походить від латинського *eligere* і французького *elite* – кращий, добірний, обраний. Раніше це слово використовували в генетиці та насінництві для позначення кращих сортів рослинництва. Починаючи з XVII ст., дану категорію вже стали застосовувати для позначення товарів найвищої якості, а згодом і щодо характеристики «обраних людей», насамперед – вищої знаті. У Великобританії, як свідчить Оксфордський словник 1823 р. видання, поняттям «еліта» визначались вищі соціальні групи суспільної ієрархії [1, с. 697].

Протягом усього життя в світі завжди відокремлювалася група осіб, які здійснювали цілеспрямований вплив на поняття та реалізацію політичних рішень. Одним із таких представників був італійський політичний мислитель Н. Макіавеллі, який у роботі «Державець» виступив з концепцією політичної влади. Великим флорентійцем була висунута теза про те, що правитель повинен мати непересічні якості, щоб ефективно реалізувати політичну владу: «...тим, хто стає володарем милістю долі, а не завдяки доблесті, легко отримати владу, проте важко втримати» [2, с. 318]. Мислитель дійшов до висновку, що меншшій керує більшістю, використовуючи при цьому – хитрість та силу.

Така цінність як конкуренція є невід’ємною частиною ефективної політичної системи. Політична конкуренція є однією з рушійних сил суспільного прогресу, оскільки сприяє виробленню механізмів взаємного політичного контролю одних сил над іншими. Кінцева мета

конкуренції у сфері політики полягає в завоюванні, включаючи утримання, та використанні державної влади як вищої форми політичної сили.

На думку українського політолога, доктора політичних наук Галини Щедрової, політична конкуренція повинна носити характер професійної конкуренції еліт, що можливо тільки за умов досягнення певного рівня політичної культури суспільства, адекватного розуміння громадянами ролі політики як регулятора соціальних відносин і значення політичної конкуренції в життєдіяльності суспільства і держави [3, с. 4]. Отже, можна дійти висновку, що саме політична конкуренція еліт та її постійна динаміка забезпечують соціально-політичну стабільність і довготривалу стійкість політичної системи суспільства та наділяють її здатністю до саморегулювання і самовдосконалення.

Однією з головних проблем сучасної України є формування партійної еліти. Значний вплив на реалізацію функцій політичних партій на сьогоднішній день здійснює глибокий внутрішньоелітний конфлікт, структура та композиція протистояння основних елітних угруповань [4, с. 285]. Отже, процеси формування, відтворення та ротації політичної еліти є гострою проблемою сучасного українського суспільства, яка стає особливо актуальною і складною в періоди реформування системи правління та в кризових ситуаціях.

Порушення принципів чесної політичної конкуренції в Україні бере початок ще з комуністичного режиму, виступає наслідком апатії населення, не сформованості розвиненого громадянського суспільства та громадянської культури. Тож, становлення сучасної партійної еліти України відбувається в умовах жорстокої політичної конкуренції. Важливим регулюванням політичної конкуренції виступає діяльність політичних партій, їхнє становлення в Україні проходило в рамках внутрішньої трансформації політичного режиму і супроводжувалося соціальними і економічними кризами і конфліктами еліт. На нашу думку, найбільш яскраво політична конкуренція еліт реалізується в рамках виборчого процесу, адже саме в цей період політична конкуренція здійснюється на полі найзапеклішої боротьби за владу. На сьогоднішній день в політичній системі поступово набуває закріплення практика вільної конкуренції політичних сил, що може сприяти ненасильницькій зміні влади.

Література

1. Політологія. Навчально-методичний комплекс : [підручник] / [За ред. Ф. М. Кирилюка]. - [2-ге вид., перероб. та доп.]. - К. : Центр навч. літератури, 2005. – 679 с.
2. Макиавелли Н. Государь. Избранные произведения / Н. Макиавелли ; [пер. с ит., вступит. статья К. Долгова]. – М. : Художественная литература, 1982. – С. 301-379.
3. Щедрова Г.П. Політична конкуренція еліт у сучасній Україні : [монографія] / Галина Петрівна Щедрова. – Дніпро : Вид-во «Акцент ПП», 2016. - 390 с.
4. Щедрова Г.П. Політична конкуренція еліт у сучасній Україні : [монографія] / Галина Петрівна Щедрова. – Дніпро : Вид-во «Акцент ПП», 2016. - 390 с.

Лівцова Ю. С.,

Київський національний університет культури та мистецтв

НЛП ЯК МАНІПУЛЯТИВНА ТЕХНОЛОГІЯ ВПЛИВУ НА ГРОМАДСЬКУ ДУМКУ В ПОЛІТИЧНІЙ СФЕРІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Механізми впливу на громадську свідомість, сприйняття інформації та поведінкові особливості людини активно вивчаються впродовж вже кількох десятиліть як українськими, так і зарубіжними дослідниками. Зважаючи на сучасні події на території України особливої уваги набуває питання використання маніпулятивних технологій, як важелів, що регулюють настрої, і як наслідок – дії мас.

Маніпулювання в тих чи інших формах присутнє в будь-якому суспільстві, і носять як позитивний, так і негативний характер, хоча межі між цими визначеннями дуже розмиті. Особливе місце в системі впливу на електорат має саме маніпуляція, оскільки характерною її особливістю є прихований вплив на емоційну, підсвідому складову людської психіки задля досягнення цілей маніпулятора.

У вирії політичної пропаганди та інформаційної перенасиченості, насущною є проблема фільтрування інформаційних потоків та їх «екологічності». Найміцнішу базу суб'єктів маніпулювання складають некомпетентність і неосвіченість маси, її установки на моральне, практично-політичне виправдання діяльності «суб'єктів», її нездатність самостійно вирішувати питання свого існування. Незрілість маси, відсутність у неї суверенітету дає можливість практично безмежного

впливу суб'єктів маніпулювання, затвердження міфу про необхідність «влади краших». А саме аполітичність більшості громадян, або ж спотворена поінформованість сприяє виробленню вигідної маніпулятору громадської думки.

Останнім часом у ході політичних баталій широкого використання набуло – нейролінгвістичне програмування (НЛП), про яке багато говорять, але дуже мало професійно знають.

Нейролінгвістичне програмування (НЛП) – система опису структури суб'єктивного досвіду, що пояснює специфіку кодування набутої інформації; модель спілкування, яка ґрунтується на виявленні та використанні стандартів мислення; комплекс технік і операційних принципів, на основі яких моделюються ефективні стратегії мислення й поведінки. [4, с. 85].

Тобто НЛП – це в першу чергу вивчення майстерності і створення моделей того, як люди структурують і використовують власний досвід. Але головне в НЛП те, що й зробило його таким популярним у наш час, саме: ідея практичного застосування досліджених моделей іншими людьми, «це навчання процесу навчання» [1, с. 165].

НЛП виникло як наслідок експериментів групи активістів під керівництвом П'юселіка та Бендлера (Гріндер приєднався до них з часом) на базі психологічного центру при Університеті Санта-Круз на початку 1970-х років. Цікавим є те, що спочатку вони експериментували з технологіями гештальт-консультування, і згодом ці експерименти зі психікою дали результат – перші моделі комунікації, що могли суттєво впливати на свідомість [2, с. 45].

Сьогодні НЛП представлено цілою плеядою видатних фахівців, таких як: Г.Г. Почепцов, В.В. Зеленін, Є.І. Ходарковський, А.І. Біденко, В.М. Петрик, Е.Л. Доценко, Джудіт Делоз'є, Роберт Ділтс, Стівен Гіллган, Енн Ентус, Мерилін Аткінсон, Майкл Холл та ін.

Специфіка використання НЛП у політичній сфері полягає в тому, щоб за допомогою його технологій проникнути у підсвідомість і змінивши думки, погляди, ідеали, отримати контроль та викликати таку поведінку окремої людини (групи), яка б максимально сприяла завоюванню, використанню та втриманню влади.

Як показує досвід, голосування за кандидата далеко не завжди визначається присутністю у нього окремих характеристик (наприклад, професіоналізму), тому, безумовний інтерес представляє вивчення ірраціональних аспектів сприйняття населенням образу певного політичного діяча, та технологій, що використовуються у його побудові.

Проте для того, щоб запрограмувати прогнозовану поведінку, потрібно знати звичні стратегії мислення, специфіку сприйняття певної інформації щодо реципієнта. Тому, саме в дієвому конструюванні слоганів задіяні метапрограми НЛП, як спосіб, яким людина відбирає інформацію, кодує та оброблює її, описує «модель світу» і створює, тобто конструює, передбачувані патерни, котрі функціонують як неусвідомлювані фільтри (цензори) сприйняття, що структурують інформацію і дають змогу уникати зайвих операцій мислення та діяти автоматично [2, с. 148].

Це несвідомі когнітивно-поведенкові вірування, що зазвичай примушують нас сприймати реальність певним чином. Це апіорні фільтри сприйняття та мислення, які задають розподіл інформації на значущу, другорядну й таку, що несвідомо відкидається. У подальшому прийняття рішень і орієнтація в актуальних життєвих ситуаціях відбуваються з урахуванням інформації, яка пройшла крізь фільтри метапрограм [2, с. 149].

Таким чином, проаналізувавши передвиборчі кампанії основних політичних лідерів та кандидатів на пост Президента України 2000-2014 року, можна стверджувати про активне залучення маніпулятивних виборчих технологій усіх рівнів – як візуального, так і не візуального характеру.

Особливу увагу заслуговують передвиборчі кампанії Ю. Тимошенко: політика, яка в своєму арсеналі зібрала найкращих фахівців у сфері політичного консалтингу, піару та роботи з мас-медіа, що і зробило її ім'я своєрідним «брендом». У своїй діяльності Юлія Володимирівна завжди наголошувала на значущості саме цього напрямку. Тож вона намагалась брати на озброєння передові PR-розробки. Для цього ще 1998 року довкола неї була сформована група найкращих українських фахівців з політичного консалтингу, які працювали на Л. Кучму – В. Небоженко, Д. Видрін, Ю. Левенець [3].

Одним з результатів ефективної роботи команди Ю.Тимошенко у сфері піару є, без сумніву, те, що для значної частини населення Юлія Тимошенко є чи не основним символом помаранчевої революції. Крім того, було створено й закріплено образ «леді Майдану». Її яскраво сформований образ запам'ятовувався кожному.

Як показує практика, вплив і програмування засобами НЛП реалізується у різних людей по-різному. У одних індивідуумів складається більш складна система визначення цінностей, та, відповідно, стосовно них процес впровадження нових цінностей є більш складним.

Як вище зазначалася, людям з низьким рівнем політичної культури легше нав'язати певні ідеї та потреби. Таким чином, низький рівень загальної культури та політичної культури людини, відповідно, спрощує її систему загальних ціннісних орієнтацій та, тим самим, робить її більш передбачуваною і керованою засобами масової інформації.

Слід зазначити, що успішна маніпуляція передбачає такі особливості:

- Чим менше знає людина, тим більш вона маніпульована.
- Чим більш аполітична людина, тим більш вона маніпульована.
- Чим більш довірлива людина, тим більш вона маніпульована.

Виходячи з вищесказаного, можемо прийти до висновку, що одна з умов успішної маніпуляції передбачає перенасичення інформацією, яка не фільтрується і перешкоджає мислити критично. Створення стереотипів і табу в свою чергу успішно програмує поведінку та свідомість громадськості. Суб'єкт губиться в аргументах і не може відшукати причинно-наслідкові зв'язки між фактами, наслідками, співставити їх між собою чи піддати їх сумніву.

Як зазначає М. Присяжнюк, знання людини про те, що на неї впливають, знижує ефект дії на 70%.

Отже, проблема маніпуляції особистістю, що проявляється у нівелюванні її унікальності, в обмеженні її розвитку через відмову від особистої свободи, у перетворення її в об'єкт соціального буття. Культури, в яких непередбачуваність не є соціально бажаною, відповідно, є більш сприятливими для маніпуляцій. Вирішення цієї проблеми можливе лише через зміни у способі мислення, відчуття, розуміння, оцінювання та дії, лише через розширення власного «Я».

Захист від маніпуляції – це захист в першу чергу своєї особистості.

Література

1. Бэндлер Р. Структура магии. Главная книга по НЛП в мире. / Р. Бендлер, Д. Гриндер. /– М.: Прайм-Еврознак, 2007 . – 276 с.
2. Зеленін В.В. По той бік правди: нейролінгвістичне програмування як зброя інформаційно-пропагандистської війни (навч. посібник). Том перший. НЛП ХХ століття. – 2-ге вид., випр. та доп.. – К.: Вид-во «Люта справа», 2015. – 384 с.
3. Кочубей Л. Архетипи політичного лідерства як підґрунтя маніпулятивних технологій [Електронний ресурс] / Лариса Кочубей, Катерина Меркотан // Держава і суспільство. – Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2010-34/doc/4/09.pdf>

4. Петрик В.М. Сугестивні технології маніпулятивного впливу : навч. посіб. / [М.М.Присяжнюк, Л.Ф.Компанцева, Є.Д.Скулиш, О.Д.Бойко, В.В.Остроухов]; за заг. ред. Є.Д.Скулиша. – 2-ге вид. – К.: ЗАТ «ВІПОЛ», 2011. – 248 с.

Секція 2

ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ЧИННИК РОЗВИТКУ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

MSc Mateusz Kamionka,

*Pedagogical University of Krakow,
Institute of Political Science*

YOUTH EMIGRANTS FROM UKRAINE IN POLAND - NEW WAVE OF IMMIGRANTS

Introduction. By the end of the year, 2 million Ukrainians will legally work in Poland. Next year, this number will reach 3 million.¹ These data may be enjoyed by Polish employers, while the increasing outflow of people from the Ukrainian labour market, may cause economic problems in Ukraine. A large percentage of these people are youth. In their theses I want to show, according to Polish researches, how change average age of Ukrainians that are going to Poland.

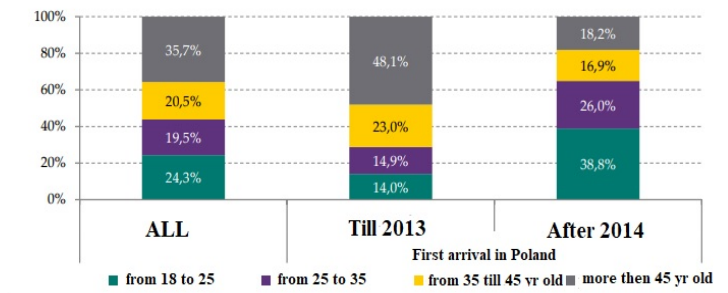
Materials and methods. I used statistical and sociological materials, from surveys carried out by the: National Office for Foreigners in Poland, National Bank of Poland, Center of Eastern Studies named after Marek Karp and own research carried out among students in Ukraine and Poland.

Results. New migrants (that came after 2014) in Poland are definitely younger. Average age for newcomers group amounted to 32.8 years old, while for experienced migrants it amounted to 42.7 years (up to 10 years difference). The biggest change is the increase in the number of very young people under 25 yr old, whose share among experienced migrants is 14.0%

¹ www.money.pl/gospodarka/unia-europejska/wiadomosci/artykul/ukraincy-pracujacy-w-polsce-pensja-liczba,118,0,2381430.html

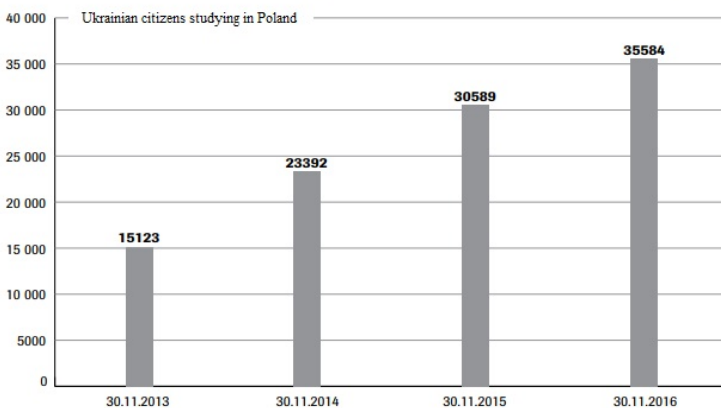
and among newcomers 39.0% (increase by 25 pp.). A very strong change is also visible in the next age group. The share of people aged 26-35 increased from 15.0% among experienced migrants to 26.0% among newcomers (difference by the 11 pp.)

Age structure of immigrants depending on the moment of first arrival to Poland

The majority of Ukrainians coming to work in Poland are people with good education. A total of 37.7% have a university degree, and 53.94% have secondary education (general or vocational). Only 8.4% have vocational or lower education (e.g. lower secondary). Younger migrants are better educated. In this group as many as 47.1% of people he graduated from university, and only 7.4% have only professional education. In the group experienced migrants, these shares amount to 31.0% for people with higher

Number of Ukrainian citizens studying in Poland in 2013-2016 (as of 30 November)

Source: Polish Ministry of Science and Higher Education

education and 9.1% for people with the lowest education. We should not forget, that there is as well big number of students from Ukraine that are studying in Poland. 35.584 students is only official number, there can be lot more students that are studying in private Universities and that are not in this source.

Conclusions. As we can see after 2014, the profile of emigration of Ukrainians to Poland has changed completely. More and more well-educated youth are looking for a new life in Poland, and also students are going west. This may cause a recession in the Ukrainian labour market, on the other hand, Southern Europe in the 80s an 90s, and central Europe about 15 years ago, experienced a similar crisis. Large proportion of immigrants send their payments to Ukraine, in addition, the lack of hands to work causes an increase in wages in Ukraine. As well, it should be noted that a large number of people will return from emigration to Ukraine, and start to open business and work in their native country.

Literature. Websites

1. Lis Marcin, Za rok w Polsce będzie pracować 3 mln Ukraińców. Ich pensje rosną szybciej niż przeciętne [in] www.money.pl/gospodarka/uniaeuropaeska/wiadomosci/artykul/ukraincy-pracujacy-w-polsce-pensja-liczba,118,0,2381430.html
2. Canter of Eastern Studies named after Marek Karp , Report about Ukraine [in] <https://udsc.gov.pl/statystyki/raporty-specjalne/biezaca-sytuacja-dotyczaca-ukrainy/>
3. National Bank of Poland, Report about Ukraine [in] www.nbp.pl/aktualnosci/wiadomosci_2016/20161212_obywatele_ukrainy_pracujacy_w_polsce_%E2%80%93_raport_z_badania.pdf

Барановський Ф. В.,

*Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя*

ВНУТРІШНІ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПОТРЕБИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ: НЕОБХІДНІСТЬ ПОЄДНАННЯ

Сучасний аналіз процесу суспільно-політичних перетворень в Україні повинен базуватися на тому, що одним з пріоритетних напрямів розвитку політологічних досліджень слід вважати необхідність

врахування як внутрішніх, так і зовнішніх чинників, котрі зумовлюють потребу модернізації держави й суспільства в Україні, а також тенденції до взаємозалежності та інтегрування цих чинників. Все це потребує гнучкого реагування представниками політичної науки і суб'єктами політичного процесу на нові цивілізаційні виклики та тенденції суспільного розвитку, в тому числі в рамках європейської інтеграції.

Треба відмітити, що суттєвим дефектом моделі модернізації, яка притаманна більшості пострадянських держав є величезна інерційність, що істотним чином знижує, а у деяких випадках фактично виключає можливість подальших змін на власній основі. Небажання української правлячої еліти хоч якось обмежити вплив кланових угруповань та бюрократії на політичну систему і жорстко відокремити владу від бізнесу визначило низьку ефективність політичної системи та кризовий стан суспільства загалом.

Країни ЦСЄ також зіштовхувалися з аналогічними проблемами: нестримною корупцією, сумнівними приватизаційними оборудками та підозрілою банківською практикою, в рамках якої кошти позичалися виключно на основі політичних зв'язків. Все це підірвало народну віру у демократичний порядок [1].

В цьому плані, як відмічає чеський дослідник Джірі Пеге, лише гранітна наполегливість ЄС щодо неприйнятності вищезазначених практик сприяла поступовому поліпшенню, а з ним й відновленню довіри до інститутів демократії у частини громадян країн-кандидатів [2].

Тому, на наш погляд, без врахування євроінтеграційного контексту навряд чи є можливим адекватний аналіз як нинішнього етапу становлення сучасної ефективної демократичної політичної системи України, так і подальшого її вдосконалення.

Нинішній рівень розвитку демократичних інституцій в Україні, стан громадянського суспільства в цілому ще не відповідають європейським критеріям. Тому шлях України до Європи буде досить важким і тривалим. Основні проблеми України на цьому шляху пов'язані з внутрішньою ситуацією – насамперед з суперечливістю та повільністю соціально-економічних і політико-адміністративних перетворень.

Безкомпромісність європейського вибору України сьогодні очевидна. Європейський вибір для України обумовлений історичними, геополітичними, і ментальними характеристиками, продиктований потребами розгортання загальної динаміки посттоталітарного і постіндустріального розвитку та глобалізаційних процесів, з якими людство вступило у XXI століття.

Як зазначав Богдан Гаврилишин, «можна згадати приклад Ірландії, яка була однією з найбідніших країн Європи і завдяки членству в ЄС, великим дотаціям з Фонду регіонального розвитку та іншим формам допомоги стала в авангарді технологічного, економічного й політичного розвитку Європи» [3].

«Основна маса економічних, інституціональних, правових і судових реформ, яких вимагає ЄС, є просто необхідною для консолідації демократії – з членством або без членства в ЄС, а також для протидії викликам глобалізації. Таким чином, є на краще те, що це відбувається під тиском та за сприяння ЄС» [4].

Серед проблем та чинників, що визначають єдність внутрішніх та євроінтеграційних потреб модернізації політичної системи України можна, на нашу думку, визначити такі:

- заходи щодо усунення найбільш серйозних порушень у діяльності парламентської демократії;

- зміна методів рекрутування народних представників і посадових осіб;

- надання впливу на партії ззовні через наукові інститути, фонди тощо;

- посилення розвитку місцевого самоврядування;

- поступове впровадження та використання моделі праймеріз (первинних виборів).

В рамках шляху у напрямку вдосконалення демократичних процесів можна виділити такі процеси:

Консолідація самої суті демократії. Інститути громадянського суспільства, зокрема засоби масової інформації, повинні більш ефективно використовувати функцію комунікації між суспільством і державою, у зв'язку з чим стануть більш міцними їх демократичні основи.

Орієнтація на більшу відкритість суспільних організацій. Великі суспільні і політичні об'єднання все ще не відіграють повної мірою своєї історичної ролі. Принципи громадянської ангажованості мають бути більш прозорими та демократичними.

Кристалізація національної ідеї, побудованої на цінностях демократичної, соціальної, правової держави. Наразі є очевидним, що, незважаючи на індивідуалізацію, плюралізацію способу життя громадян, загальні соціальні ознаки і відчуття загальної долі не були втрачені. Це наочно продемонстрували події революції Гідності та подальше згуртування суспільства навколо опору російській агресії. В цьому зв'язку важливим виявляється твердження Дж. Холла: «Без спільних ідей неможливі ніякі спільні дії, а без спільних дій люди ще

існують, але суспільний організм існувати не може. Отже, для того щоб виникло суспільство і, тим більше, для того, щоб воно досягло процвітання, необхідно щоб уми всіх громадян були незмінно об'єднані і трималися в колі декількох провідних ідей» [5].

Демократія не вичерпується масовою участю у виборах і референдумах, а також означає згоду народу жити в умовах функціонування влади, що існує, і виконувати її рішення, тобто в умовах її легітимності. Демократичні закони й установи не будуть діяти, якщо громадянам не вистачає демократичної свідомості і демократичного менталітету.

До цього ж відноситься рівень суспільного ставлення до такого ганебного явища як корупція. Сьогодні в Україні нажалі корупція є не лише проявом організованої злочинності, але радше способом і формою суспільних відносин. Вона являє собою системний феномен.

В цьому плані антикорупційна діяльність має стати предметом щоденної суспільної уваги. Передусім ці заходи повинні бути зорієнтовані на удосконалення законодавчих механізмів протидії корупції, в тому числі й через повномасштабне включення до міжнародних механізмів взаємодії. До участі в антикорупційних програмах мають активно залучатися організації громадянського суспільства, передусім через програми громадської освіти та дослідницькі проекти, а зусилля ЗМІ мають бути спрямовані на подолання толерантного ставлення до корупції, що панує в суспільстві та активізацію громадської підтримки.

Подолання масштабної корупції в українському суспільстві та серед політичної еліти є одним з найбільш важливих і найскладніших завдань демократичних перетворень в країні.

Проблеми зі становленням демократії, забезпеченням прав людини та верховенства права істотно гальмують процес європейської інтеграції. Навіть поверхові проблеми з реалізацією європейських політичних цінностей можуть зупинити або істотно загальмувати євроінтеграційні процеси. Навпаки, більш інтенсивне просування по євроінтеграційному шляху може позитивно сприяти розв'язанню вищезазначених проблем.

В цьому сенсі, на наш погляд, ще одним важливим чинником, у контексті проблематики, є відхід від надмірної харизматизації суб'єктів політичного процесу. Він пов'язаний з переходом від надмірної персоніфікації сучасного політичного спектру до спектру, побудованого на ідеологічних засадах, підґрунтям яких виступають саме європейські цінності демократії, дотримання прав і свобод громадян, соціального розвитку, раціоналізму і толерантності. При

цьому, принцип змагальності, який полягає у відкритості та прозорості програм різних політичних партій, вимагає постійної легітимації з боку електорату, можливості критичного ставлення, що спонукає до постійного оновлення.

Проблеми євроінтеграції України – це не лише питання її заяви щодо членства та очікування позитивного рішення з боку ЄС. На багатовимірний процес вступу України до ЄС, в тому числі й на економічне зростання та становлення української політичної нації як члена об'єднаної Європи, вирішальний вплив матиме демократична внутрішньополітична консолідація. Вона має базуватися на виборі, зробленому українським суспільством на користь інтеграції до ЄС, та означати, передусім, зміцнення демократії, верховенства права та громадянського суспільства.

Європейська інтеграція для України є пріоритетом не тільки зовнішньої політики, але і рушійною силою внутрішніх трансформацій. В Україні переважна більшість політичних сил та пересічних громадян не бачать альтернативи демократії, продовженню процесу інтеграції до європейських структур, впровадженню європейських норм і стандартів. Адже досвід багатьох країн свідчить, що вирішальну роль для їх вступу до ЄС зіграли, перш за все, політичні чинники, як-от підтримка демократії, а не економічні кошториси [6].

В ракурсі дослідження єдності внутрішніх та євроінтеграційних потреб модернізації політичної системи України важливим аспектом постають політичні передумови створення об'єднаної Європи. Головним серед них було те, що Європа постала перед чіткою альтернативою: або інтеграція, або авторитарна дестабілізація. В цьому сенсі, європейська інтеграція стала дієвим запобіжником для багатьох країн від рецидивів авторитаризму і тоталітаризму, а ЄС став клубом демократичних держав.

Таким чином, на викликає сумніву, що і за сучасних умов ЄС має історичне завдання взяти на себе відповідальність за спільний континент та сприяти політичному і економічному розвитку всієї Європи. Він має спільні із східноєвропейськими країнами цінності, а отже євроінтеграційні процеси можуть і повинні розглядатися як інструмент і механізм поширення демократії. Зазначені країни вбачають в європейському співтоваристві гарантії стабільності, свободи й добробуту та чекають на нагоду для спільного здійснення європейської інтеграції. Для нових демократій, в тому числі і для України, ЄС залишається привабливою ідеєю, символом основоположних прагнень, які протягом довгих років авторитарного і тоталітарного правління зберігали народи цих країн. Тому модернізація

політичної системи України на основі вибореної свободи та демократичних цінностей й стабілізація внутрішньополітичного розвитку, безумовно, являє собою обопільний інтерес нашої держави та ЄС.

Внутрішні трансформації в Україні потрібні для того, щоб уникнути повернення до стратегії централізації і державного патерналізму, як це трапилося у Росії, в якій відсутні євроінтеграційні потреби політичної модернізації. Україна завжди була невід'ємною частиною Європи, а участь у європейській інтеграції являє собою єдиний спосіб зберегти парламентську демократію.

Україна, просуваючись по шляху євроінтеграції мусить вирішити складні завдання освоєння механізмів інституціональної демократії. Наша держава усе ще має шанс встигнути потрапити до клубу держав, які змогли пройти по шляху демократичних інституційних реформ.

Іншими словами, необхідно визнати, що українські проблеми не є унікальними, а їх рішення полягають у ефективному використанні досвіду наших європейських сусідів, який є надзвичайно важливим для становлення сучасної демократичної політичної системи.

Література

1. Pehe J. Consolidating Free Government in the New EU // *Journal of Democracy*. – 2004. – Vol. 15. – No. 1. – P. 38-39.
2. Ibid. – P. 39.
3. Гаврилишин Б. Україна у світовому контексті // *Україна в пошуках себе: національна ідея, проблеми розвитку* / Упоряд. О. Судакова. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. – С. 83.
4. Rupnik J. Concluding Reflections // *Journal of Democracy*. – 2004. – Vol. 15. – No. 1. – P. 78.
5. Карась А. Філософія громадянського суспільства в класичних теоріях і неklasичних інтерпретаціях : монографія. – К.; Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. – С. 261.
6. Inotai A. The CEECs: From the Association Agreements to Full Membership // *The Expanding European Union. Past, Present, Future* / Redmond J., Rosenthal G. (Hrsg.). - Boulder, 1998. – P. 159.

АРАБСЬКИЙ СВІТ В КОНТЕКСТІ ТЕОРІЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ

Теорія модернізації як модель глобального прогресу цивілізації припускає рух від традиційного суспільства до модерного у рамках науково-технічного прогресу, перетворення соціально-політичних систем при використанні новітніх технологій, розширення виробництва капіталів і послуг. Категорія модернізації є одною з найбільш розроблених тем в політології. У числі її дослідників можна виділити представників ліберального крила, наприклад, Р. Даль, Г. Алмонд, Л. Пай, консервативного напрямку - С. Хантингтон, Дж. Нельсон, Х. Лінц, а також багатьох тих представників західної політичної думки, які внесли величезний вклад в розвиток цього концепту (Ш. Н. Эйзенштадт, П. Штомпка, Р. Бендікс, Н.В. Струве та ін.).

Класична формула модернізації Р. Бендікса виділяє «тип соціальних змін, що має корені в англійській індустріальній і французькій політичній революціях. Він полягає в економічному і політичному прогресі окремих суспільств – першопроходців і подальших змінах у тих (країнах - *Л.П.*), що відстають» [1, S. 506, 510]. Первинне пояснення теорії модернізації було сконцентроване на тих традиційних суспільствах, які були схильні до політичних змін у сфері владних стосунків і могли потенційно мати своїм результатом засвоєння досягнень Заходу.

До проявів модернізації відносять різноманітні рухи протесту, у тому числі і у формі революцій. Звідси поява основних типів модернізації - первинна (Західна Європа, США, Канада) і вторинна, «модернізація навздогін» (Бразилія, Росія, Туреччина і так далі). Загальне, що є у різних країн в контексті модернізації - це передбачувана тотожність результату, утворення модерного суспільства на підставі традиційного.

Множинність переходів модернізації можна спостерігати на прикладах країн Арабського світу. До них відносять 23 держави Близького Сходу і Північної і Східної Африки, з яких дві – Арабська Демократична Республіка Сахара і Держава Палестина - визнаються не усіма країнами. Вони мають в основному гомогенне арабське населення, арабську мову в якості державної і входять до Ліги

Арабських держав. У економічних відносинах для них характерний доступ до нафтових енергоресурсів, що забезпечує їх добробут. В той же час, економіки держав де яких арабських країн, які імпортують нафту, є капітал – дефіцитними, що пояснює їх екзистенціальну бідність. Саме ці країни випробували на собі крайності технократизму, націоналістичної політики, слабкість соціальної політики і економічного розвитку, неглибоке сприйняття сучасних політичних цінностей при домінуванні традиційної політичної культури.

У більшості країн модернізація відбувалася мирним шляхом, проте це було не завжди. Країни Арабського світу дають нам багато прикладів конфронтацій, що виливаються в різноманітні політичні конфлікти. Одним з яскравих прикладів таких конфліктів стали «кольорові революції» на Арабському континенті, які отримали загальну назву «Арабської весни». Вони були спрямовані на модернізацію своїх держав і являли собою приклади множинності варіантів сучасного розвитку.

У контексті модернізації для Арабського світу характерна обережна демократизація, при якій «виникають боротьба партій, протистояння на виборах, опозиція, що критикує уряд... Розвіняний містичний страх перед всемогутнім ісламом, що нібито робить арабів (так само як і інших мусульман) нечутливими до демократії» [2]. У кінці XX століття виникла критика теорії модернізації, сталася відмова від визнання жорсткого протистояння західного суспільства традиційному, необхідності наслідувати західні стандарти.

Література

1. Bendix R. Modernisierung in internationaler Perspektive / Theorien des sozialen Wandels. – S. 505-512.
2. Святенков П. Революции в арабском мире меняют будущее целых континентов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.corpus-bft.org/news/71.html>

МІЖНАРОДНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ: АСПЕКТИ СПІВРОБІТНИЦТВА З КРАЇНАМИ ПІВДЕННОЇ АФРИКИ

Південь Африки – регіон, що складається з 7 континентальних та однієї острівної країни. Це, відповідно, ПАР, Намібія, Мозамбік, Ботсвана, Лесото, Свазіленд, Зімбабве та Мадагаскар. Регіон є відносно стабільним, вже 25 років на територіях країн регіону не відбувається збройних конфліктів. Південь Африки лишається важливою ланкою світової економіки, оскільки все ще відіграє велику роль у вантажообігу між Сходом та Заходом, країни регіону мають величезні поклади природних ресурсів. Сукупна кількість населення регіону перевищує 133 млн осіб, тому це ще й великий ринок, який має тенденцію до зростання, оскільки для країн Африки загалом є характерним зростання кількості населення. Так, за даними Світового Банку наразі в Африці проживає 1,2 млн осіб, до 2050 р. ця кількість складатиме 3 млн [1].

Україна має дипломатичні відносини зі всіма державами регіону, проте посольство є тільки у ПАР. Посол України у Південно-Африканській Республіці є за сумісництвом послом у країнах регіону, та на додаток до цього, ще й у Замбії, яка географічно відноситься до центральної Африки. В Україні діє посольство ПАР, посли Зімбабве і Намібії у РФ є за сумісництвом послами в Україні.

Як ми бачимо, політичні відносини між Україною та країнами півдня Африки майже не розвинуті. Станом на 1 жовтня 2014 року договірно-правова база відносини України з ПАР складалася з 22 документів, ще три знаходились у процесі розгляду [4]. Від того часу ситуація не змінилася. Відкритих даних про договори між Україною з одного боку та іншими країнами регіону не існує взагалі. Проте взаємодія між країнами не може відбуватися виключно у політичній площині. Існують культурні, економічні, науково-технічні, освітні зв'язки тощо.

З огляду на економічну структуру регіону, в якому тільки економіка ПАР є самодостатньою, Україна має великий потенціал у експорті промислової продукції, технологій та харчування. Натомість імпортувати може корисні копалини та продукцію сільського господарства. Загальний обсяг товарообігу України та ПАР у 2016 році

склав 177,7 млн доларів США, за перші 9 місяців 2017 року – 180,4 млн доларів США [2]. Таке збільшення товарообігу відбувається не в останню чергу через ситуацію у зоні АТО та заборони постачання вугілля з непідконтрольних Києву територій. Товарообіг з Мозамбіком у 2016 році склав 12,1 млн доларів США, у 2015 році – 30,7 млн. Таке зменшення відбувається за рахунок купівельної спроможності Мозамбіку. Обсяг двосторонньої торгівлі з Мадагаскаром, Зімбабве, Намібією та Ботсваною відповідно склав у 2016 році 2,5 млн доларів США, 14,2 млн доларів США, 6,45 млн доларів США та 360 тис. дол. США [2]. Існує тенденція до збільшення українського імпорту. Проте у найближчі роки можуть змінитись і об'єми та структура експорту. Зокрема за рахунок поставок вугілля з ПАР та Мозамбіку, а також зацікавленості Мозамбіку у розробці своїх газоносних родовищ. Наразі Мозамбік входить в п'ятірку країн з найбільшими розвіданими покладами газу і активно шукає інвестиції та технології у газовидобувну галузь.

Одним із перспективних напрямків відносин України та держав південної Африки є співпраця у культурно-гуманітарній галузі. Особливо це стосується двох країн з найбільшою кількістю населення – Південно-Африканською Республікою та Мозамбіком. У цих країнах існують відносно великі українські діаспори. У 2010 році за сприяння Посольства України в ПАР була створена Координаційна рада українців в ПАР. З початком подій на Сході України діаспора почала проводити акції протесту біля посольства РФ, взаємодіяти з місцевими ЗМІ щодо роз'яснення подій в Україні та ролі РФ у них. Також діаспора починаючи з 2015 року координує взаємодію освітніх закладів, зокрема КНЕУ та університетів Кейптауну, Преторії та Вітватерсранду. Діаспора в Мозамбіку складається приблизно з 500 осіб. У 2015 році колишня киянка, Людмила Словохотова стала заступницею Генерального Прокурора Мозамбіку. Українська освіта високо цінується громадянами африканських країн, зокрема і країнах південної Африки. Певна кількість мозамбіківців навчається в Україні. Власне за рахунок цього і збільшується українська діаспора, що складається здебільшого з молодих жінок, що виходять заміж за мозамбіківців. Також українці приймали участь у миротворчому контингенті ООН у Мозамбіку протягом 1992-1994 років.

З вищесказаного робимо висновки, що Україна має взаємозв'язки з країнами півдня африканського континенту, але вони абсолютно недостатні з огляду на те, який потенціал має даний регіон. Домінантом тут є ПАР і у економічній, і у політичній, і у військовій сферах. Проте одна ПАР не може задовольнити ринки сусідніх країн. Великий вплив

на країни регіону має Китай, але й Китай не може заповнити собою весь вакуум у економічній, політичній, військовій сферах. Тому Україна, маючи великий науковий та промисловий потенціал, повинна звернути увагу на південноафриканські ринки, а відтак і розвиток міждержавних політичних зв'язків.

Пріоритетними напрямками розвитку взаємовідносин України та країн південної Африки можна вважати:

1. Інтенсифікацію політичного діалогу урядів з метою забезпечення політичних умов для розвитку співпраці у галузі економіки, науки, освіти, культури тощо.

2. Активізацію економічних контактів України та країн регіону.

3. Розвиток співробітництва у науково-технічній та освітній галузях.

4. Розширення співробітництва у галузі ВТС.

5. Співробітництво у галузі культури та інформаційній сфері.

Це потрібно робити ще й тому, що правлячі партії ПАР, Намібії, Мозамбіку мають історичні зв'язки з Російською Федерацією, що автоматично підвищує її роль у цьому важливому регіоні світу. Через збільшення своєї присутності в регіоні Україна зможе посилити свої позиції в ООН і відповідно послабити РФ.

Література

1. Population, total [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL>
2. Щомісячні обсяги експорту-імпорту товарів за країнами світу у 2016 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Культурно-гуманітарне співробітництво між Україною та ПАР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rsa.mfa.gov.ua/ua/ukraine-za/culture>
4. Договірно-правова база між Україною та ПАР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rsa.mfa.gov.ua/ua/ukraine-za/legal-acts>

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНУ «ТЕРОРИЗМ»: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКА ПРАКТИКА

Відповідно до закону України «Про боротьбу із тероризмом» [1] в Україні тероризмом визначена «суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей». На нашу думку, даний термін є застарілим та не відповідає сучасним реаліям.

Слово «тероризм» походить від латинського кореня «terrere», що означає «лякати». Широко термін почав використовуватися ще в часи Великої французької революції, та набув особливої популярності за часів правління якобінців. Саме слово мало позитивну конотацію та використовувалося для характеристики державної політики республіканської Франції в період головування Максиміліана Робесп'єра. Пізніше, в кінці 18 сторіччя, в англійських словниках з'являється перше згадування терміну «тероризм» як систематичного використання страху (терору) в якості політики [2]. Термін поступово отримав негативне значення. До початку 1960-х років науковцями робилися спроби дати універсальне визначення «тероризму», однак лише після ініціювання процесу дослідження феномену під егідою ООН почалася систематична робота з пошуку універсального визначення терміну тероризм. Різні трактування природи тероризму, його особливостей та характеристик призвели до появи великої кількості варіантів визначення тероризму. Алекс Шмід, досліджуючи еволюцію терміну, вивів 109 різних варіантів визначення «тероризму» за період з 1936 по 1980 роки [3]. До сих пір не існує загальноприйнятого світовою спільнотою визначення терміну «тероризму». Одною з причин цього є дискусії в рамках ООН навколо питання розмежування тероризму та збройної боротьби населення в умовах окупації [4]. В рішенні Генеральної асамблеї ООН від 1994 року робиться спроба надати загальне визначення тероризму як «кримінального акту, який націлений або розрахований на провокування страху в суспільстві, групі осіб чи

окремих осіб для політичної мети» [5]. Свої варіанти визначення пропонувалися на засіданнях Ради безпеки ООН.

Європейський союз визначає тероризм як «акт, який спрямований на залякування населення, примушування органів державної влади або міжнародних організацій до виконання чи навпаки, невиконання певних дій, дестабілізацію або руйнування фундаментальної політичної, конституційної, економічної або соціальної структури країни чи міжнародної організації» [6]. В США існує кілька визначень тероризму. Основним є розділення на «домашній» та «міжнародний» тероризм. «Домашній тероризм» – це дії, спрямовані на порушення кримінального законодавства США, небезпечні для людського життя, які мають на меті залякати цивільне населення, вплинути на політику держави через масові руйнування, вбивства чи викрадення, та скоєні на території США» [7].

На думку відомого американського дослідника тероризму Брюса Хоффмана, тероризм – це навмисне провокування та використання страху через насилля, або, що не менш важливо, загрозу насилля, для досягнення політичних цілей. Тероризмом є акт, який підпадає під наступні критерії:

- включає насилля або загрозу насилля;
- має політичну мету;
- призводить до психологічних наслідків (паніка, стан страху в суспільстві, очікування нових терактів);
- спланований, підготовлений та цілеспрямований;
- готується/виконується членом/прихильником певної структури або організації, який розглядає себе як частину більшої спільноти;
- не розрізняє між комбатантами та не комбатантами;
- використовується недержавними структурами та не відповідає правилам ведення війни.

Виходячи із вищезазначеного потрібно доповнити існуюче визначення тероризму в законі України «Про боротьбу із тероризмом» відповідно до наведених критеріїв та прийнятих світовою спільнотою та західними експертами визначень тероризму. Діюче визначення не відображає політичну сутність феномену тероризму, його політичну спрямованість. Використання поняття «злочинні цілі» невинуватено розширює перелік дій, які підпадають під визначення тероризму. Залякування населення, що є головним інструментом впливу тероризму, в наведеному в законі визначенні прирівнюється до суто кримінальних злочинів, тим самим розмиваючи одну із фундаментальних характеристик тероризму як стратегії.

Пропонуємо вказати у визначенні, що тероризм – це навмисне залякування населення, групи осіб або окремих особистостей членами організацій, груп, структур або їх прихильниками з метою досягнення політичних цілей. На мою думку, визначення потребує деяких уточнень. В першу чергу щодо політичної спрямованості тероризму. На відміну від кримінального злочину чи суто військової операції (наприклад, диверсії), терористичний акт має на меті досягнення політичної цілі. Це – фундаментальна ознака тероризму як стратегії. Без політичної мети скоєння викрадень, вбивств, погроз носить суто кримінальний характер. Необхідно також акцентувати увагу на свідомому використанні терористів страху як головного інструменту для досягнення власної мети. Залякування не є одним із багатьох інструментів терористів, а центральним елементом самого тероризму. В новому визначенні також варто провести чітку лінію між тероризмом як стратегією недержавних суб'єктів, та терором як цілеспрямованою політикою держави. Це дозволить уникнути помилкових порівнянь діяльності національних держав та терористичних організацій, натомість дасть інструментарій для більш чіткої характеристики цілеспрямованого використання страху для досягнення як внутрішньо- так і зовнішньополітичних цілей окремими державами.

Введення в дію запропонованих доповнень дозволить привести діюче визначення тероризму у відповідність загальноприйнятій практиці та вимогам сучасності, а також чітко окреслити межі діяльності держави по попередженню та протидії терористичним атакам в Україні.

Література

1. Закон України «Про боротьбу з тероризмом» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/638-15>
2. terrorism (n.) Online Etymology Dictionary [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.etymonline.com/word/terrorism>
3. Nicholas J. Perry. The numerous federal legal definitions of terrorism: the problem of too many grails. Journal of Legislation [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://scholarship.law.nd.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1127&context=jleg>
4. There is no UN definition of terrorism. Human Rights Voices [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.humanrightsvoices.org/EYEontheUN/un_101/facts/?p=61
5. Measures to eliminate international terrorism. General Assembly United Nations [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.un.org/documents/ga/res/49/a49r060.htm>
6. Council common position of 27 December 2001 on the application of specific measures to combat terrorism [Електронний ресурс] – Режим доступу:

[http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2001:344:0093:0096:EN:PDF)

[lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2001:344:0093:0096:EN:PDF](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2001:344:0093:0096:EN:PDF)

7. «domestic terrorism», 18 U.S. Code § 2331 – Definitions [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/2331>

Рябухіна Я. С.,

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Дала*

ІНФОРМАЦІЙНІ ВІЙНИ – ЗБРОЯ ХХІ СТОЛІТТЯ

*«Засоби масової інформації не менш небезпечні,
ніж засоби масового знищення».*

Петро Капиця

Початок ХХІ століття відзначається виникненням нової зброї. Мова йде про так звану інформаційну зброю. На сьогоднішній день кожна країна в світі залучена до загального інформаційно-комунікативного простору, який впливає на політичну, економічну, соціокультурну, оборонну та інші складові процесів розвитку суспільства. Пануючим у світовому розвитку стає новий тип боротьби між державами в інформаційній сфері. Небезпечною формою цього протиборства є інформаційна війна.

Інформаційна війна – це 1) дії, початі для досягнення інформаційної переваги шляхом завдання шкоди інформації, процесам, що базуються на інформації й інформаційних системах супротивника при одночасному захисті власної інформації, процесів, що базуються на інформації й інформаційних системах; 2) нефізична атака на інформацію, інформаційні процеси та інформаційну інфраструктуру; 3) найвищий ступінь інформаційного протиборства, спрямована на розв'язання суспільно-політичних, ідеологічних, національних, територіальних та інших конфліктів між державами, народами, націями, класами й соціальними групами шляхом широкомасштабної реалізації засобів і методів інформаційного насильства (інформаційної зброї) [1, с. 270].

Враховуючи зміст та роль інформації у сучасному світі, американський вчений М. Маклюен висловлює відому думку: «Істинно тотальна війна – це війна за допомогою інформації» [2, с. 356]. Саме

цей дослідник першим звернув увагу, що сьогодні економічні відносини перетворюються на обмін знаннями, а не товарами. Суспільні багатства збільшуються за допомогою нового «ресурсу» – засобів масової комунікації. Тобто, головним здобутком стає доступ до інформаційних ресурсів, знань, що призводить до того, що війни ведуться все більше в інформаційному просторі та за допомогою інформаційних видів озброєнь, а боротьба за капітал, ринки збуту відсуваються на другий план.

З осені 2013 року ведеться українсько-російська інформаційно-психологічна війна. «Щоб виправдати свої дії, країни конструюють собі ворога, бо саме наявність ворога робить війну справедливою, а не загарбницькою» і маніпулюють свідомістю громадян, стимулюючи їх до активних дій. Водночас, як справедливо констатує Г. Почепцов, «Росія і Україна, втягнувшись у війну, отримали патріотичний порив всередині своїх країн. Створено також серйозний дисбаланс думок, коли люди сперечаються, незважаючи ні на родинні, ні на колегіальні зв'язки» [3, с. 157]. Тому доцільно розглянути проблеми, що роблять нашу країну вразливою в інформаційній війні: 1) світові інформаційні мережі швидко розвиваються та знаходяться поза контролем; 2) покращуються методи та засоби постачання агітаційних матеріалів до громадськості; 3) збільшується число супутникового зв'язку, технічні характеристики яких дедалі більше вдосконалюються; 4) розвиваються технологічні засоби маніпулювання свідомістю; 5) низький рівень розвитку комунікацій. У підсумку для нашої держави стала актуальною проблема використання винятково закордонних інформаційних засобів і технологій.

Таким чином, у зв'язку зі складною ситуацією українського сьогодення, потрібні термінові комплексні дії відносно ефективної розробки системи захисту та протидії інформаційній агресії. Головне, українські ЗМІ повинні бути професійно незалежні, телеглядачі – мати свободу вибору якісного телепродукту, телеканали – фінансову самостійність. Необхідно поліпшити та удосконалити законодавство в сфері забезпечення інформаційної безпеки країни, але звернути увагу на сучасні напрями розвитку всесвітнього інформаційно-комунікативного простору. Далі треба підтримати розвиток українських інформаційних та телекомунікаційних засобів, забезпечити їх перевагу в порівнянні з зарубіжними аналогами поширення на внутрішньому ринку, прискорити процеси модернізації матеріально-технічної бази. Україні слід вести активну, або навіть агресивну, інформаційну політику з постійною популяризацією досягнень держави, формувати та сприяти розвитку українських центрів в різних країнах світу, збільшувати просування вітчизняних засобів масової інформації в світових мережах,

проводити віщання на різних мовах, беручи приклад із США, Китаю та Росії. Тільки за цих умов наша країна зможе захистити свій інформаційний простір від будь-яких інформаційних впливів та збереже свій інформаційний суверенітет, який є складовою національної безпеки держави та неодмінною рисою незалежної та сильної держави.

Література

1. Ліпкан В. А. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції / Ліпкан В. А., Максименко Ю. Є., Желіховський В. М. – К. : КНТ, 2006. – 280 с.
2. Маклюэн Г. М. Понимание Медиа: Внешние расширения человека / Маклюэн Г. М. ; [пер. с англ. В. Николаева ; закл. ст. М. Вавилова]. – М. ; Жуковский : «КАНОН-пресс-Ц», «Кучково поле», 2003. – 464 с.
3. Почепцов Г. Г. Информационные войны / Г. Г. Почепцов. – М.-К. : Ваклер-Рефлбук, 2000. – 576 с.

Карчевська О. В., Кобелева Д. О.,

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Дала*

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ВИМІР ГЕОПОЛІТИЧНОЇ ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ

Євроінтеграція – стратегічний курс України, що визначає пріоритетні напрямки її сучасної зовнішньої та внутрішньої політики. Сьогодні євроінтеграція розглядається політичним класом, науковцями та громадськістю України як єдиний перспективний шлях демократичного розвитку.

Громадянська революція 2013-2014 років, військово-політичний конфлікт з Росією, реформи економічного, правового та культурного просторів відбулися під гаслом європейської інтеграції. Зближення з Об'єднаною Європою виступило чинником мобілізації нації. Водночас, прагнення до цього стало тією метою, яка легітимувала масштабні зміни в житті десятків мільйонів людей, визначило їх уявлення щодо перспектив найближчого майбутнього [1].

Проте, останнім часом дедалі помітними стають і альтернативні позиції української геополітичної перспективи. Так, опоненти євроінтеграції традиційно протиставляють наближення України до

Європейського Союзу – відносинам Києва з Російською Федерацією та Митним союзом. До них долучилися ті політики й експерти, котрі пропонують Україні залишатися осторонь як від Європейського, так і Митного союзів. Противників європейського вибору України також єднають посилання на «кризу євроінтеграції», очікування «занепаду» і навіть «розпаду» Європейського Союзу. Критиці піддані аргументи, які сприйняті як досягнення прибічниками євроінтеграції. А саме: створення Урядового комітету, урядового офісу та інституту заступників міністрів з питань європейської інтеграції в усіх міністерствах; надання безвізового режиму до країн ЄС; перехід України на Європейські Технічні стандарти і регламенти.

Також критично налаштовані оглядачі підкреслюють, що природа національних держав завжди створюватиме непереборний опір реалізації наднаціональних ідеалів. І це неминуче призводитиме до руйнування подібних проєктів. Іншими словами, існує висока ймовірність того, що Європейський Союз наразі досягнув критичного рівня інтеграції національних держав і вичерпав запас конкурентоспроможності, що був похідним від делегування частини національного суверенітету на наднаціональний рівень.

Розмежовуючи підтримку та критику наведемо соціологічні дані. Відповідно до результатів опитування Київського міжнародного інституту соціології, оприлюднених 16 березня 2016 р., 78,3% українців вважають, що керівництво країни «веде її в неправильному напрямку». При цьому за інтеграцію України в ЄС виступають близько половини (від 46% до 53%) українських громадян [2] .

Феномен «української європейськості», з усіма його полюсами – від підтримки до застережень, підлягає стратегічному виміру геополітичної перспективи.

Зважаючи на великий і різноманітний потенціал України, подальша активізація її участі у процесі європейської інтеграції як одного з його суб'єктів, в умовах динамічних змін у глобальному геополітичному процесі, здатна посилити геополітичну конкурентоспроможність Євросоюзу, зокрема, у відносинах із такими сусідами з Євразії як Росія, Китай та Індія, США. А також, з огляду на посилення залежності країн від доступу до участі в глобальних процесах і змінах, інтеграція з Євросоюзом дозволяє Україні отримати реальні можливості для просування через механізми ЄС своїх національних інтересів на європейському та світовому рівнях.

Навіть українсько-російський конфлікт, який заважає побудові України як високо розвинутої держави з високим рівнем життя, є джерелом нестабільності та загрози, в тому числі і для Європи скоріше

виступає як стратегічний сучасний інструмент геополітичних стримувань та противаг. Стає чинником створення у секторі європейського партнерства нової якості архітектури безпеки, що має економічний, політичний, військовий, гуманітарний, тобто, комплексний характер

Вибраний Україною вектор формує і геополітичну альтернативу так званого добросусідського партнерства з РФ для низки країн пострадянського простору. Така місія робить нашу державу активним гравцем у сфері європейських стратегічних інтересів, оскільки дозволяє Євросоюзу зміцнювати свої позиції в усьому регіоні Східної Європи та Причорномор'я.

Поширення на Україну зони безпеки і стабільності Євросоюзу супроводжуватиметься зростанням економічної, енергетичної та дедалі актуальнішої у глобальному вимірі, аграрної потужності України, а отже й об'єднаної Європи [3].

Сьогодні, підтримка Європейським Союзом української демократії, громадянського суспільства, правової держави та процесів подолання корупції має геополітичний вимір, який свідчить про впровадження європейської системи гарантій для процесу демократизації в Україні. Статус нашої позаблоковості, шляхом налагодження світового партнерства інтегруючись у загальноєвропейські структури призведе, у найближчій перспективі, до членства в НАТО.

Європейська інтеграція поглиблюватиметься, і в перспективі Європейський Союз стане й оборонним союзом, що надаватиме однозначні гарантії безпеки країнам-членам, і в цьому контексті Україну очікує особливий статус.

Література

1. Fleming-Williams Mark. Europe without Union [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті : <https://www.stratfor.com/weekly/europe-without-union> подається за : <http://newukraineinstitute.org/media/news/612/file/Ukraine%20EU.pdf>
2. Соціологічне опитування. Київський міжнародний інститут соціології [Електронний ресурс]. – Режим доступу до матеріалів : <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=584&page=3>
3. Україна та стратегічні перспективи Європи: відповідь «євроскептикам» [Електронний ресурс] // Дзеркало тижня. – від 17 травня 2013 р. –: <https://dt.ua/internal/ukrayina-ta-strategichni-perspektivi-yevropi-vidpovid-yevroskeptikam-.html>

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОГО КУРСУ УКРАЇНИ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Після отримання Україною незалежності у її зовнішній політиці чітко було визначено три головні центри впливу: Російська Федерація, Європейський Союз та Сполучені Штати Америки. Ці геополітичні центри існували завжди, змінюючи лише свою пріоритетність. До Помаранчевої революції листопада – грудня 2004 року влада країни визнавала найважливішим стратегічним партнером все ж таки саме Російську Федерацію. Тим не менш, у системі зовнішньополітичних пріоритетів незалежної України західний напрям зовнішньої політики посів, безумовно, дуже важливе місце. Одним з його провідних векторів є вектор європейський. В основних політико-правових документах Україна головним своїм зовнішньополітичним пріоритетом завжди обирала європейський напрямок.

У 1994 р. Україна підписала з ЄС Угоду про партнерство та співробітництво. Це прискорило встановлення контактів на найвищому політичному рівні, розпочали діяти Рада та Комітет з питань співробітництва між Україною і ЄС, а також комітет міжнародного співробітництва, відкрилась перспектива асоційованого членства України у складі ЄС. У 1995 р. Україна стала членом Ради Європи і відтоді бере участь у розробці європейської політики.

Маємо відзначити, що Угоду про асоціацію України з ЄС було підписано 21 березня 2014 року – політичну частину, економічну частину — 27 червня 2014 року та ця угода набула своєї чинності 1 вересня 2017 року.

Україна здійснила реальні кроки, які наближають її до членства в ЄС: у 1991 р. проведена так звана мала судова реформа, що передбачала особисту незалежність суддів, ратифікована Конвенція про захист прав людини та основних свобод, була скасована смертна кара, прийняті новий Кримінальний та Земельний кодекси України, внесені зміни до Законів України «Про громадянство України», «Про біженців». У 2002 р. Україна приєдналась до Конвенції про статус біженців. Зі свого боку Рада Європи відслідковує в Україні ситуацію з дотриманням прав колишніх депортованих осіб, емігрантів, біженців. Також набув своєї

чинності Безвізовий режим між Україною та Європейським союзом — статус, що дозволив громадянам України вільно перетинати міждержавні кордони країн Європейського Союзу без попереднього звернення до посольства для отримання дозволу, починаючи з 11 червня 2017 року.

Принциповою вимогою ЄС до України є сповідування демократії та верховенства права. Згідно плану дій до Спільної стратегії ЄС щодо України (2002) акцентовано на необхідності гарантій свободи мас-медіа, захисту журналістів (вбивство Г. Гонгадзе), проведенні правової та адміністративної реформи.

Дорожню карту та першочергові пріоритети становлення та розвитку України як члена європейської сім'ї визначено Стратегією сталого розвитку «Україна - 2020», схваленою Указом Президента України №5/2015 від 12 січня 2015 року. У Документі зазначено, що ратифікувавши Угоду про асоціацію між Україною та ЄС, Україна отримала інструмент та дороговказ для внутрішніх перетворень, а виконання вимог цієї Угоди дає можливість Україні в подальшому стати повноцінним членом ЄС.

Україна упродовж усіх років незалежності здійснює певні кроки на розширення співробітництва з НАТО. Метою співробітництва є забезпечення надійних гарантій державного суверенітету, політичної незалежності, територіальної цілісності та непорушності державних кордонів, створення сприятливих умов для економічного розвитку. У 1994 р. Україна підписала з НАТО передвступну програму «Партнерство заради миру», у 1997 р. у Києві відкрито інформаційний центр НАТО, у 1997 в Мадриді Україна підписала Хартію про особливе партнерство, того ж року було засновано місію України при НАТО. Слід зазначити, що ставлення населення України до НАТО є неоднозначним. Негативне ставлення до цієї організації посилилось після бомбардування ВПС НАТО Югославії у 1999 р.

На даному етапі основним напрямом співробітництва України з НАТО є економічна безпека, готовність до спільних дій в умовах катастроф, ознайомлення з навчальним процесом у військових закладах, спільні військові навчання на територіях України на Яворівському полігоні, Чорному морі, в Закарпатті.

В українському політикумі відбуваються дискусії щодо того, чи Україна має розвивати співробітництво з НАТО, чи вступати до цієї організації. Об'єктивно ситуація складається так, що на даному етапі Україна може лише співпрацювати з НАТО. Для вступу до НАТО, за заявами вищих посадовців цієї організації, Україна ще не готова. Для позитивного вирішення питання щодо вступу до НАТО необхідно

здійснити стандартизацію і співробітництво у військово-промисловому комплексі, створити в перспективі професійну армію, забезпечити стандарти демократії, які існують в країнах НАТО: свобода преси, незалежність судової влади, вільні справедливі вибори, спокійна внутрішньополітична ситуація. В разі наближення України до цих вимог остаточне рішення будуть приймати країни – члени НАТО, а в Україні передбачається проведення Всеукраїнського референдуму з даного питання.

Таким чином, після отримання своєї незалежності, Україна обрала вигідний для неї європейський вектор розвитку. На сучасному етапі після підписання Угоди про асоціацію, Україні доведеться розширити способи рішення щодо зовнішньо та внутрішньо-економічних питань. У нинішніх умовах відносини України та НАТО відіграють важливу роль у забезпеченні обороноздатності України. Подальший рух України до повної взаємосумісності з Альянсом виглядає безальтернативним в умовах міжнародної та регіональної безпекової обстановки, що склалася на цей час. На думку переважної більшості українців, саме вступ до НАТО гарантуватиме нам безпеку, адже це не лише військова, а й військово-технічна та інша підтримка країни з боку Альянсу.

Глібіщук Г. В.,

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

СТАН УКРАЇНСЬКО-АМЕРИКАНСЬКИХ ВІДНОСИН У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Упродовж останніх трьох років Україна входила до п'ятірки пріоритетів зовнішньої та безпекової політики США. Пріоритетність українського питання була продиктована серйозними кризовими явищами в Україні та посиленням в зв'язку з цим напруженості в Східноєвропейському регіоні. Є певний ризик, що Україні навряд чи вдасться в майбутньому отримати стільки уваги з боку США, якщо не відбудеться чергового загострення конфлікту на Донбасі або якщо Україні не вдасться втілити надії США щодо реформаторської політики уряду. В Україні мають реалістично оцінювати значення нашої держави

для Сполучених Штатів Америки. Повинно бути чітке розуміння, що у Вашингтоні розглядають Україну у більш широкому європейському контексті, а не як самостійного міжнародного актора. Російська агресія проти України не вважається прямою загрозою для США, але вона може потенційно представляти загрозу для європейської безпеки, що частково торкатиметься інтересів США у регіоні.

Наразі Україна розглядає США як одного зі своїх головних союзників у боротьбі з російською агресією, а також як подальшого партнера. Але керівництво США має дещо іншу точку зору на це питання. Якщо узагальнити інтереси України щодо США, то можна виділити наступні: 1) безпекова та військово-технічна співпраця з США, яка б дозволила Україні у довгостроковій перспективі стати важливим безпековим союзником США в регіоні; 2) допомога США у проведенні реформ, включно з контролем над їх певним блоком (реформа прокуратури, поліції, митної служби) у тісній координації з країнами ЄС; 3) координаційна роль США у збереженні санкційного режиму щодо Росії; 4) фінансова підтримка, зокрема через міжнародні фінансові інституції, передусім МФВ; 5) посилення за допомогою США енергетичної безпеки України.

У США формують два ключові інтереси щодо України, в основі яких знаходиться не саме наша держава як така. Базовий інтерес США — це принцип «Європи цілісної, вільної і в мирі», а Україна наразі є важливим елементом до реалізації цього принципу. Другий інтерес — Україна як модель успішного реформування та демократичного розвитку для інших країн регіону. Тобто, йдеться теж не лише про Україну, а про регіональний вимір, у якому Україна є надзвичайно важливим елементом в загальній картині. Також відрізняються головні цілі, що переслідують держави у відносинах між собою. Якщо для України це спроможність США захистити територіальну цілісність та суверенітет нашої держави, то для США це дотримання зобов'язань, що взяла на себе Україна – провести реформи та подолати корупцію. Важливо відмітити, що США мають дотримуватись виконання Будапештського меморандуму, тим самим ставати на захист територіальної цілісності України, щоб не дискредитувати свою політику ядерного роззброєння як таку. Проте, США намагається не діяти занадто відкрито та долучатись до перемовин між Україною та Росією.

Головним завданням Вашингтона є дотримання зобов'язань за Будапештським меморандумом без прямого залучення у гібридну війну з Росією. Україна та США мають різне бачення надання військової допомоги нашій країні. Українське керівництво покладається на

військову підтримку та забезпечення летальною зброєю з боку американської держави. США ж від початку робили ставку на людей та інституції (тренування та навчання, боротьба з корупцією, посилення цивільного контролю). Сьогодні в Україні теж спостерігається більше розуміння важливості саме тренувань та спільних навчань, ніж це було в часи загострення ситуації на Сході країни. Навіть палкі прихильники надання летальної, зокрема протитанкової, зброї для України у США визнають, що тренування є важливішими для спроможностей української армії захищати себе, ніж зброя. В очах американців Україна активно себе позиціонувала як жертва агресії, якій світ, передусім США, зобов'язаний допомагати. Натомість, для розвитку стратегічного партнерства зі Сполученими Штатами Україна має виступати не лише як споживач безпеки, а й як важливий контрибутор.

Отже, активізації українсько-американських відносин останніх років слугувала саме агресія з боку Росії на Сході України та її можлива подальша загроза для європейської безпеки. Україна стає геополітичним центром уваги усього світу. Для США наша держава це своєрідний «міст» між європейською безпекою, євроатлантичним простором, силами НАТО з одного боку, та Росією з іншого. Саме тому Вашингтон намагається зі свого боку допомогти Україні втримати свою територіальну цілісність та суверенітет. США сподіваються на активну реформаторську політику українського «проєвропейського» уряду задля закріплення за Україною статусу держави, що змогла подолати політичну кризу та стати повноцінною європейською державою з європейськими цінностями.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

MSc Mateusz Kamionka – Pedagogical University of Krakow, Institute of Political Science (Poland).

Агафонова Г. С. - доцент кафедри політології та міжнародних відносин Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, к.політ.н., доцент (м. Северодонецьк).

Алієв В. В. - здобувач вищої освіти за спеціальністю «Політологія» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Северодонецьк).

Андрійчишена О. В. - здобувач вищої освіти за спеціальністю «Політологія» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Северодонецьк).

Балацька О. Б. – доцент кафедри політології та правознавства ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», к.політ.н. (м. Старобільськ).

Барановський Ф. В. - завідувач кафедри політології, права та філософії Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, д.політ.н., професор (м. Ніжин).

Беленко І. В. – аспірант кафедри політології та міжнародних відносин Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Северодонецьк).

Бокоч Ю.М. – аспірант кафедри міжнародних відносин Ужгородського національного університету (м. Ужгород).

Бутко В. В. – здобувач вищої освіти за спеціальністю «Політологія» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Северодонецьк).

Вовк С. О. – завідувач кафедри політології та правознавства ДЗ «Луганський національний університет імені

Тараса Шевченка», к.політ.н., доцент
(м. Старобільськ).

Гаврилюк К. К. – здобувач Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України (м. Київ).

Глібіщук Г. В. – здобувач вищої освіти за спеціальністю «Міжнародні відносини» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Сєверодонецьк).

Давидов Д. С. – здобувач вищої освіти за спеціальністю «Політологія» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Сєверодонецьк).

Дудка Л. О. – доцент кафедри політології, права та філософії Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (м. Ніжин).

Дем'яновська М. О. – здобувач вищої освіти за спеціальністю «Міжнародні відносини» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Сєверодонецьк).

Дорошенко Д. В. – здобувач вищої освіти за ОКР «Магістр» Київського національного університету культури і мистецтв (м. Київ).

Ільїнов А. В. – здобувач вищої освіти за спеціальністю «Міжнародні відносини» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Сєверодонецьк).

Карчевська О. В. – доцент кафедри політології та міжнародних відносин Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, к.політ.н., доцент (м. Сєверодонецьк).

Кобелева Д. О. – здобувач вищої освіти за спеціальністю «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Сєверодонецьк).

Кореньков О. О. – аспірант кафедри політології та міжнародних відносин Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Сєверодонецьк).

- Кочубей Л. О.** – провідний науковий співробітник Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України, д.політ.н., професор (м. Київ).
- Лівцова Ю. С.** - здобувач вищої освіти за спеціальністю «Реклама і піар» Київського національного університету культури та мистецтв (м. Київ).
- Літвін Л. А.** - доцент кафедри політології та міжнародних відносин Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, к.політ.н. (м. Северодонецьк).
- Мазур О. Г.** – політолог, д.політ.н., доцент (м. Северодонецьк).
- Максимець Б. В.** - докторант кафедри політичних інститутів та процесів факультету історії, політології і міжнародних відносин, викладач Івано-Франківського коледжу ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (м. Івано-Франківськ).
- Марковська Я. О.** – здобувач вищої освіти за спеціальністю «Політологія» ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля» (м. Дніпро).
- Меженьська О. В.** – доцент кафедри політології та правознавства ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», к.політ.н., доцент (м. Старобільськ).
- Моргун А.В.** – аспірант Інституту стратегічних досліджень (м. Київ).
- Новакowa О. В.** – професор Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова, д.політ.н. (м. Київ).
- Павлова Л. І.** – завідувач кафедри політології та міжнародних відносин Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, к.політ.н., доцент (м. Северодонецьк).
- Півнева Л. М.** – професор Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, д.політ.н., професор (м. Харків).
- Рябухіна Я. С.** – здобувач вищої освіти за спеціальністю «Політологія» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Северодонецьк).

- Светлакова М. А.** – старший викладач Маріупольського державного університету, к. політ.н. (м. Маріуполь).
- Сімонян А. В.** – аспірант кафедри політології та міжнародних відносин Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, помічник-консультант народних депутатів України, PR-менеджер (м. Київ).
- Слободянюк А. Л.** - здобувач вищої освіти за спеціальністю «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Сєверодонецьк).
- Татаренко Г. В.** – завідувач кафедри конституційного права Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, к.ю.н, доцент (м. Сєверодонецьк).
- Щедрова Г. П.** – завідувач кафедри політології та міжнародних відносин ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля», д.політ.н., професор (м. Дніпро).

ЗМІСТ

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Павлова Л. І.	
Ризики модернізаційних змін політичної системи України	3
Щедрова Г. П.	
Конфліктогенні ризики у функціонуванні політичних інститутів сучасної України	5
Новакова О. В.	
Формування стратегічного консенсусу в Україні	11
Карчевська О. В.	
Глокалізація як фактор забезпечення стабільності в умовах глобалізаційного розвитку	14
Вовк С. О.	
Екстраординарна нормотворчість як фактор політичного процесу України.....	17
Татаренко Г. В.	
Електронна демократія: міжнародні стандарти та перспективи для України.....	18

Секція 1

ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ ТА ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Кочубей Л. О.	
Сучасні інформаційно-комунікативні технології в Україні: сутність, специфіка та впровадження.....	22
Балацька О. Б.	
Трансформація ролі держави як суб'єкта збройного насилля: сучасні тенденції.....	25
Меженська О. В.	
Конституційний переворот в Україні 2010 р.: наслідки для політичної системи.....	28

Светлакова М. А.	
Популістська риторика правих політичних партій Європи як успіх виборчої кампанії	31
Мазур О. Г.	
Проблематика феномену політичної медіації у сучасному політологічному дискурсі.....	34
Агафонова Г. С.	
Політичний перформанс як чинник формування політичної культури ..	36
Сімолян А. В.	
Аналіз проблемних питань функціонування громадських рад	39
Бутко В. В.	
Принцип субсидіарності як вектор модернізації місцевого самоврядування	43
Андрійчишена О. В.	
Форми і способи розвитку електронної демократії в Україні.....	45
Алієв В. В.	
Підвищення ефективності діяльності органів місцевого самоврядування в Україні	48
Давидов Д. С.	
Децентралізація в Україні: стан та перспективи розвитку	51
Слободянюк А. Л.	
Ефективний розвиток місцевого самоврядування як чинник політичної модернізації в Україні	54
Літвін Л. А.	
Гендерний паритет як національний інтерес сучасної України	56
Дем'яновська М. О.	
Особливості та проблеми модернізації інституту парламентаризму в сучасній Україні	59
Бокоч Ю. М.	
Методологія дослідження комунікативних аспектів політики	61
Максимець Б. В.	
Місце церкви та релігії у державотворчих концепціях сучасних українських радикальних правих політичних партій	64
Дудка Л. О.	
Церква як інститут громадянського суспільства: досвід та виклики сучасної України	68
Дорошенко Д. В.	
Політичні ток-шоу як інструмент політичної PR-кампанії	72

Моргун А. В.	
Інформаційна політика держави як «больова точка» демократії.....	74
Гаврилюк К. К.	
Роль інформації та її захист на користь політичних інтересів України	77
Марковська Я. О.	
Деякі аспекти конкуренції політичних еліт у сучасній Україні.....	80
Лівцова Ю. С.	
НЛП як маніпулятивна технологія впливу на громадську думку в політичній сфері сучасної України.....	82
Секція 2	
ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ЧИННИК РОЗВИТКУ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	
MSc Mateusz Kamionka	
Youth Emigrants from Ukraine in Poland- New Wave of Immigrants	87
Барановський Ф. В.	
Внутрішні та євроінтеграційні потреби модернізації політичної системи України: необхідність поєднання.....	89
Півнева Л. М.	
Арабський світ в контексті теорії модернізації.....	95
Беленко І. В.	
Міжнародна політика України: аспекти співробітництва з країнами Південної Африки	97
Кореньков О. О.	
Проблема визначення терміну «тероризм»: світовий досвід та українська практика	100
Рябухіна Я. С.	
Інформаційні війни – зброя ХХІ століття	103
Карчевська О. В., Кобелева Д. О.	
Євроінтеграційний вимір геополітичної перспективи України	105
Ільїнов А. В.	
Європейський вектор зовнішньополітичного курсу України: стан та перспективи розвитку	108
Глібіщук Г. В.	
Стан українськоамериканських відносин у контексті розвитку сучасної системи міжнародних відносин	110
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	113

Наукове видання

Збірник матеріалів
XI Всеукраїнської
науково-практичної конференції
«МОДЕРНІЗАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ
СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ:
СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»

Технічний редактор Т.В. Погорелова
Оригінал-макет, коректор Т.В. Погорелова

Підписано до друку 05.01.2018.
Формат 60×84¹/₁₆. Гарнітура Times.
Умов. друк. арк. 7,0. Обл.-вид. арк. 7.
Тираж 100 прим. Вид. № 3136. Замов. № 1(2018). Ціна договірна.

Видавництво Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля

Свідоцтво про реєстрацію: серія ДК № 1620 від 18.12.03 р.

Адреса університету: просп. Центральний 59-А
м. Северодонецьк, 93400, Україна
e-mail видавництва: vidavnictvosnu.ua@gmail.com.

Надруковано:
Відділ технічного обслуговування СНУ ім. В. Даля
Адреса: просп. Центральний 59-А
м. Северодонецьк, 93400, Україна